ECKERMANN

WEB ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST

WWW.ECKERMANN.ORG.RS

JANUAR - FEBRUAR 2021.

BROJ 31

Sva prava zadržana © 2015 -2021 Eckermann ISSN 2466-3220 (Online) Objavljivanje časopisa pomaže Ministarstvo kulture i informisanja

Eckermann
Web časopis za književnost
God 6® br. 31 ® januar – februar

Izdavač
Forum za interkulturalni dijalog FID
401/13
Novi Pazar

Glavni urednik
Enes Halilović

Odgovorna urednica
Birsena Džanković

Redakcija
Uroš Ristanović
Tijana Koprivica
Aleksandar Novaković
Danijela Jovanović
Milan Anđelković

Na koricama
„Andalusia“ Ešref Džanefendić

ISSN 2466-3220 (Online)
Časopis izlazi šest puta godišnje

SADRŽAJ

ECKERMANN 1
Eckermann pita 4
Poezija 25
Proza 59
ESEJ 74
KRITIKA 85
DRAMA 99
ZA ANTOLOGIJU 173
ECKERMANN 192

Eckermann pita

“VIVID” ZA PAVEZEA

UROŠ RISTANOVIĆ

Uroš Ristanović rođen je 1994. godine u Beogradu. Diplomirao je na Katedri za srpsku književnost sa južnoslovenskim književnostima Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, gde je završio i master studije Srpske književnosti. Pri Slavističkom institutu Univerziteta u Kelnu završio je master studije Cultural and Intellectual History between East and West. Nakon završenih master studija pohađao je doktorske studije Srpske književnosti na Univerzitetu u Beogradu. Trenutno radi kao asistent pri Institutu za slavistiku Univerziteta u Beču. Osnivač je *Studentskog književnog lista Vesna* pri Filološkom fakultetu, urednik rubrike Poezija u časopisu *Eckermann*. Objavio je zbirku pesama *Sutra* (Novi Pazar: Edicija SENT, 2018) i roman *Vivid* (Beograd: Otvorena knjiga, 2020). Objavljuje poeziju, eseje i kritiku u periodici. Živi na Umci i u Beču.

Koliko ste se u predpesničko doba zadržavali nad poezijom?

Ne mnogo. Čini mi se da je prva pesnička knjiga koju sam svesno uzeo sa police biblioteke moje majke bila *Od nemila do nedraga* Milana Dedinca. Jedna izbledela zelenkasta knjiga iz 1965. godine. U njoj je bilo svega – i dnevnika, i poezije i proze u poeziji. Nisam je razumeo, pa sam odlučio da je zamenim za drugu knjigu – *Pesme* T. S. Eliota u Radovom džepnom izdanju. I nju sam ubrzo vratio na policu. Mislim da sam posle dohvatio *Helenske vidike* Anice Savić Rebac – još jednu od knjiga koju su mojoj majci poklonili za odličan uspeh u školi. Stvar je bila zabrinjavajuća – ne samo da nisam razumeo poeziju, već nisam razumeo ni kad neko piše o poeziji. Bilo je potrebno nekoliko godina da se oslobodim tog utiska i da se, između ostalog, vratim ovim knjigama. Rekao bih da su to godine zadržavanja *ispod* poezije.

Najveći strah iz Vašeg detinjstva?

Uvek sam se plašio da ne uradim nešto što moja porodica i meni bliski ljudi ne bi mogli da razumeju. Ovaj strah me još uvek nije napustio, a ne bih ni voleo da me napusti.

Biljke?

Drvo. Ezra Paund je sklopio *pakt* sa Vitmanom; decembra 2012. u prevodu Nenada Avramovića u našem studentskom časopisu rekao je da je Vitman „bio taj iz koga izbi novo drvo“. Taj časopis se zvao *Vesna*, po našoj staroj boginji proleća, a njegov logo je bilo jedno drvo u čijoj se osnovi sakrilo penkalo, i to drvo je korenom, stablom i krošnjom ispisivalo ćirilično slovo „v“. Potom dolaze godine druženja sa kubicima drveta koji su, zajedno sa mnom, utirali put kroz studije srpske književnosti. Sad kad razmislim, jedna dobra šuma je sravnjena sa zemljom da bih se dokopao diplome. Naposletku, drvetu bih se, za četrdesetak godina, vratio – u želji da napravim dečju čigru koju sam video u jednom filmu.

Životinje?

Kada smo završili prvi razred, moja braća i ja smo dobili psa. Bio je to rasni rotvajler, ženka – Tina. Onda, dvanaest godina posle, kad sam već upisao studije, jedno hladno i maglovito jutro.

Bajka?

Baš-Čelik. Sećam se da je to i meni i mojoj braći bila omiljena bajka. Naša majka se bezuspešno trudila da izbegne da je čita. Zašto? Zato što kad god bi Baš-Čelik tražio od carevića da mu da jednu (drugu, treću) maštravu vode, mi bismo majci govorili u glas: Žedni smo! I onda je ona ili morala da menja taj deo priče (što bismo uvek brzo prozreli) ili da nam donese po čašu vode. Bilo je to pravo nelinearno pripovedanje…

Reka?

Odrastao sam uz Savu, na Umci. Sećam se da nas je krajem devedesetih otac vodio na pecanje, ali mi se ni u jednom sećanju ne prikazuju ulovljene ribe. I da su uz reku autobuske kompanije ostavljale olupine

od penzionisanih vozila. Nekad bi odjednom počela kiša, a mi bismo se tad sakrivali u te olupine i čekali da prođe pljusak. Nije bilo prozora ni vrata, samo ta ogromna limenka, zarđala i šuplja sa svih strana. Zemlja je isparavala od iznenadne vode, a autobus od očeve cigarete. To sećanje uvek miriše na duvan, tišinu i bagremove – ko je jednom osetio taj miris znaće o čemu govorim.

Gde je Vaša prva pesma?

Prva pesma nije bila moja, a ni Desankina – kao kod Mike Antića. Zapravo, tu pesmu smo sastavili moj brat, naš komšija i ja. Posle nam je komšijin otac na poslu prekucao na kompjuter i ištampao u tri primerka. Pesma je bila o Mornaru Popaju, i mada sve činjenice tvrde da je nismo mi napisali (već da smo je ukrali iz crtaća), ja bih se i dalje borio da dokažem autorstvo.

Da li drugovi iz srednje škole danas čitaju Vaše knjige?

Ne znam jer nisam u kontaktu sa njima. Ipak, mislim da je većina njih mnogo više zainteresovana za tranzistore, kondenzatore, otpornike, automatska upravljanja, programiranje ili za diskretnu tehniku.

Beograd?

Za ljude iz unutrašnjosti Srbije, Beograd je grad ka kome treba težiti. Za ljude iz Beograda, on je ili sasvim dovoljan, ili je polazna stanica za svet. Ja dolazim sa daleke beogradske periferije i još ponekad uhvatim sebe da otvorenih usta prolazim kroz njegove ulice.

Beč?

Šta reći o gradu koji je podelio Dunav na četiri dela?

Čime Vas je Evropa iznenadila?

Time što u najvećoj meri liči na Srbiju. Moguće da je to odlika onih koji se odsele iz svoje zemlje, da sve mere prema rodnom gradu. Često kad vidim neki zid, ćošak ili ulicu, ja kažem: *ovde je kao na Belim Vodama*, ili *ovaj kraj isti Karaburma*. Ako to prestane, više neće biti iznenađenja.

Ko će dokučiti „Vivid”?

Svako ko ga bude pročitao, ili roman ili njegov „Sadržaj” sa kraja knjige u kome se nalazi siže cele priče. Prijaće onome ko se bude pozabavio detaljima, bojama i mrvicama koje sam prosipao po romanu kako bi odvele znatiželjne negde izvan samog teksta.

Koji bi od mrtvih pisaca bio najbolji čitalac „Vivida”?

Ne znam zašto, ali mislim da bi Čezare Paveze imao četiri sata kvalitetne zabave sa ovom knjigom.

Vaša knjiga poezije „Sutra” završena je odlomkom iz „Vivida”. Da li je u „Vividu” sadržan odlomak iz sledeće knjige?

Vrlo verovatno. Ipak, moguće je da ću odgovor na ovo pitanje morati da revidiram pre nego što objavim sledeću knjigu.

Šta ćete sledeće objaviti?

U trenutku kada ovaj intervju bude objavljen, u prodaji će već biti pesnička zbirka Džejmsa Meca „Kasno u dugome sada” koju sam prevodio tokom 2020. godine. Džejms Mec je izvrsni američki pesnik – njegova poezija spaja prošlost, sadašnjost i budućnost na sasvim nezgodne i neočekivane načine, iz čega proističe specifična intonacija knjige koja je istovremeno savremena i arhaična. Čini mi se da bi pesme iz ove pesničke zbirke mogle nešto da kažu našim savremenicima. Inače, određeni delovi prevoda iz rane faze su objavljeni u 25. broju Eckermanna (jan-feb. 2020).

Zamišljate li nezapisane pesme drevnih pesnika?

Ne, ali se često pitam da li će i šta ove zapisane pesme značiti onima kojima naša sadašnjost bude sinonim za drevnost.

Zašto ima sve manje humora u poeziji?

Zato što je poezija postala poza, a ta poza je nametnula određene preduslove. Uostalom, sve što zvuči ozbiljno teže će biti okarakterisano kao jeftino i bezvredno. Sa humorom je drugačije, jer, čak i kad je najprefinjeniji, on igra na ivici ukusa i književnosti. I dalje ostajem pri tvrdnji da je savremena poezija u najvećoj meri moda ili, u najboljem slučaju, jedan neuspeli i nesvesni pokušaj kolektivnog pevanja… Humora ima (i u poeziji), samo ga kreveljenje najčešće nadjačava. Ipak, postoje neki mladi pesnici, poput Rastka Lončara, koji u jeziku traže nove mogućnosti, kao što su to nekad radili Sarajlija, Kostić, Koder i Vinaver, i koji od poezije katkad mogu da naprave dobru zabavu.

Zašto se kalio čelik?

Interesantno, knjigu „Kako se kalio čelik" nikada nisam pročitao. Još interesantnije, moj otac jedino nju priznaje za pravi roman, za istinsku književnost. Da citiram Crnjanskog: *Ako je čitalac čitao Frojda i Junga, imaće, kad moje* […][odgovore] *čita, mnogo, svakojakih asocijacija.*

Da li je nemački jezik ušao u Vaše snove?

Nein, leider nicht.

Razgovarao: Enes Halilović

TISOM KA HIPERBOREJI

NENAD MILOŠEVIĆ

Nenad Milošević rođen je 5. jula 1962. godine u Zemunu. Objavio je sedam knjiga pesama: *Pospanost* (Matica srpska, Novi Sad 1992), *Umanjenja* (Prosveta, Beograd, 1996), *Jureći u raj* (Narodna knjiga, Beograd, 2000), *Mesta* (izbor iz poezije, Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2004), *Pesme sa Save i Dunava* (Rad, Beograd, 2005), *Time code* (izabrane pesme, Aora naklada, Zagreb, 2009), *Vode i vetrovi* (Umetničko društvo VRT, Novi Sad–Beograd, 2012) i *Pesme iz limba* (Kulturni centar Novog Sada, 2019). Objavio je knjigu mikroeseja *Lutajuća planeta* (Službeni glasnik, Beograd, 2014). Priredio je i Antologiju novijeg srpskog pesništva *Iz muzeja šumova* (VBZ, Zagreb, 2010). Njegove pesme i eseji prevođeni su na ruski, grčki, poljski, francuski, engleski, španski, nemački, slovenački i makedonski jezik. Zastupljen je u nekoliko antologija srpske poezije na stranim jezicima kao i u nekoliko domaćih antologija. Piše književnu kritiku, eseje o književnosti, kulturi i političkoj teoriji. Bio je urednik za poeziju u časopisu *Književne novine* (1998–2001), devedesetih godina član uredništva časopisa za žensku književnost *ProFemina*, gost urednik (uredio pet brojeva) časopisa *Tisa* iz Bečeja. Dobitnik je nagrada: *Branko Ćopić*, *Biljana Jovanović* i *Branko Miljković*. Završio je Fakultet političkih nauka u Beogradu. Radio je kao urednik u Redakciji za kulturu, Redakciji za nauku i obrazovanje a sada radi kao urednik u Redakciji dokumentarnog programa RTS-a. Uredio je i režirao preko sto TV emisija raznih žanrova. Oženjen je, ima ćerku Martu.

Kada ste se poslednji put nepoznatoj osobi predstavili kao pesnik?

Ne mogu da se setim, ne predstavljam se kao pesnik, pogotovo nepoznatim osobama. Jednom sam i napisao da to treba prećutati prilikom upoznavanja. Kada bih sreo muzu njoj bi se predstavio kao pesnik, mada bi ona to već znala. Plašim se da ako se predstavite kao pesnik to može da smanji interesovanje za vašu ličnost. To može da optereti čoveka sa kojim se upoznajete. Ipak. Relativno je mali broj obrazovanih ljudi koji voli poeziju. Da li pesnik i može da ima pravog prijatelja koji nije pesnik, pitam se sad? Pesnikov prijatelj je uvek pesnik, pa i kada ne piše i ne objavljuje poeziju. On je ipak, taj prijatelj, pesnik koji ne veruje dovoljno u pesničku istinu, i njemu samo nedostaje to vjeruju da bi bio pesnik. Dakle vera.

Poezija juče i poezija danas, da li je to jedna te ista poezija?

“Stara harmonija koja odjekuje u / novom svetu — to su pesme.” napisao sam u jednoj pesmi. Jedna je poezija, a njena lepota je uvek nova. Postoji ta, ipak jaka nada, u novu lepotu koju donosi poezija, koju može da donese poezija, dakle još nenapisana poezija, ili poezija na vrhu usana koja još nije postala reč, koja se još nije obelodanila u jeziku, nije naselila jezik. U svakoj dobroj pesmi čitav se ljudski rod pomera u lepoti, svetlost obasja tamu ljudi a onda oni bolje i vide sebe, durge ljude i svet. Ipak nova poezija trebalo bi da podrazumeva kontekst u kojem se pojavljuje, ono ne rečeno, novu poeziciju pesnika u zajednici i njegovo razumevanje te zajednice kao pesnika i poezije u jeziku i simboličkom poretku društva, to možda poezija nekada nije imala, ili nije čini mi se imala kao danas. Uvek sam oprezan kada govorim o poeziji nekada i poeziji danas, a možda nisam ni dobro shvatio vašu intenciju.

Da li bi tvoja poezija bila ista da si živeo u gradu koji nema reku?

Ja sam i živeo u gradu koji nema reku odnosno ima malu reku. Ali tada nisam bio pesnik. Rođen sam u Zemunu a odrastao u Gornjem Milanovcu. Ali moj deda po majci je napravio hiljade čamaca, pravio je čuvene čamce sa hrastovom kobilicom u selu Provo, pored Šapca a radio je i u Zemunu u državnoj firmi koja je pravila brodove i čamce. Moja majka je odrasla pored Save. Posle rata, za vreme polugladi kao devojčica je ubijala veslom sa svojim drugarima zaostale šarane i somove u kubicima na Savi u Provu. Majčina polubraća i druga njena rodbina su plovili Savom i drugim rekama, bili su zaposleni u rečnom brodarstvu. Uvek sam se pored reka osećao dobro. Ne prođe ni dva dana a da nisam na nekoj od obala u Beogradu, a nekada sam redovno sa Dunavske obale odlazio na Savsku, voleo sam da se napijem na obalama dvaju reka u istom danu. Posebna su pijanstva na reci i pored reke. Ljude koje sam na rekama upoznao su u mom sećanju i oni se ponekad jave i u mojim pesmama. Ne želim da budem romanopisac ali o tim ljudima sam počeo da pišem jednu, kako bi rekli, proznu knjigu. Ta forma mi više odgovara da prenesem slike iz sveta koji je nestao a koji je meni bio tako drag. Osećaj prolaznosti je pored reke jači, elegičniji sam pored reke, pored vode, dovoljno je samo posmisliti: šta je sve rekao sa sobom odnela. Posle mog višegodišnjeg boravka na Savi u kafanama, moj pokojni drug, vlasnik moje omiljene kafane, mi je jednog dana rekao: i ti si se savske vode napio. E pa i jesam.

Poezija u milijardana informacija?

Poezija uvek piše one koji je ne čitaju. Tako je i mene pisala dok je nisam počeo da je čitam. Kad sam saznao da me je pisala i sam sam počeo da je pišem, za nekog ko je ne čita, ali, kome ako zvezde budu naklonjene, hoće u budućnosti. Poezija svodi svet i život na ljudsku meru pa i u ovom svetu, kako vi kažete sa milijardama informacija. Poezija može tu milijardu da sažme u jednu, a i da u njoj ostane još mesta za nešto drugo. Postoje prepreke da se prihvati istina poezije: stid, osećaj inferiornosti spram književnika, prethodnika, sjaja kulturne baštine, strah od mogućnost postojanja na višem nivou. Poezija nam kaže i da nešto nismo, ali takođe da možemo biti ili osetiti, spoznati nešto drugo, veliko i veličanstveno, srcem ili dušom, zavisi, kako kod koga. Moja ćerka, student muzičke akademije ne čita moje knjige, čita Ničea, Hamsuna, Rilkea, koji joj se jako dopao, ali moje pesme iz nekog razloga ne čita. Ja se ne ljutim i ne pitam se zašto ih ne čita, toliko o prisuustvu i primećenosti. Svuda su oko nas zakopani ti ćupovi sa zlatom poezije, pa ako se nekom posreći… Ipak za blagom se mora na neki način tragati, neće sam ćup sebe iskopati…

Kako izgleda svakodnevna komunikacija pesnika sa pesnikinjom? Pre deset godina ste izjavili za Sent da se kraj Danica Vukićević osećaš kao kralj pored kraljice.

Kao što su nekada Norveška i Švedska bili pod jednom dinastijom, jednim kraljem, pa se posle osamostalili u dve kraljevine tako i moja supruga i ja živimo zajedno a razvijamo dobrosusedske odnose. Šalu na stranu, ja sam njen najsavesniji čitalac i kritičar, a i ona moj. Ne znam koliko je to dobro. Ja veoma cenim ono što moja supruga radi. Kritikujem je da nije dovoljno nametljiva i sistematična u radu na publicitetu svojih knjiga i sebe kao pesnikinje i prozaistkinje. Svi pišemo za večnost, ili za one koji će doći, što bi rekao Raičković, ali… Međutim, ja sam tek skoro shvatio, da u stvari kada volite ono što pišete, ili onog drugog kojem se obraćate, sve drugo je manje važno, kada toliko dajte sebe, ono što vam se vraća je manje važno, iako nas nekada to zaboli, ili zasvrbi…

Šta ste naučili od Vaše kćeri?

Da treba da slušam i druge kompozicije od Betovena a ne samo kasne gudačke kvartete i sonate za violončelo, da su Rahmanjinov, Rah i Šostakovič, Šos, vrhunski kompozitori, da se ne mora čitati očeva poezija, da su Pink Flojd velika grupa, da iako ne volim muziku Eltona Džona mogu voleti film o njemu, da *mange* gledaju i stariji, da oboisti i oboistkinje mogu svirati i na engleskom rogu, da imam sluha, da malo vredi znanje gramatike engleskog jezika ako ne znaš dobro sintaksu i ako nemaš dovoljan fond reči iako ne gledaš filmove bez titla…

Šta je osnovni nedostatak savremene kulture u Srbiji?

Međusobno nepoštovanje i neuvažavanje umetnika i stvaralaca u kulturi, kako unutar samih umetničkih disciplina tako i između oblasti umetnosti. Ta arogancija zaslepljuje i čini da se umetnik oseća uticajnijim ili priznatijim, ali u stvari ona umanjuje sam uticaj umetnika i umetnosti u društvu. Naravno, da to odgovara manje talentovanim ili netalentovanim umetnicima a pogubno je za talentovane. Tome su podlegli i mediji kao značajan činilac u kulturnom životu. A zašto su podlegli, to je sad novo pitanje.

Kada je slikar Ljuba Popović, po kazivanju Slobodana Novakovića prvi put posetio Beograd posle svog preseljenja u Pariz, okupila se jedna grupa ljudi, njegovih prijatelja, slikara i kritičara i pitala ga kako se on snalazi u gradu gde ima hiljade slikara, a on im je odgovorio: tamo nema ono naše: ma komu j… mater, nego se svi uvažavaju i poštuju. U stalnoj nametnutoj političkoj borbi na život i smrt kultura predstavlja često puko oružje za diskvalifikaciju drugog i drugačijeg i onda se ta šmitovska politika neprijateljstva proširuje veoma brzo na kulturu. I sam sam u prošlosti podlegao tome. Setimo se nedavne polemike dva reditelja, Markovića i Kusturice, šta su jedan o drugom rekli. Ali šta će ostati od kulture kada jedan protivnik pobedi? Ruševine u kojima živimo. Da li moguće postaviti granicu između kulture i politike. Ako nije moguće, onda to treba otvoreno reći, da se zna, da su ocene umetničkog dela i umetnikovog opusa uvek i političke. Ja smatram da je kultura neodvojiva od ideologije a koja je konstitutivna za svaku politiku i da se to pokazuje uvek u zaoštrenim političkim i društvenim situacijama a mi trideset godina živimo baš u takvivm situacijama. Da bi se obnovila književna časopisna scena u Srbiji potrebno je izdvojiti novca kao za jednu scenografiju ne preterano skupe predstave ili filma, ili kao za jedan honorar učesniku rijaliti programa. Međutim država ne izdvaja ni toliko. A setimo se samo šta su časopisi značili za srpsku književnost i umetnost. Zar oni ne bi mogli biti brend u regionu deo “meke moći” jedne države? Ne možemo više odvojiti kulturu od spektakla, koji mnogo košta, ali šta ostaje kada se spektakl završi? Ovakav odnos prema umetnosti i umenticima, kulturi uopšte neće se osvetiti toliko nama koliko genaracijama koje dolaze.

Postoji li kolegijalnost među piscima?

Mislim da je kolegijalnost zastareo pojam, malo toga danas označava, u društvu gde svakim danom čovek čoveku sve više postaje vuk, još manje. Ali zapazio sam jedan zanimljiv fenomen. Postoje razne tzv. interesne grupe pisaca. Ranije ne bih ni pomislio a sada smo se gotovo svi svikli na niskosti koje se javljaju u javnom umetničkom prostoru. To me plaši, mada sam se lično, jednim velikim delom isključio iz tog javnog književnog prostora. Pada mi na pamet kako i danas, trideset godina od kraja scoijalizma i jednopartijske države se pojavljuju pisci koji bi voleli da budu državni pisci, da štite interese države i njenu ideologiju, sa takvim argumentima u javnosti nastupaju kao da se nude. Samo se pitam koja je to ideologija i koje su to vrednosti.

I među pesnicima postoje interesne grupe, one se spontano formiraju. Sami pesnici nisu ni svesni da su u grupi, ili jesu, što ništa ne menja na stvari, jer učestvuju kroz sistem nagrada u ne baš časnom i savesnom vrednovanje pesničkih ostvarenja. Ti pesnici misle da to niko ne vidi, ili što je još gore, to ih i ne pogađa.

Godinama, mogu reći i decenijama odlazim u Novi Sad bilo književnim poslom ili da posetim prijatelje, među kojima su gotovo svi i književnici. Dok su pisci u Beogradu međusobno i politički i poetički oštro suprotstavljeni u Novom Sadu su pred licem države, odnosno vlasti veoma solidarni, štite jedni druge i ta solidarnost je često ispred ovih političkih i poetičkih suprotstavljenosti. Mogao bih da kažem da je u Beogradu mnogo teže biti književnik nego u ostatku zemlje.

Tema kojoj ste ostali dužni?

Poslednjih, gotovo dvadeset godina želim da napišem pesme čija bi tema u širem smislu bila zima. Uspeo sam do sada da ih napišem jedva dve, tri. Možda jednostavno nisam pesnik zime. Veoma cenim pesnike koji su napisali pesme sa temom ili motivima zime. Ja zapravo kroz pesme o zimi želim da se vratim osećanjima za koja mislim da sam imao u detinjstvu, lepoti zime i radosti zime koje više ne osećam. U sećanjima na zimu čini mi se da je svet, moj život i moj narod neviniji i mlađi.

Nekoliko godina sam sa prevodiocem i pesnikom Svetislavom Travicom uređivao kao kourednik časopis Tisa iz Bečeja. Po tradiciji koju je Svetislav ustanovio svaki broj otvarala je pesma čija je tema bila reka Tisa. Ja, kome su Dunav, kojeg je Raša Livada proglasio svecem, a naročito Sava, gotovo kao brat i sestra, prema Tisi gajim veliku naklonost. Smatram da ona krije tajnu koju će mi otkriti. Puno puta sam bio na Tisi, čak sam pecaroš, na kraju na njoj postao a da nisam do sada napisao pesmu o Tisi. Naša zemlja nije velika, mada je svaka domovina velika. Voleo bih da ljudi koji žive u Srbiji vide Tisu i da čuju njenu tišinu, da osete tihu radost. Ako ikada krenem ka Hiperboreji voleo bih da prema njoj plovim Tisom.

Vreme pre i posle nagrada? Da li ste posumnjali u sebe? Da li ste nekad osetili zavist?

Ko nije posumnjao u sebe? Naslov Jetsove pesme „Prijatelju čije je delo promašilo“ je uvek opominjući za mene. Ali ja sam ipak u jednoj prednosti u odnosu na druge srpske pesnike. Evo zašto: Ja sam od početka svrstavan u moderne pesnike. Novi čaospisi koji su se pojavljivali devedesetih i kasnije često su sadržavali, već u prvim brojevima, moje pesme. Prihvatili su me kao pesnika i kao kritičara urednice časopisa ProFemina koji je bio možda najavangardniji književni časopis poslednjih decenija. Družio sam se sa modernim pesnicima, koji su me uvek poštovali i tapšali po ramenu, osećao sam da imaju poštovanje za ono što pišem, neki su i govorili da im u njihovom pisanju puno znači moja poezija, kad nisu znali kako da me najave govorili bi *ugledan pesnik*. Bio sam urednik za poeziju u Književnim novinama. Često sam bio u najužim izborima za nagrade. Prvu nagradu Branko Ćopić dobio sam za svoju četvrtu knjigu, od žirija čiji su članovi bili akademici tradicionalni pesnici.Dakle, prvu nagradu dobijam od pesnika tradicionalista. Jedan od članova žirija bio je Milosav Tešić koji je napisao jedan od najboljih tekstova o mojoj poeziji.

U međuvremenu moje pesme su prevođene, putovao sam i nastupao kao pesnik, zastupljen sam u antologijama, prikazi mojih knjiga su bili pohvalni i pozitivni, ali nagrade od mojih kolega modernih pesnika, članova žirija, nisam dobijao.

U jednom trenutku sam sebi rekao: pa ništa mi drugo i ne preostaje nego da ostanem sam sa poezijom kao i do tada, da se ne nadam nagradama i počastima, i da lestvicu poezije moram stalno da dižem da moram da se dokazujem. Moju knjigu *Vode i vetrovi* koju sam može se reći sam objavio u izdanju Umetničkog društva Vujica Rešin Tucić gotovo niko od mojih kolega pesnika nije hteo da preuzme iako sam svaku stavio u omot i napisao ime i ostavio u prostorijama SKD-a. I danas imam bar stotinu tih knjiga. I moji prijatelji van Srbije takođe su hvalili tu knjigu i pisali prikaze, ali ona koliko se sećam nije ulazila u konkurencije za nagrade, komisija Ministarstva kulture je nije otkupila.

Četrnaest godina posle moje prve nagrade dobijam dve ugledne nagrade za istu knjigu *Pesme iz limba*. Pesnik koji je davno zavoleo moju poeziju a dobitnik je svih velikih pesničkih nagrada, kaže mi da sam zalužio sve nagrade. Prija mi to sve iako pandemija vlada i ceremonije u punom obimu izostaju. Dajem izjave za televizije i radio. Kažem ženi: e ako mi jednog dana daju i Popu, onda smo kvit!

Zahvalnost dugujem Tihomiru Brajoviću koji je, između ostalog, iskreno i nadahnuto napisao pogovor za moju knjigu. Zadovoljan sam jer znam da on olako ne hvali pesnike. Stari, sad mogu reći bivši prijatelj iz Novog Sada kaže: vraća se Nenad! Pitam se odakle, gde sam to bio, zar sam kao pesnik bio toliko potonuo? Srećna okolnost je da sam i pre dobijanja nagrada nastavio odmah rad na novoj knjizi poezije što ranije nije bio slučaj pa kad se te dve činjenice imaju na umu: trenutno nadahnuće i počast književnih nagrada, dobro se osećam.

Šta pisac očekuje od naroda?

Pisac očekuje od naroda da ga bar malo voli i za života! Da mu kaže: i ti si narod, ma koliko daleko od nas otišao, ti si narod iako si nas napustio, možda i izdao u neznanju, ti si narod iako voliš američku i englesku i uopšte poeziju koja se piše na Zapadu. Pisac očekuje od naroda da ga ne zaborave zato što iz njega progovara i narod, narod u jednom svom trenutku postojanja, mada svi ti trenuci kroz vreme i jesu narod.

Da li narod još uvek bilo šta očekuje od pisca?

Narod očekuje od pisca da mu kaže šta bio on mogao biti, šta je mogao da bude, i narod traži od pisca da se što više otvori za glasove iz naroda, glasove usamljenih pojedinaca iz kojih se narod sastoji kad se sa posla ili trga svako vrati svojoj kući.

Prvi pisac kojeg ste upoznali?

Ne mogu da se setim ko je prvi pisac koga sam upoznao. Kao mladi student imao sam jedan verbalni okršaj sa pesnikom Ristom Tošovićem u kafani *Novinarski klub* početkom osamdesetih. Nisam ja mnogo mario za naše pisce iako sam bio oduvek strastan čitalac. Sad sam se setio da je prvi pravi pisac koga sam video bio Branko Ćopić. To se zbilo u zgradi opštine u Gornjem Milanovcu gde sam kao dečak živeo: nama đacima i prisutnima govorio je neke anegdote i svi u sali su se smejali. Imali smo u kući nekoliko njegovih knjiga od kojih mi se najviše dopao Gluvi barut. Kasnije sam od svega toga okrenuo glavu, od literature koja tematizuje Drugi svetski rat i NOB. Ali prva moja nagrada nosi njegovo ime! On je bio na neki način proganjan, i zbog paranoje je i digao ruku na sebe. Njegove priče i romani, mada je i kao pesnik zanimljiv, su se neposredno otvorile za iskustva rata i revolucije.

M.K. ?

Knjiga *Obično jutro* je knjiga koja me je pisala. I danas joj se divim. Komadina je sa njom postao klasik, za mene, veliki pesnik sa prvom knjigom. Moglo je da prođe i sto godina a da se takva knjiga ne pojavi. Knjiga koja me je vratila životu posle mojih intelektualnih lutanja, vratila me na zemlju, poručila mi, ajmo sad sve iz početka. Kada smo se sreli odmah smo se znali i poznali. On je jedan od retkih mojih prijatelja koje sam razumevao dok ćutimo, gde su se reči često činile suvišnima. Takve sam prijatelje imao van poezije, kada sam bio nemirni, radoznali mladić.Većinu svog opusa napisao je iz bolesti, a koliko zdravlja ima u njegovim stihovima, vedrine. Od kada sam ga upoznao pišem esej o njemu. Kada ga napišem otkriće mi se jedna od tajni poezije, kojih kod Miloša ima više. Jer zašto neko peva baš o tome a ne o nečemu drugom. On je beogradski pesnik u najdubljem smislu te reči. Čovek sa ogromnim erosom gde je poezija samo jedna njegova manifestacija. Sva moja znanja sam ostavljao ispred vrata kada sam kod njega dolazio, a dolazio sam često, godinama, nisu mi bila potrebna. Namerno sam mu se podredio. Upoznao sam drugog mog velikog prijatelja s njim Slobodana Tišmu, spojio sam dva sazvežđa koja imaju sličnu strukturu. Ja sam ponosan na svoja prijateljstva u mom životu a poezija može o tome na najbolji način da svedoči, zato žudim za njom jer u njoj prebiva prijateljstvo. Poezija kao svedočanstvo prijateljstva čovekovog na zemlji.

N.T.

Novisu Tadića sam upoznao u Izdavačkom preduzeću RAD gde sam voleo da navratim i kao novinar, sredinom devedesetih a i da vidim Jovicu Aćina, tada glavnog urednika, čiju sam podršku osećao i kao pesnik i kao nastajući kritičar. Novica Tadić kao jedan od urednika obnovio je izdavanje časopisa Književna kritika gde sam sarađivao. Novica mi je poklanjao stare brojeve časopisa. Još ih negde čuvam. U jednom trenutku njegov uredički sto nalazio se na neobičnom mestu na Trećem spratu u ulici Moše Pijade, danas Dečanskoj. Kada bih izašao iz starog i sporog lifta morao sam da prođem preko terase i iz nje da uđem u prostoriju gde se nalazio Novica. U to vreme izuzetno me je bila zainteresovala pravoslavna teološka

misao. Novica Tadić je bio veliki njen poznavalac. Preporučivao mi je pisce. Nismo dugo razgovarali. Ponekad mi je dao do znanja da je pročitao nešto što bih u časopisima objavio.

Danas mnogi govore da su ga poznavali, znali ko je on itd. To sve nije istina u najvećem delu. Jovica Aćin se, ako se tako može reći, brinuo o njemu. Sad čujem da postoji i nagrada koja nosi njegovo ime. Nije Novica jedini pesnik koga prigrabe ljudi koji se za pesnikovog života nisu ni pitali kako mu je, niti su mu prilazili.

Na njegovoj sahrani, opelu u kapeli, bio je i tadašnji predsednik republike koji se takođe preziva Tadić. Na samom grobu bilo je nas nekoliko pesnika i pisaca, odvojenih od jedne druge grupe pisaca, od kojih je jedan govorio nad kovčegom. Moj prijatelj književnik šapnuo mi je u jednom trenutku da će da opali šamar govorniku. Ja sam ga zamolio da to ne uradi, iako je govornik, krivotvoreći ono što je Novica govorio i pisao, svakako to i zaslužio. Nije to bio ni prvi ni poslednji slučaj da se krade pesnikova smrt. Posle njega lep govor je održao jedan od pripadnika bratstva Tadića koji su došli iz Crne Gore.

Moj prijatelj iz sasvim druge sfere života,sa kojim sam trenirao kao rekreativac jednu vrstu karatea na Savskom keju na Novom Beogradu, upita me jednog dana da li poznajem pesnika Novicu Tadića, ja sam odgovorio da ga dobro poznajem a on mi reče kako ga je obišao u bolnici i da je malte ne na samrti. Ja ga upitah odakle ga poznaje a on mi reče da su se još davno upoznali na karate trenizima i da su često sparingovali, iako je moj prijatlej bio teža kategorija od Novice. Moj prijatelj je bio veoma uspešan karatista, bio je nosilac crnog pojasa: četvrti dan, ali mi je rekao da ga je jednom u sparingovanju Novica baš dobro izudarao, jer je on navodno bio umoran, celu noć nije spavao. Rekao mi je da je Novica ima tvrde kosti.

Pred kraj 2004. pozvao me telefonom i pitao me imam li neki pesnički rukopis da ponudim RAD-u. Ja sam rekao da imam ali da nije gotov a on mi je rekao da ga svejedno pošaljem da ga uvrsti u izdavački plan. A naslov, pitao me, a ja mu odgovoram da je radni naslov Pesme sa Save i Dunava, pa je na kraju tako i ostalo jer novi na pameti nisam imao a sam Novica mi rekao da je i on dobar.

Čemu se nadate?

Nadam se raju, vaskrsnuću i večnom životu. U raju je život neodvojiv od poezije, odnosno poezija od života, tu se sva poezija i napisana i nenapisana istovremeno odvija, odnosno ostvaruje…

U stvarnom životu na zemlji nadam se da ću da razvijem oblike koji su začeti negde u meni i da ću ih pretvoriti u stihove, da ću nekim prijateljima i istorijskim ličnostima da se odužim pesmama, ili nekom drugom književnom formom.

Kad pomislite na prolaznost čovekovu…

Prolaznost je tako tragična i tako lepa, ona na umu uvek ima smrt, ne samo našu. Jednom sam napisao: *prođoše jagode i zelje, to je prolaznost.* Ona od nas, što smo stariji, traži snažnije odgovore, određenja, ono što pesnička zrelost podrazumeva. Dakle, za pesnika je prolaznost, pojačano osećanje prolaznosti prirodno, u njoj se on oseća kao riba u vodi, ona pesniku daje moć retrospekcije i prospekcije, moć prorokovanja, na kraju krajeva.

Kad bi ponovo počeli…

Jednom mi je Borislav Radović rekao, znajući koliko mi se dopadaju pojedini njegovi eseji, naročito knjiga o Vergiliju, da je trebalo čitav život samo da piše eseje. Znao sam i tad da on u to ne veruje, ali uvek me je kopkalo zašto je to rekao. Opet je jednom rekao, sad se setih: Priznanja stižu, ali posle smrti! Ali ako bi pesnika stavili da bira, slavu za života ili slavu posle smrti, šta bi izabrao? Ovo je bio ekskurs.

Pesnik mora da živi pesnički ma gde se rodio i na kom jeziku pisao. Naravno, ne mislim da pesnički živeti znači živeti kao boem. Pesnički živeti znači preferitati poeziju životu dokle god se može, dokle pesnika takva preferencija ostavlja među živima. U zavisnosti od toga kakve bi me socijalne, kulturne i svake druge okolnosti zatekle kada bih mogao ponovo da počinjem — ja bih napravio izbor, ali svakako da bih se trudio da živim više za poeziju, na granici socijalne diskvalifikacije. Mislim da bih bio hrabriji kao pesnik. Ali misleći na to činim to i temom mojih budućih pesama, bar nekih od njih: kada bi ponovo zapoečeo kao pesnik.

Kad posetite grobove Vaših roditelja, o čemu razmišljate?

Da li bi bili zadovoljni sa mnom da su živi. Mislim da bi bili.

Razgovarao Enes Halilović

DALEKE OBALE

MIRELA KULOVIĆ

Mirela Kulović, slikarica rođena u Tuzli, a odrasla u Splitu. Umjetničku karijeru započinje 2016. godine, sudjeluje na više od trideset međunarodnih izložbi. Kroz apstraktne, figurativne i simbolične motive istražuje nesvjesno, memoriju i fluidnost identiteta. Radovi su joj objavljeni u časopisima Studio Visit Magazine (US), Gračanički Glasnik (BiH), Boston Art Review (US). Suosnivačica je udruženja za kulturu Kontrast. U BiH njezin rad može se vidjeti u Galeriji Java u Sarajevu. Živi i radi u Bostonu.

Rođena u Tuzli, odrasla u Splitu, trenutno živi i radi u Bostonu. Odakle je zapravo Mirela Kulović?

Splićanka iz Bosne.

Šta ste prvo nacrtali?

Kao dijete crtala sam kuće i ljude. A moja prva slika kada sam započela slikarsku avanturu je s motivom suncokreta i neba.

Otkud potreba da slikate? I od kada?

Potreba se rodila iznutra zbog tenzije koje nastaju nagomilavanjem životnih iskustava i nemogućnošću da se potpuno izrazim bez umjetnosti, slikarstva i vizualnog jezika. Od 2011. krećem u avanturu slikarstva da bi u 2015. godini potpuno se posvetila slikarstvu kao izboru zanimanja. Naravno tu su mnoge druge stvari u kojima sam aktivna jer volim interdisciplinarnu suradnju i rad u timovima. Ipak da bi postala jako dobra u necemu ja moram napraviti izbor. Vrijeme je ono što nam zadaje granice, a to i mene tjera na izbor. Moj izbor i ljubav je slikarstvo.

Identitet, memorija, nesvjesno, to je ono što istražujete i naglašavate u svojim radovima… Kako se oblikujemo u društvu?

Pod raznim sam utjecajima iz okoline. Istražujem raspadanje i kaos ali i ponavljanje, ritam i harmoniju. U nekim radovima pokušavam kondenzirati i pročistiti izraz, kako bi naglasila samo ono bitno što me intrigura. Intrigiraju me nedovršeni oblici, mrlje i ponavljajuće točke i linije. Literatura i svakodnevni život mnogo utječu na moj slikarski jezik ali naravno ovaj utjecaj dolazi i ispoljava se bez većeg reda. Potrebno je mnogo toga procesuirati kroz tijelo i um, da bi se onda sve to ispoljilo na papiru ili platnu.

Tijelo žene je također prisutno u vašim radovima, zašto?

Fascinira me ljudsko tijelo vizualno i kao kompleksan sistem. Takoder mi je veliki izazov crtati i slikati kao refleksiju promatranja živog modela. To je jedan poseban i zahtijevan proces. Razmišljajući što sve treba biti uskladeno da bi ljudsko tijelo funkcioniralo dovodi do fascinacije… Ako dovoljno dugo promatrate ljude i njihova tijela dobit ćete saznanje da se i naše duhovno, emocionalno i intelektualno stanje odražava na tijelo. Tijelo je moćno i mene inspirira od prvog dana kad sam počela slikati.

Odnos poezije i slikarstva?

Moje crteže često ljudi opisuju kao poetske. I moje razmišljanje je blisko poeziji. Poezija mi je mnogo bliža nego proza. Fikciju teško čitam. Ipak potrebno je sazrijeti za poeziju. I poezija i slikarstvo su forme kroz

koje spoznajem. Takoder ovisi o mom trenutnom kapacitetu i raspoloženju jesam li otvorena za sliku ili pjesmu. Oboje sačinjava veliki dio mog života. Poeziju čitam a kroz slikarstvo se izražavan.

Jeste li ostvarili „američki san"?

Nisam, ali hoću. SAD mnogo toga nudi, a znanje je jedna od najboljih mogućnosti koje mi omogućuje boravak u SAD-u.

Šta je erotika danas?

Erotika je pomalo zanemarena danas. Potreban je istančan ukus za erotsko, intelektualna, estetska i emocionalna razvijenost. Erotika je potisnuta banalnostima, nasiljem, žutim tiskom i senzacionalizmom. Za erotiku je potrebna igra i ples, a mi, današnji ljudi kao da nemamo vremena za to. Erotika zahtijeva vrijeme i profinjen odnos prema stvarima i ljudima.

Društvo u BiH i društvo u Americi, uporedite nam kako utiču na umjetnika?

Ovisi u kojim krugovima se krećem. U SAD-u je društvo mnogo raznolikije, naravno jer dolaze ljudi iz svih krajeva svijeta i donose svoju kulturu, način ponašanja i razlicitine nacine interakcije. BiH društvo i njihovi pojedinci se tek otvaraju prema različitostima i svijetu. Ovdje isključujem ljude koji su iz BiH a koji žive izvan nje godinama.

Je li umjetnost doista sloboda?

Umjetnost je ono što daje dodatnu dimenziji u mom životu. Umjetnost mi omogućava različite forme kroz koje se izražavam i spoznajem. Umjetnost inspirira i ja vjerujem daje vise stupnjeva slobode. Sloboda je možda jednu stepenicu iznad umjetnosti. Da bi bila slobodna ja ne moram biti umjetnica. Ja sam slobodna biti ono što želim i hoću. Sloboda je izbor i odgovornost zajedno. Sloboda je vezana uz disciplinu i odricanje. Ja se svjesno odričem nečega da bi bila slobodna u nečemu.

O čemu razmišljate kada završite sa slikanjem jedne slike?

Slika je zapravo proces. Ono što sam sigurna je da je slika završena onda kada od nje odustanem. Kada je zasićena traganjima…Zato postoje ciklusi kod slikara. Život je cikličan. Kad završim sliku osjećam veliko zadovoljstvo postignutim. Osjećam zadovoljstvo zbog mogućnosti da se irazavam. Zahvalna sam što mogu slikati i svaka završena slika u meni izaziva radost. Ono o čemu razmišljam kad je slika završena je i odnosu kaoticnih i harmonicnih elemenata u njoj, te moze li se dugo promatrati da mi ne dosadi iako sam ja autor.

Šta je mrlja?

Mrlja je poništenje, kaos, kraj, početak, prekrivanje, ali i mogucnost početka.

Sakupljate li bilo šta?

Kutije sa šibicama, istrošene olovke, knjige, kamenčiće, dugmad…

Je li strah najintenzivnija emocija?

Mislim da je ljubav najintezivnija emocija. Voljeti bez razloga. I prepustit se tom osjećaju.

Bostonski maraton, imate li u planu istrčati, nekad?

Za sada ne. Iako me privlače aktivnosti koje zahtijevaju izdržljivost, ipak mi je draže planinarenje.

Kažu da ljudi u Bostonu kafu piju s nogu, nedostaje li vam meraklijska bosanska kafa?

U Bostonu ljudi često piju kafu u hodu, ali pronađem mjesta gdje se mogu zadržati i uživati u kafi dugo.

Najdraža dalmatinska pjesma?

Volim pjesme “Daleke obale”.

Jeste li eksplozivni ili umjereni?

Više eksplozivna iako težim umjerenosti.

Prva izgovorena riječ?

Ne sjećam se.

Najdraža kritika vašeg djela koju ste čuli?

Svakako volim kad mi ljudi kažu da ih moje slike inspiriraju. Takoder s druge strane sam zahvalna svim kolekcionarima koji su i financijski podržali moj rad i tako mi omogucili da nastavim sa svojim stvaralastvom. A zanimljivo je da su pjesnici i pisci ti koji mi daju najbolje kritike, oni se pronalaze u mojim slikama šta mi je posebno zadovoljstvo. Najdrazi komentar je da su moji radovi poetski.

Najdraža boja?

Volim crvenu i oker.

Na čemu trenutno radite?

Radim na nekoliko serija slika i nekoliko projekata na kojima suradujem sa drugim umjetnicima iz različitih krajeva svijeta. Jedan od projekata je suradnja sa Ksenijom Kadić iz Londona. Nas dvije razvijamo metodologiju upoznavanja i razvijanja sebe kroz igru i kreativnost. Suradnja ukljucuje rad na produkciji art knjige. Suradujem sa Draganom Bogavac iz New Yorka na njezinom umjetničkom salonu u sklopu nezavisne filmske kuće Paradoxx Films. Jedan od projekata je takoder medunarodna umjetnička rezidencija koju razvijam kao dio mog pilot-projekta Art Centra u Gračanici. Sljedeće godine po drugi put dolazi francuska umjetnica Camille Bleu-Valentin u Bosnu i Hercegovinu. Tu je i BiH Art Forum, Udruzenje za kulturu Kontrast sa brojnim aktivnostima tijekom cijele godine. Posebno me raduje rad na knjizi Ritual u kojoj će se naći reprodukcije mojih figurativnih slika u kombinaciji sa nagradenom zbirkom erotske poezije Melide Travančić. Realizaciju očekujemo početkom 2021. godine.

Razgovarala Emina Selimović

Poezija

KARANTIN

AIDA CAMOVIĆ

Nismo dovoljno pazili na matematici

produktivnost opada

geometrijskom progresijom

(ali to nama ništa ne znači)

arheolozi preispituju

površinu preostalu

nezaraženu anksioznošću

zatvorena unutar blind rama

kvadratnog platna oslikanog bojama

čiji miris zadaje glavobolju

posmatram

ukućani zatrpavaju svoje vreme

čišćenjem

domaćim zadacima

teorijama zavere

konstrukcijama odeće

knedla je stigla do mesta

sa kog sam je već par godina

uspešno rastvarala suzama

Sad ih nema

kao da se hrane svežim kiseonikom

grada

ostale bez svog izvora

nemaju povod za početak

Horror vacui

Mogućnost

Paraliza

Bela strana

Izazov i strah

Početak

Izvučeš knjigu sa police:

Recepti

Priručnici

Istorijski romani

Uputstva o šivenju

Distopije

Knjige koje niko nikad nije otvorio

Gde god otvoriš

Stih.

Poezija je traženje.

Ne znam ništa o pinjatama

Zašto kiše padaju

Tako nekontrolisano

Kao kad udarim pinjatu

Pa iz nje odjednom ispadne

Sve što je brižljivo pakovano

Razmišljam

Pa šta ja znam o pinjatama

Nijednu nisam ni dodirnula

Iako imam osećaj da sam ih stotinu razbila

To se valjda dešava zbog emisija

intervjua

knjiga

Gde doživim tuđe trenutke,

Pa imam osećaj kao da mi se dogodilo

Ali doživljaj i događaj nisu isto

Kao kad živiš u malom gradu

pa znaš sve ljude

čak i one s kojima nikad ne razgovaraš

Pa si u dilemi: da li da se pozdravim ili ne

Da li ovu osobu poznajem

Ili je samo prepoznajem

Mešamo svoja iskustva

Sa likovima iz knjiga i serija

prepričanim razgovorima

tuđim iskustvima

Mislimo da smo videli sve

jesmo U glavi

Ali doživljaj i događaj nisu isto

Tajmaut

U pola gutljaja kafe

Na četvrtini koraka

U razgovoru s nekim

Na semaforu

Kao zver u kavezu

Ko si

Kad legneš na spavanje

Stidljivost

jednako

Sebičnost

Istina je:

Najviše u drugima mrzimo

osobine koje imamo

Nerviraju me stidljivi ljudi.

Kad pričaš

ćute

Ili klimaju glavom

Ne znaš o čemu misle

Da li te mrze

Ili si u njima probudio

I otopio dno glečera

koji stvara fjordove

Dođe mi da ih drmusam

Da im vrištim na uvo

Da im kažem

hej

Ovaj svet je tu

Probudi se

Daj nešto

Nije zima

I ti nisi grudva snega

nije dovoljno da se smeješ

stojiš u kutku

čekaš da se nešto desi

da se otkotrljaš

i da sa sobom kupiš sneg niz padinu

i postaješ veći

Sebični su tihi ljudi

Misle da se svet vrti oko njih

Znam

Bila sam jedna od njih

Čudno je to kako postaneš ono što nisi razumeo

Pa prestaneš da razumeš tog prošlog sebe

Koji nije razumeo

Neprijatno mi je da ćutim.

Nerazumevanje je jedina konstanta

Dok se ne smučim sebi

Tad nešto naučiš

Kad se smučiš sebi

Tad nešto prevaziđeš

Kad ti dosadi da o tome razmišljaš

Tad nešto preskočiš

Kad si previše puta skočio

a mišići dovoljno razvili da im je prepreka postala smešna

Mislim da ne mogu

Pa vežbam do besvesti

I onda mogu

Mislim da ne mogu

Zato vežbam do ivice mogućnosti

Pa mogu

Smučiti se sebi

To je dar

Jer tek tada

Prerastaš sve što jesi

Sve što radim

Radim zato što mislim da ne mogu

Sve što radim

Radim da bih dokazala da nije za mene

A ono bude

Brojevi ne znače ništa?

Iskustva pogrešne vrste,

Tesno vezana pokretom

Stvaraju neprilike.

21

79

2000

Minut ćutanja,
bol i prkos
Na kamenoj granici.

Muk je to
od čega bežimo
A nada
Magnet koji čvrsto veže
U noći neposredno
Pre svitanja

Memorabilis

Pametna i svesna
Stara petnaestak godina
U beskrajnoj povorci

skoro tri stotine učenika
razvučenih i istanjenih
od straha od odmazde

terali su ih napred

dok se ne sruše

pred pucnjem

(Među) njima je gotovo.

B.B.

Dvadesetčetvorogodišnjaci danas

samo studiraju

i nemaju vremena

Ja imam dvadeset četiri

i nisam sigurna

ko bi od mojih vršnjaka

uzburkao javnost pesmom

U dvadeset četvrtoj

Breht je već bio

pesnik-borac

Otišao je preko jedne, druge, treće granice

preko okeana

njegove su reči uvek putovale nazad

a on – čekao

“Kad sam se vratio,

Moja kosa nije bila seda,

I meni je bilo drago”

rekao je.

SMRT MOLJCIMA
ALEKSANDRA JOVANOVIĆ

Smrt moljcima

Stan su nam zauzeli kuhinjski moljci
ljubitelji pasulja i vlažnih lica
iz tamnog drveta i poklopaca za šerpe
izleću

ubile smo nekoliko i ostavile druge
da se dive prizoru na zidu
završićete ovako, čujete li
napolje

rekli su da ih sirće ubija
više nikom ne verujem
odlažu sneg nedeljama
lete

iznad glava, ispred očiju

pored pokvarenih oraha
urlik pred konačnu bitku;
i smrt moljcima

Dom

Ideja je sada terasa manje
dom posmatram sa ulice
zazidana kutija bez prozora

Zamišljam
kako me čeka miris mesa,
osmeh među ušima
da ostanem zauvek

da li mesto boravka
određujemo cementom ili ljudima
sopstvo će morati da posluži
kao nesiguran temelj

sklon urušavanju
dok ne zapevam
pesmu o majstorima

Jedan sasvim uspeo dan

oblaci su nas prevarili,
brzo su pobegli,
moje telo se prži na plavom
ispresecanom belim linijama
dok se trudim da otvorim oči

sunce me uspavljuje
i tera da mislim o pesku
pa stiskam šake u prazno
hteli smo da potopimo glave
spasilac je zabranio

robot čisti bazen
spasilac poštuje robota
i hteo je sliku bez majice
jer ima plave oči i pištaljku
kao voda, kaže

most podrhtava dok baca senku na nas
čovek sa šajkačom je digao ruke
u znak pozdrava mladima.
u povratku smo pretekli traktor,

polja su promicala dovoljno sporo
da ih možeš upamtiti.
došlo mi je da zagrlim sve
i ostanem na starom putu,
žuti znak iskrsnu
nešto pre zalaska

Koh

Pas miriše na koh, posle kiše
u meni se tek prikuplja vrisak.
da li će jutro doneti olakšanje
lavež odjekuje naseljem
pas čezne za čvrstim tlom
posmatramo mravlji svet
kroz rešetke terase

Na dnu

Ovde se davimo stalno
u gradu bez dubokih voda
nebo je daleka površina
dok gazimo po skeletima
nemarno okrenuti ka istoku

Ocu

Nestao si kada sam počela da otkrivam odraz
otvorila sam vrata za tebe
i to je tuđe sećanje
ceo si napravljen od nečijih parčadi
voleo si da čitaš

pušiš, piješ i miriš drugove
spavao si ispod mosta u Budvi
okrenuo si sto u besu,
živeo u podrumu, jednom
nosiš kravatu na fotografiji
na drugoj si mlađi i oči su ti široke
sleteo si jednog aprilskoj jutra
gde poledica nije imala šta da traži
a ti si je ipak pronašao
i ostao da ležiš;
tako to zamišljam:
u odelu, sa lepo zategnutom kravatom
i malom posekotinom na čelu
držao si me i rekao “ona je moja”
ja tad nisam znala da govorim
a kad sam naučila
pričala sam svima da sam ničija
ako kažem mamina sam, znao bi za izdaju
kao što sam ja znala za duhove
da sam rekla da sam i ja tvoja
to bi bila laž
jer te nikad nisam upoznala
upijala sam kroz druge
koliko sam mogla
ljudi zaboravljaju jer misle na sutra
na stomak i da li su dobro spavali
trčala sam tvojim tragom
dok nisam zaboravila da dišem
stala sam ispred nekog ogledala

i sad se stidim što sam odahnula
jer nema duhova iza mene

Po kaldrmi

na putu do centra, po kaldrmi
prođem jednu mesaru bez mirisa
jer je lipa ukrala sve duž ulice
tako da podseća na leto
iz prošlosti, na leto
kad zagaziš u dud i bude ti drago
što su ti patike ulepljene

na putu se meša narandžasto i plavo
kao veštačko svetlo u filmu
Đina je rekla koliko je to neprirodno
pas bez dlake liže zapekle rane
a krupna žena na stolici me ne razume
jer sam rekla nešto sasvim polako

pratim dva dečaka na trotinetima
zamahuju nogom u isto vreme
u tišini, gledaju prema brdu
zamakli su iza napuštene zgrade
mislim kako će kasno stići na brdo

Kaldrma se gubi,
ali nalazim majku
sa kašikom u ustima
njene drugarice me zovu na žito
sa mnogo šlaga i oraha

penjem se stepenicama
prema nekoj vrsti utočišta
Senke prolaznika su vidljive sa visine
zbog velikog razmaka između njih

Pored Ibra

Izašli smo na drugu stranu
klimamo se bez ritma
pored Ibra koji nije stao
po ranjivom putu što se zaleće
u stene, jedva ogrebane
magla svuda
klimamo se sa balonima srpske ljutine
i dve šipke za nepoznatu upotrebu
redovi pečenjara
u naselju pitomih mesoždera
vozač svira duhovima
kao kod, razumljiv za sve ispod
stajemo kod kafane “Uteha”
pišam brzo, na strah

da me ne bi ostavili na kraju oktobra

a za prste se lepi inje palo sa četinara

krivine su teške i vode u mrak

vozač vozi zatvorenih očiju da bi bolje video

ovi ljudi sve mogu žmureći

i znaju nešto što ne pomišljam

pored Ibra čovek može da nađe mir u nestajanju

kod granice niko nije gledao ko smo.

prošli smo i nastao je nemir,

nešto izgubljeno

i nepovratno tuđe

Poslednji dah leta

Vodite me kući, kaže pesma

niz put, gde pripadam

juče sam htela tamo

preko Grdeličke klisure

ima novi put, ne znam jeste li čuli

danas je ulica imala zadah trulog voća

ugazila sam malo

večeras je cement u mešalici ličio na kokos

nemojte to da mi oduzmete

ključ je upao u bravu

kao da je znao

noćas je mirno isuviše

osim upornih grana

list što mi je upao u kuhinju
ostavila sam dva dana
ako se oporavi da ga pustim
jutros me dočekao njegov leš

Tikve

Kroz izmaglicu promiču svici,
brat ih razmazuje po majici
a meni žao, na trenutak.
deda otvara pivsku flašu zubima
jakim kao drvo, kao kuća
dok peče semenke na kubetu
mirišu rasečene tikve
prsti su lepljivi od smese
voda je tako slatka
kad se pije iz ruke.
deda nam pravi fišeke
motamo papir iz mesare
ne vidim dalje od kapije
postoji dvorište, čitav svet
kao u bajci o dobrom džinu
iza je blato i kurjaci šetaju
sa garaže posmatramo starog psa
upetljao se u lanac
pažljivo sušimo listove oraha
duvan za nas krezube

i krckamo krckamo semenke

dok se vilica ne ukoči

uvek se plaših da skočim,

čekala sam dedu da me spusti

smejao se polovinom lica

njegove ruke su bile jedine

koje me nisu plašile

Izbor iz zbirke pesama: *Jagma* (Čačak: Gradska biblioteka „Vladislav Petković DIS“, 2020)

U POSETI
PETAR ŽIVOJINOVIĆ

novi kraj

napolju miriše na meso i drveće
ali onako – jedva
čuju se glasovi dece i muzika
i to traje već nekoliko dana
rođendan je u blizini
ljudi dolaze i odlaze
muče muku sa parkingom.
jesen i neprekidni rođendan
doselili smo se ovde skoro
bilo je mučno i bila je kiša
onda je bilo sunca i video sam
cigane i jednog bogalja i jednog prosjaka
svi razbacani po ulici, uglavnom sede
uglavnom nezainteresovani
stan je izgoreo u blizini
i rts je pravio reportažu o tome

što je sve učinilo još mučnijim
a rođendan je trajao
dolazim u iskušenje da pogledam reportažu
jer me zanima da li su se čuju glasovi dece i muzika
i da li je neko umro
u nekom trenutku, poprilično pijan
počinjem da pevam pesme sa tog rođendana
raduje me buka te dece
a retko me šta raduje
umoran sam
video sam crkvu u blizini
možda odem ovih dana

13. septembar

grobovi su razbacani
hodam ispred oca
jer želim da mu pokažem da znam gde je dedin grob
nebo je crveno i noć samo što nije
hodam, ipak sa oprezom
tako da mogu da promenim pravac ako se ispostavi
da sam zaboravio mesto
stižemo do groba i
zemlja je nalegla na jednom mestu

što znači da je kovčeg pukao
i šljunak je izgubio belu
a drvo ispred groba
je trulo
ja ću morati da izvadim drvo
da se napravi mesta za grob mog oca
za moj grob
moraću da organizujem sve to
ne znam kako se vadi drveće iz zemlje
koliko je ljudi potrebno, koji alat
još sam dečak. veseo
stojim na dedinom grobu
i ne osećam se kako bi trebalo
ali učim

pesma koja počinje od polovine jedne druge pesme koja nema ime, jer nije napisana

nastavio sam dalje da hodam i sedeo sam u parku i gledao u svoje noge i travu i sunce.
sada je veče i prodavnica pogrebne opreme raste i širi boje venaca
žuta crvena plava ljubičasta žuta zelena
proleće miriše baš kao što sam se nadao da će mirisati
a čekao sam ga dugo i sada je došlo
sa bojama koje rastu u mraku. brzo rastu, snažno i rastu ka meni
a ja sam baš onakav kakav bih želeo da budem kada te upoznam
i hoću da ostanem takav

trčaću i pevaću i pisaću i piću i ješću jer treba mnogo snage da se ovaj san održi

češljaću se

da ostanem takav za tebe.

jun

mnogo nade sam uložio u to

da ću se skloniti negde

kada dođe jun

da će to biti mesto pored reke

i da ću ustajati rano

i šetati

a to se nije desilo.

u stvari još uvek nije jun

ali mislim da se to neće desiti

nikada nisam istrajao u nečemu

možda nekoliko puta

mnogo lažem

i imam veliku potrebu

da se sklonim odavde

čim se ukaže prilika za to.

akumulacija

porazi se akumuliraju
i to je ono što nas na kraju uništi
to je jedna od glavnih ideja knjige koju sam pročitao
knjige koju je upropastio njen sopstveni kraj
to je, ipak, knjiga koju ću čitati ponovo.
sećam se tebe sa tom knjigom na kolenima
bila je zima i samo što nisi umro
u kući smo se znojili
nikada nismo znali da naložimo kako treba
u sobama je bilo previše vruće
u hodnicima je bilo suviše hladno.
ti, sa knjigom na kolenima
i znojem na čelu
ostavljaš knjigu i razgovaraš sa mnom
to je jedna od stvari koje moram
da sačuvam
mislim da sam tada znao da ćeš umreti.

u poseti

sklonio se u babinu i dedinu kuću
i tu je napravio sto, veliki i beo
doneo knjige i laptop
nacrtao devojku i sebe

upotrebio je jake boje i oštre linije
njegova ruka je crna i prolazi kroz nju
ali se ona ona u isto vreme na tu ruku naslanja
uprkos tome ili baš zbog toga
njene grudi su okrugle i iz bradavica ide krv
on ima četvrtastu sisu. jednu. drugu ne vidim
pijemo kafu i otvaramo prozor
prizor koji podseća na male, podmukle i lepe
američke gradove. posebno je lep krajem avgusta
i posebno sa njegovog prozora
kuća je na brdu i tu je tišina
grad kao tvin piks
samo što je u tvin piksu uvek jesen
a ovde uvek samo što nije jesen
i u tom iščekivanju je strah i
miris opalog voća što ulazi kroz prozor
babine i dedine kuće.

bolnica

na zadnjem sedištu automobila
gledao sam u sunce i livade i kuće i šume
i video sam nekoliko bicikli
i nekoliko automobila u prolazu
gledao sam pažljivo
i bio sam miran i bez snage
prepušten

slušao sam nila janga

u bolnici su sva lica bila izmučena

jedna ciganka u čekaonici je silno

htela da izađe da ispuši cigaretu

pa smo otišli zajedno

i na jakom suncu se znojili

čekanje mi nije smetalo

moj život mi nije smetao

sunce nije smetalo

smrad bolnice nije smetao

ništa mi nije smetalo

napokon

bilo je mirno.

CRVENI UGRUŠAK

VUK VUČKOVIĆ

NOŽ I SUNCE

Sećam se: bio sam nož

Sećam se svinjskog grla

Sećam se tople krvi

Sećam se opran sam u hladnoj vodi

Nad gradom leti dron

Za sobom vuče jedno sunce

Negde u daljini mi

Čekamo sunovrat sunca

Odem kod frizera: ošišam se

– moja senka ponovo ima uši

Flašu bivše rakije

Ubacite u reciklažno zvono za staklo

Jer u njoj više ne gori suština

Plav kao splav koji tone

Pun uboda i krvi

Bio je život moj

Probudim se

Na stolu me čeka parče papira

Izgužvano i čulno kao uvo,

Spremnije da me sluša

Nego da mi prenese poruku

Nakašljem se i vratim se nazad u krevet jer

Ipak sam samo nož –

onaj koji vredi jedino kad seče

O čiju oštricu se uvek ogleda neko razdvajanje

Zašto u Beogradu nema cirkusa?

Pa ja bih prvom prilikom pobegao

Iz fioke da me tamo neka vešta ruka

Baca da bi zabavila druge

Nije za potcenjivanje –

Sunce je još uvek saučesnik svih događaja u gradu

Velika tajna odraslih ljudi

Otkad se rodimo uče nas

i stignu u tom kovitlacu

prenošenja znanja da nas nauče

i da ne guramo male vodene prstiće

u šteker jer će nas ubiti struja,

i da ne jedemo zid

i ne piškimo

gde god nam priroda kaže da treba,

pa nas nauče i „a” i „aaa!” i „e” i „joj!”.

Ne prođe puno vremena

pa iz usta iskoče i „mama” i „tata”

i „nosi se u pičku materinu” i mnoge slične stvari.

Do tad smo već

odavno naučili da kuca kaže „av-av”,

da vetar kaže „huuu-huuu”,

da voz kaže „ćiiii-ćiiii”,

a deda „ajde da mi odeš po pivo”.

Zatim jednog dana ostaviš domaći na pola

jer si čuo „tup-tup-tup – gol!”

i proslavu pogotka koja je sledila,

pa odeš na ulicu da igraš fudbal.

Kasnije tog dana,

dok se postavljala večera na sto prekriven

reckavim stolnjakom

po kojem su iscrtane male plave vaze sa ružama,

ukućani povodom tvog domaćeg reše

da podele sa tobom tajnu odraslih ljudi.

Kažu: „Ne može to tako,

odrastao čovek mora da završi započeto!”

I obese jedan uzvičnik iza toga

ozbiljno, kao što se besi kravata na odelo, oko vrata.

Zatim večerate makarone i sir,

pa ti ponove tajnu

i obrazlože zbog čega je to tako bitna stvar,

kao da ne znaju da u tom nizu započinjanja i završavanja

Čovek ponekad može da započne i samoubistvo.

HAFIZOV JEZIK*

Budi pokvaren:
Odvoj sečivo od drške
i tako rastavi nož
Rastavi život
Odseci hafizu jezik
i tako rastavi svete spise
Na hiljadu neizrecivih
Crvenih ugrušaka
*Hafizov jezik je lek, nož koji donosi dobro

OBLACI

ljudi se dele
na one koji se dele i one koji se ne dele
oblaci se dele
na one iz kojih nešto pada
i one iz kojih ništa ne pada
rešili su ti oblaci da više ne oblače nebo
dosta su ga oblačili svojim belim košuljama,
crnim kaputima, najk trenerkama,

prelepim kapama i udobnim džemperima,
neka se obuče samo to plavo nezrelo nebo
i nek se obuče oblak jednom samo za sebe
da sa strane posmatra nebo i da ga ne zovu „oblak”!
sindikat kumulusa, cirusa, stratusa, kumulonimbusa,
altostratusa, nimbostratusa i cirostratusa
više ne radi za nebo
nema više oblačenja. nema više garderobe.
ne šiju se oblaci više.
oblaci su slobodni.
nebo je golo.

POHVALA NOŽEVIMA

kupi nož
istupi nož
naoštri nož
onda je tvoj
iseci nožem glumca i sunca
koja ne obasjavaju život
iseci nožem one koji
složenim izrazima i rečenicama objašnjavaju život
crni nož skroz
uzliči na voz
večno zaustavljen i zarđao
na peronu tvog pulsa
našao si izgubljeni vrt
gde cveta ruža od hiljadu noževa

šta čekaš?

u štali je seno

zaklana je četvrta svinja

šurimo bele leševe

kupamo ih poslednji put

skidamo papke i dlake

pipneš mrtav zub u čeljustima svinje

i prođe te jeza

to te duhovi svinjskih zuba bockaju po vratu i leđima

tihom pesmom dima i mehurića

salo peva pesmu kojom postaje čvarak

deda pije sedmu rakiju

treći put

krvavi komadi čelika se cakle i šire opasno

po velikom stolu – življi nego meso

krvave krpe su u rukama

žuta rakija u grlima

a deca se valjaju po senu

PESMA KAO SOLITER

Pesme koje pišem

Na papiru liče

Na solitere.

To zbunjuje.

Prvi stih onda

Predstavlja poslednji

Sprat solitera

Pa kad je čitam kao soliter

Kao zgradu

Čitam je od poslednjeg sprata naniže.

Ali ko mi je dao ključ

Da se popnem do vrha

I zašto bih, ako sam već

Video sve od prizemlja

Do poslednjeg sprata,

Ponovo prolazio tuda i

Čudio se kao da prolazim prvi put?

Izbor iz zbirke pesama: *Kriške sunca/setovi noževa* (Novi Sad: Matica srpska, 2020).

Proza

VRATA

MARTINA ILIĆ

Siromašan čovek gradi kuću dvaput. Prvi put sklepa nešto da liči na kuću od ono malo para što je uštedeo. Drugi put gradi kad već ima dovoljno para da popravi ono što što je prvi put sklepao. Tako smo i mi našu.

Prvi put smo napravili eto takvu kakva je bila. Mada i sad je ista. Ajde da kažemo da su grubi radovi završeni. Sećam se tog jednog majstora, zvao se Jelenko. Uvek sam ga čula, ali ga nikad nisam videla. Jelenko je pio mnogo piva, a radio je traljavo. Kad je Jelenko pravio kupatilo, molila sam tatu da mi donese malo kučine da pravim sebi periku. Nije mi nikad doneo, pa sam stavljala unihopke na glavu i to mi je bila kosa za moj solo nastup kod dede i nane. Prosto nisam mogla da budem pevačica bez duge kose. Sređivali smo sobu po sobu, deo po deo. A ja sam rasla i menjala sam se, deo po deo. Posle pevačice sam želela da budem učiteljica. Transformisala bih se u učiteljicu onda kada bih bila dežurni redar i nosila sunđer kući. Tabla mi je bila prednja strana termo peći. Krede sam krišom uzela iz škole par puta. Nikad previše, jer bi me grizla savest. Neku polovinu ili ostatak i to samo ako bi bile ostavljene pored table ili pale na pod. Nikako celu ili iz kutije. To bi već bila krađa. Kod kuće me je čekao moj đak. Sestra mlađa tri godine. Morala je da uči ono što sam ja učila tog dana u školi. Iz učiteljice je rasla želja za transformacijom u profesorku, a iz profesorke u književnicu. U međuvremenu sam postala nešto sasvim treće. I tad sam počela ja da gradim kuću. Drugi put. Prvo sam promenila vrata. Nisam mogla da spavam koliko su me mučila ta stara vrata. Nekad bi se sama otvorila u toku noći i ja bih pomislila da je neko upao i sve nas pobio. Pravila su takvu promaju da više nisu imala nikakvu funkciju. Ponekad sam želela da pozovem policiju i ispričam taj moj košmar. Tata mi je reko: Ćuti, bogati. Vrata ko vrata, šta im fali? Je l rade? Rade. Kupila sam nova vrata. I konačno mirno zaspala. Ja mnogo mislim. Čovek koji mnogo misli nije normalan. Ne dam sebi da dišem. Natovarim se. Kad sam bila mala, deda me je pitao šta je teže: sto kila soli ili sto kila sunđera magarcu kad ide preko vode? Nisam to razumela, sto kila je sto kila. Posle sam shvatila da sto kila ipak nije samo sto kila. Deda je preminuo. Prvi put da mi smrt nije bila strašan osećaj. Ne osećam da je on bilo gde otišao, samo je promenio oblik. Njegova energija je tu. Ostavio mi je amanet da njegov deo kuće srušim kad ga ukopamo. Nismo to još uradili. Možda kad kuću budemo pravili treći put.

REJKJAVIK
ŠIMON CUBOTA

I

Očev trostubni peščanik položen je horizontalno na razvijenu mapu Islanda, naspram uramljene fotografije Hanako i njene majke u Ueno parku, i filatelističkog albuma sačinjenog od poštanskih markica iz velikih prestonica od Lime do Džakarte. Nedostajao je samo Rejkjavik. Oslonjen na bočnu, valjkastu stranu svojih kružnih temelja sa vitičastim ornamentima nalik keltskom životinjskom stilu, peščanik se ljulja pod očevim prstima, talasasto dodirujući rubove drvenog rama posledicom svoje geometrijske sudbine, lišen svoje prvobitne namene i samim tim beskoristan, neupotrebljiv – izuzet od mehanizma protoka vremena. Fini pesak – ili prah mermera ili granulirane ljuske jajeta – ravnomerno raspoređen u dve staklene kupole međusobno povezane uskim grlićem, baca pointilističku senku na lednik Vatnajekidl, preko krajolika pored kružnog državnog puta i na tamne krovove Rejkjavika, i malo iznad, duž isprekidane plave linije obeležena paralelom 66°30’ pored koje je krupnim crnim slovima ispisano – Arktički krug. Tri tanka stuba, poput signalnog dima Indijanca u svitanje, koja spajaju vrh peščanika sa njegovim podnožjem, zajedno sa staklenim telom u kom su tri minuta zatočena i preobražena u nepomičnost, u bezvremenost, zahvaćena su plavičastim česticama prašine, kao snegom, i rašivenom venčanicom paukovih gnežđenja.

Naočare ostavljaju dva plitka udubljenja na nosu. Otac ih spušta na sto i proviruje kroz prozor. Vidi Hanako kako izlazi iz dvorišta sa nekoliko urolanih plakata u rancu i povocem što viri iz jakne. Prelazi ulicu čim promakne đubretarski kamion. Na nerazbuđenim zgradama i kućama još uvek se nalazi po koji prozor u kom nije isključeno svetlo, te se užurbane senke lepe i koprcaju u njemu, kao da su uhvaćeni u ribarsku mrežu. Jedan čovek otključava katanac na ulazu restorana, dok se oko njega, cvileći i mašući repom, okupljaju psi lutalice. Hanako ih osmotri na trenutak. Iz parka dopire smeh pripitih mladića sa probdevenom noći za sobom. Dobacuju i zvižde za njom. Daleki hukovi voza. Plakat koji je prethodnog dana zalepila na banderu ispred apoteke bio je iscepan. Niz istu ulicu nekoliko njih su bili ižvrljani grafitima. Preko njih je zalepila nove i nastavila ka šetalištu. Ulična svetla su se napokon ugasila.

Danima je Hanako sedela ispred starog televizora i pratila prognozu nadolazećeg tajfuna, navodno najrazornijeg u prethodnih četrdeset godina. Nailazio je sa jugoistoka Tihog okeana, razarajući gradove i luke na sitnim ostrvima koja su se našla na njegovom putu. U toku dana će pogoditi Tokio. Vlasti ukazuju na oprez i napuštanje domova je preporučljivo jedino u slučajevima nužde. Postoji opasnost od poplava.

A Aši je nestao pre šest dana i niko se nije javljao na oglase. Tražila ga je po azilima i šinterajima, ali se uvek vraćala sa povocem u istom džepu od jakne.

Na plakatu se nalazila crno-bela fotografija nemačkog lovačkog terijera u sedećem položaju, izbačenog jezika i podignutog levog uha, preko čije se glave vide Hanakini prsti. Iznad fotografije stoji natpis: Izgubljen pas, 12 godina, slep na jedno oko; odaziva se na ime Aši. Ispod su navedena dva broja telefona – očev i njen.

Padina borove šume naglo se izdizala nad rekom i zaklanjala sunčevu svetlost, otkrivajući ovde tek njene prozirne pramenove što su našli svoj put kroz gusti lavirint grančica i stabala. Ovuda je svaki dan šetala Ašija, još od svog desetog rođendana. Prirodno je pomislila da ga ovde negde može zateći. Štaviše, na ovom šetalištu je provodila prve sate njegovog nestanka. Plakati na betonskim stubovima visili su nedirnuti od ljudske ruke, otimajući se s vremena na vreme od stuba pod naletom jakog vetra, usiveli i bledi od prašine i jakih kiša. Nalaktila se na niski kameni zid koji je razdvajao šetalište od reke i posmatrala dole visoku travu među kojom se zaglavila plastična kesa, otporna na kretanje vode. Iz šume je izašla srna i spustila se na obalu. Hanako je isprati pogledom. Pomisli na najgore: šta ukoliko je Aši zaista mrtav i leži u nekoj rupi daleko od svega? Onda je sve ovo bez ikakve svrhe. Izgledalo je da ni oca nije previše briga za Ašija. Vrhovi borova njihali su se kao da mašu nekome ko odlazi u beskraj. Dozivala ga je. Glas je odjekivao kao kad se kamen ispusti u jezero. Šuma zadrža pseće ime u sebi, ne dajući mu da izađe van, i čuvala ga je ispod visokih borova dok se ime konačno nije pretvorilo u tišinu, u mahovinu. Iz grada su se oglasile samo automobilske sirene, a srna se trkom uputi sa obale u novostečeni muk. U isto vreme, na drugom kraju grada, otac je sedeo za radnim stolom i ispisivao nešto na žutoj ceduljici.

II

Ne mogu da zaboravim: na prozoru, zamagljenost od Sonjinog disanja u kojoj nastaju krajnje jednostavne predstave ptica pod prstima. Naredni dah će ih ponovo prekriti maglovitim zastorom i Sonji će na momenat biti žao bestelesnih ptica koje je stvorila samo da bi ih izbrisala. Ležala je tako na zadnjem sedištu tokom celog puta, razbarušene kose i otkopčanog grudnjaka, sa stopalima podignutim na naslon suvozačevog sedišta, povremeno pevušeći neku melodiju koju nisam umeo da raspoznam. Nismo ni reč izustili dok nismo ušli u stan, a čak i tada to su bila dva sasvim neubedljiva i banalna: laku noć, laku noć. Svetla su se ugasila i najavila mrak ispunjen nesanicom. Počeo sam da preturam po glavi šta je to moglo da se desi između nas. Koja su se vrata zatvorila i šta se desilo sa prostorom koji je ostao iza njih? Jer, skorašnje vreme bilo je izuzeto od svađa i bespotrebnih prepirki. Štaviše, mogao bih bez ustezanja da kažem da smo bili poprilično srećni i zadovoljni u prisustvu drugog. Ne najsrećniji, ali ono ipak srećni. Istina je da u poslednje tri godine nismo doživeli naročito uzbudljive trenutke, ispunjene strastima i nekim vanserijskim udovoljavanjem, ali verujem da za tim nije bilo preke potrebe. Takođe je istina da nismo ulagali toliko truda i pažnje koliko u prvih nekoliko godina, ali smo se ipak voleli – u našim dronjavim i isflekanim majicama, među prljavim sudovima, tokom seksa na brzinu, u nagomilanim računima koji čekaju da se otplate. Ipak si imao kome da se vratiš uveče, da razgovaraš o tome kako je prošao dan, pored koga si mogao da zaspiš i da se probudiš. Tako mi izgleda odavde, sada, mada verovatno ništa od toga nije istina. Moj otac je govorio da ljudi odrastu prebrzo. Često bih se setio toga dok gledam Sonju, a i ona bi mi ponekad takođe ponavljala istu stvar. Teško je opisati šta se desilo, pogotovo kada se ne može jasno povući crta između uzroka i posledice. To je kao kad se gleda u nebo sa namerom da se uhvate trenuci kada se dan pretvara u noć, a onda, sve najednom postane samo mrak i zvezde.

Znam da je budna. I ona je svesna da se nešto između nas tanji i gubi i da je bespomoćna naspram toga isto koliko i ja. Arhitektura tišine je dugačija u prisustvu dvoje ljudi, u podeljenoj nevolji. Tišina rastvaranja, tišina započetih odlazaka. Sonja se boji mraka. U dnevnoj sobi stoji uključen televizor. Nestalne slike i njihove smene nasukavaju se i povlače sa zidova kao polarna svetlost.

Sanjala je Rejkjavik. Prvi put se desilo pre dve godine, u oktobru. Stajala je kraj stare gradske luke. More se nije videlo od zida magle. Usidreni brodovi su se ljuljali. Imala je strašan osećaj da mora da bude negde drugde. Krenula je put centra grada. Kasnije mi je detaljno opisala sve što je zapazila uz put i nabrojala ulice kojima se kretala. Shvatila je gde se nalazi tek pošto je upitala prolaznike. Znala je da treba da bude ispred Halgrimurove crkve. Nešto ju je tamo očekivalo. Prilazeći spomeniku Lejfu Eriksonu, iz crkve je jasno mogla da čuje misu. Iznenadila se kad je ispred zatekla natpis da je crkva zatvorena na mesec dana zbog renoviranja i instaliranja nekakvog lifta. Nikoga nije bilo tu osim nje i ostatak sna je provela čekajući. Sa tim snom počele su se dešavati neobične stvari sa Sonjom. Nakon što je ispričala svoj san, ušli smo na Google Street View i potvrdili, na moje veliko čuđenje, da je Sonja zaista sanjala Rejkjavik. Sličnosti između njenog opisa i fotografskih snimaka bile su zapanjajuće. Međutim, nešto kasnije, kad sam već i zaboravio na ovaj događaj, Sonja je rekla da je nešto neporecivo pogrešno u 3D verziji mape koju smo videli. Zašto Rejkjavik? Sonja tamo nikada nije putovala i o samom gradu nije znala apsolutno ništa.

Narednih meseci sve se više povlačila u sebe, bivala sve ćutljivija i spavala mnogo duže nego obično. Eventualno je dala otkaz na poslu koji je jedva dobila i tada smo odlučili se konsultujemo sa psihijatrom. Izgledalo je da će se stvari popraviti nakon par nedelja, bila je za nijansu vedrija i čak je izašla da se prošeta, ali se zatim odmah vratila u pređašnje stanje koje je bilo možda čak i gore nego prvi put. Nema sumnje da je u pitanju teška depresija, reče doktor gaseći usijani vršak cigarete o posrebreno dno pepeljare. Potrebno je vreme i Vaša pomoć, strpljenje i ohrabrenje. Skoro je potpuno prestala da jede. Oči bi je zabolele od svetlosti sunca, pa je spavala danju, sa spuštenim roletnama, potpuno prekrivena čaršavom. Jednog dana, ležeći pored usnule Sonje i čitajući novine, osetio sam na jorganu nekakvu vlažnost koja se širila ispod čaršava. I sama se Sonja probudila. Njene šake bile su pune snega i pepeljaste vulkanske zemlje.

Stvarnost je polako zamenjivala snom. Sonja je postajala inherentan deo jedne geografije kojoj nemam pristup, koja je meni suđena u obliku neznanja. Margine te mape predstavlja ovaj svet i ja sam. Rejkjavik je mrak u spavaćoj sobi, i nešto je brisalo Sonju sa površine ove stvarnosti kao što je ona brisala ptice na prozoru zadnjeg sedišta automobila. Na meni je ostalo da se držim iz sve snage za ono što ostaje za njom – sneg koji kapa sa njenih prstiju i spokojno disanje.

Kad bi se probudila retko bi mi pričala o svojim snovima, a čak i kad bi pričala, reči bi bile mutne i rečenice nerazumljive, i više bi bilo buncanje nego išta drugo. Doduše, sa lakoćom se moglo zaključiti da je i dalje šetala Rejkjavikom i da je srećna.

Otprilike u tom periodu sam, dok je spavala, ušao ponovo na Google Street View i, iz čiste dokolice, lutao gradom. Prošavši pored gradske skupštine i pozorišta Tjarnarbio učinilo mi se da sam ugledao nešto neobično. Vratio sam se. Na snimku se nalazi zaleđeno jezero Tjornin i Sonja u hodu, na ledu.

Jesi li budan? upita Sonja, a njen glas kao da je bio kilometrima daleko.

Zatvorio sam oči i pretvarao se da spavam.

III

Bila je ubeđena da ga je videla. Sa druge strane železničke pruge protutnjao je Aši. Prolaz na drugu stranu je mogla naći tek nekoliko kilometara dalje, te je morala da pronađe bržu opciju. Prošla je kroz već napravljenu rupu na žičanoj ogradi, požurila ispred nadolazećeg voza i drugu ogradu preskočila, nezgodno se dočekavši na zemlju. Oštar bol u nozi. Aši nije bio na vidiku. Spustila se niz zelenu i vlažnu nizbrdicu na ulicu. Zjapeća tišina. Kao da nikada nije postojao zvuk. Na ulicama nije bilo nijednog čoveka, nijednog automobila, a nebo se smračilo kao da je neko svet zakopao pod zemlju. Vetar poče jače da duva. Tajfun se približava. Monotono žuto svetlo trepće iz oka pokvarenog semafora, a iznad kockarnice stara neonska firma rasplinjavala se kroz zgušnjavajuću maglu. Na kraju ulice ponovo ugleda Ašija i potrča za njim, dozivajući ga. Aši pobegne iza ugla. Dugo je Hanako jurila za njim sivim i pustim ulicama, u lišću koje se kidalo pod naletima vetra, u padu kiše koja je odzvanjala asfaltom i krovovima. Magla ih je zatvarala i sumorni oblaci ličili su na stenje koje samo čeka da se sruši. Farovi nekog nesrećnog automobila bljesnu i Hanako shvati da ne čuje ništa drugo do svog disanja i kucanja srca. Ne čuje ni nevreme, ni sopstvene korake. Pas je ulazio duboko u maglu. Morala je da uspori. Bol u nozi se pogoršavao. Što su duže trčali to ju je više obuzimao strah, svako novo skretanje izazivalo je nespokojstvo, ali u jednom trenutku, nije je vukla samo želja da uhvati Ašija, već je tu bila umešana i nekakva perverzna znatiželja koju nije mogla da objasni, potreba za tuđinom i izgubljenošću. Doduše, taj osećaj je slabio sa intenzitetom umora i svakim korakom je bila svesnija da mora da se vrati nazad. Sve što se nalazilo oko nje gubilo je svoj oblik, postajući jedna velika mrlja koja se vrti u golemom vrtlogu. Pripala joj je muka. Stala je u stranu i ispovraćala se na trotoar. Malaksalost. Nalazila se na nekom mostu, na potpuno nepoznatom mestu. Polako je vraćala dah, sama u boji sidra. Podigavši glavu da osmotri okolinu, videla je na kraju mosta Ašija. Pošto je krenula, jedan automobil projuri pored nje i zaslepi je farovima i pokvasi još više. Aši je bio stajao mirno i kad mu se skoro primakla, Hanako pomisli da je nemoguće da jedan dvanaestogodišnji pas može da trči tako brzo, a da pritom pređe ovoliki put. Takođe primeti da je Aši u potpunosti suv. I korak kasnije više ga nije bilo. Ispario. Osvrnula se oko sebe, ali na mostu zaista više nikog nije bilo osim nje. Baš čudno, pomisli Hanako. Možda je bila halucinacija?

Sve oko nje je bila kiša. Iscrpljena, uputila se u pravcu iz kog je došla, držeći se za ogradu mosta kako je vetar ne bi odneo. Iz drugog pravca naiđe automobil. Hanako podignu ruku i povika nešto što se nije čulo od vetra, ali se automobil nije zaustavio, već nastavi pravo, ubrzavajući. Grmljavina. Munje su se širile vazduhom poput vena.

IV

Ispred Halgrimskirkje čekao ju je mali crni pas koji je krenuo čim se Sonja pojavila. Nije se dvoumila da li treba da ga prati ili ne. Put je bio dugačak skoro petsto kilometara ka severoistoku Islanda. Meseci su bili potrebni do vuklanske kupe Hverfjal i u tom periodu naš stan kao da je na mahove mirisao na dugačak, prašnjav put, taman poput uglja kojim su se kretali Sonja i crni pas, dan i noć, bez odmorišta. A kad bi se Sonja probudila, pas je ostajao na mestu, čekajući je pod zvezdama.

Skrenuli su prema jezeru. Sneg je napadao nekoliko dana i bela pustoš odavala je utisak neprolaznosti, nečega što je imuno na uticaj vremena i deformacije. A dalje od bilo kakve daljine, rubovi zemlje čuvali su iza svoje nepristupačne beline samu košticu vremena. Već se nazirao Hverfjal. Iznad jezera lutale su masivne, mrke ptice. Kosturi žbunja na vulkanskom platou savijali su se pod vetrometinom.

Popevši se uz kamenito brdo, pas je stao na obodu kratera, a na sred kratera kretala se silueta čoveka. Najednom, ženski glas odjeknu prazninom – *Aši*. Reč se ponovi još nekoliko puta, raspadajući se i razvijajući se vazduhom poput pepela, da bi na kraju sasvim zamrla. Sonja nije mogla da dokuči odakle dolazi. Crni pas se sjuri niz brdo kao zec i njegova pojava je bledela u jednoličnosti snežne pustare. Čovek potrča ka Sonji, visoko podižući kolena u snegu. Bio je to muškarac omanjeg rasta, kosih očiju i izbrazdanog i dobroćudnog lica, u debelom crnom kaputu i mokrih nogavica. Sa sobom je nosio karirani kofer oko kojeg je bio vezan kaiš. Obratio joj se na jeziku koji ona uopšte nije razumela. Izgleda da je iz Kine ili Japana, pomisli Sonja. Shvativši da žena ispred njega ne razume ni reč od onoga što govori, muškarac otvori kofer i iz njega izvuče mapu. Na njoj je crvenom tačkom obeleženo mesto gde bi trebalo da se nalazi Rejkjavik. Međutim, to mesto bilo je pokriveno plavom bojom.

How can I get to Reykjavik? upita čovek na izlomljenom engleskom.

Ne znam.

Iz hladnoće izroni još jedan eho. *Aši*. Čovek ništa nije čuo.

Aši.

Aši.

Aši.

V

Jedna ruka podiže peščanik, nesvesno opipava njegove reljefne osobenoti, a zatim ga spušta nazad na pisaći sto, ovog puta u uspravnom položaju. Minut i po razdvojene pustinje sipi ka dnu. Povratak u agregatno stanje prolaznosti. Ta ista ruka sada gasi tek načetu cigaretu, potom zatvara prozorska krila i u karirani kofer spušta složenu kartu Islanda.

Avionski saobraćaj je obustavljen. Kad je kupio kartu nije imao predstavu da će se nešto ovako dogoditi. Ne može da ostane ovde. Danas mora da ode, danas mora sve da napusti. I posao, i prijatelje, i ceo jedan život koji je izgradio do ovog trenutka. Pa čak i Hanako. Oluja još uvek nije počela. Nije se još uvek ni smračilo. Ne treba ništa ostaviti za sobom. Sve pažljivo još jednom proveriti i ukrcati se na prvi voz za Tokio. Što pre. Što dalje.

VI

Više nije sanjala taj grad koji je, kako mi je rekla, izgubila negde duboko u sebi. Vremenom je gubio obrise i sve se završilo time da je čak i zaboravila ime Rejkjavik. Vratio joj se apetit i spavala je manje nego tokom prethodnih meseci. U stan je ušlo sunce. Dobila je novi posao. Nije bio dobar koliko i prethodni, ali je poslužio da se vrati u kolosek svakodnevice. Ponovo je počela da se smeje. Razgovarali smo, zbijali šale i svađali, ali teško da je bilo moguće da stvari vratimo na svoja stara mesta. Uglavnom zato što ta stara mesta više nisu bila tu. Zamenili su ih novi prostori, drugačiji u detaljima i sitnicama, a kao što to često i biva, i najzanemarljiviji detalj u sebi nosi izuzetan potencijal razaranja i stvaranja. Premeštali smo nameštaj na nove pozicije, kupili šampone i deterdžente sa novim mirisima, ofarbali stan u najbizarnije boje, ali ipak

se nešto uporno zadržavalo na svom položaju i oboje smo razumevali da se ta stvar nalazi unutar Sonje. Nešto se pretvorilo neizbrisivu rupu, u uzaludno iskopani bunar. Rejkjavik je, a sa njim i čitav Island, ulazeći u teritoriju zaborava, sa sobom povukao i deo Sonje, i sa tim postao neminovnost, nepovratnost, jer zaborav ne znači nepostojanje. Zaborav je, slično sećanju, jedan način postojanja. Ali, snalazili smo se. Dan za danom, mesec za mesecom. Psihijatar je rekao da je napredak očevidan, ali da ne treba još ništa na silu raditi, ne treba žuriti. Sve će doći na svoje. I taman kad je sve izgledalo kao da će biti u redu, vrativši se iz prodavnice, zatekao sam mnoštvo razbacanih papira po celom stanu na kojima su bili iscrtani neuspeli pokušaji mapa, linije u nemogućstvu da obrazuju celinu. Sonja je bila jedini kartograf intimne geografije koja je pripadala samo njoj, poslednji putopisac jednog nestalog sveta. I kako poneti teret koji ne poseduje težinu, koji ne poseduje ni oblik, ni smisao?

Pomislio sam kako bi bilo dobro da se izmestimo iz ustaljene sredine. Otišli smo na more i zadržali se tamo mesec dana. Sate i sate je provodila gledajući u more. Pri povratku za Beograd, video sam kako je crtala ptice u svom dahu i kako ih je naknadno brisala da bi stvorila nove. I tako u krug.

VII

Sledećeg jutra, Hanako ulazi u očevu radnu sobu i ugleda zaboravljeni filatelijski album i trostubni peščanik, kroz čije se staklene sfere jutarnja svetlost prelama i razobličava, ostavljajući svoje efemerne tragove na pisaćem stolu, kao voda.

TURBE

EMSURA HAMZIĆ

Prvo se gasio bager, kad je trebalo da ruše turbe. Potom se, drugog dana, kad su ponovo došli “na posao, da ga ruše i uklone, bager prevrnuo, a vozač se samo ugruvao.

Jedan dan su napravili pauzu, pa su u petak, svim raspoloživim sredstvima, i elanom, ali i novim vozačem bagera, jer onaj stari, ni po živu glavu nije htio više da radi taj posao, krenuli na nedužnu građevinu, mauzolej, turbe, u kojem je čestiti, u božijoj milosti čovjek, pokopan.

O stanovniku ovog turbeta poznati pljevaljski imam Mehmed Coković, tada u dubokoj starosti, imao je oko 90 godina, kazivao je da je tu (u turbetu) ukopan saka-baba (vodonoša) koji je u ove krajeve došao iz Medine. Kojim povodom je došao u Pljevlja i tu ostao, može se samo nagađati.

Izdržavao se tako što je narodu raznosio vodu. Za svoju uslugu nije ništa tražio već koliko bi mu ko svojom voljom udijelio. Stanovao je u menzilhani koja se nalazila na mjestu gdje se danas nalazi pošta u Pljevljima. Jedne noći, po legendi, neki razbojnici su ga napali na spavanju, misleći da ima veliki novac. Niko ga nije tražio jer su pretpostavili da se vratio u rodni kraj.

Dvije godine kasnije, mještani su ga našli mrtvog, ali potpuno očuvana tijela. Zbog ovoga su smatrali da je neobični čovjek iz arapskog svijeta onaj ” dobri” i odluče da mu podignu turbe. Pretpostavka je da je turbe podignuto u 18. vijeku i bilo je veoma poštovano od svih stanovnika Pljevalja.

Ovaj put, na radost rukovodilaca koji su došli da ohrabre već zbunjene i pomalo uplašene radnike, sve je krenulo kako treba.

Međutim, kad je kašika bagera zahvatila prvi ćošak od kog je trebalo da počne rušenje, bez ikakvog vidljivog razloga i razumnog objašnjenja, na potpuno ravnoj podlozi, buldožer se prevrnu na bok, i to na stranu na kojoj je bio vozač. Samo je, kao nečijom rukom snažno odgurnut, tresnuo svom silinom, što

takođe nije odgovaralo proračunu objektivnih okolnosti, nego je izgledalo kao da je sa velike visine “pao” “na bok”.

Svi se sjatiše, užasnuti viđenim prizorom, i njegovom nelogičnošću.

Jedan od radnika, pošto nije bilo drugog načina da pomogne kolegi – vozaču da izađe, pope se na gornju, bočnu stranu bagera, i pokuša da otvori ta, suprotna, vrata.

Ostali su preneraženo gledali kroz prljavo staklo kabine, neopisiv izraz lica vozača. Na njemu se ogledalo nešto između zaprepašćenja i straha, I izraz se nije mijenjao. Kao zaleđen kadar na filmskom platnu.

To je djelovalo još čudnije.

Momak je uporno čupao šteku na vratima bagera, što je bilo, em nezgodno, jer nije imao gdje da stane, em su se vrata ulubila, i zakovala. Počeo je panično da trza i vuče, pokušavajući iznova, i iznova da otvori, odnosno odvali vrata.

Kao začarani ili hipnotisani, svi ostali su gledali u nepomičnu glavu i lice nesrećnog vozača, neprirodno oslonjenu na suprotnu stranu, odnosno, na staklo drugih vrata.

Tek kad, od bijesa i nemoći, viknu mladić koji je pokušavao da dopre do nastradalog druga, ostali kao da se probudiše iz nekog hipnotičkog sna. Priskočiše u pomoć još jedan radnik, i jedan građanin, poznanik vozača. Kad vidješe da su zaludni svi njihovi pokušaji, odlučiše na brzinu, da razbiju staklo.

Znali su da nema previše vremena, posebno ako je vozač povrijeđen, i ako mu je potrebna ljekarska pomoć.

Posebno ih je hvatala panika od činjenice da se on ne pomjera, ne doziva pomoć, i nikako ne reaguje.

Dodali su im čekić iz torbe sa alatom. Sad su se već svi uznemirili i uspaničili.

Kad puče staklo, koje je, srećom, ono koje se u zrncima sasipa, i ne djeluje opasno, mladić pokuša da se uvuče unutra, i da pomogne vozaču da izađe.

Na vlastiti užas,brzo shvati da pred sobom ima mrtvog čovjeka.

Odskoči panično i brzo se izvuče iz kabine, u koju se bio uvukao prednjim dijelom, te skoči na zemlju, i ne dočeka se na noge, već pade na koljena. Potom prašnjavim rukama prekri lice i zavapi: — Mrtav je!-

Svi se na trenutak odmakoše, osupnuše se, a onda, panično počeše da traže način da se pomogne, i da se zove doktor i policija.

Elem, i svijet koji se bio okupio da gleda „šta će biti“, jer se već bilo pročulo da se turbe ne da srušiti, i ostali iz firme koja je gradila stambene objekte na tom mjestu, stajaše kao okamenjeni ovom informacijom, sa nadom da to, ipak, nije konačni ishod.

Ma, otkud ti znaš! Možda je u nesvijesti!

Sad će hitna! Ne zna uvijek ni doktor, a ne mi…

Možda je u komi....- ređale su se razne prognoze i razmišljanja, dok su čekali hitnu pomoć.

Napokon, svi se pojaviše u isto vrijeme. Uspjeli su da odvale vrata, i da ga konačno, onako sklupčanog izvuku izvan kabine, i na nosilima unesu u kola hitne pomoći.

* * *

Tu se, polako, završavalo događanje ovog dana, a tek je počinjala glavna radnja ove, višednevne drame, koja je počela onog dana kada je najavljeno da će se graditi blok stambenih zgrada, takoreći u centru grada Pljevalja, na mjestu na kojem se nalazi ovo turbe, još od 18.vijeka.

Tek sad, još ne znajući da li je današnji vozač živ ili mrtav, i bez obzira, čak, na tu, konačnu istinu, drama je bila u svom usponu, i penjala se ka vrhuncu.

- Mezar tihog vodonoše, tzv."dobrog", ne da se pomjeriti!!!

Ovaj iskaz sam se uobličio i utisnuo, prošavši kroz čaršiju, uzduž i poprijeko.

Fama je krenula, interesovanje je poraslo do maksimuma, oči javnosti bile su uprte u dalji slijed događaja, reflektor se uključio i osvijetlio zbivanje, i trebalo je dalje veoma mudro i obazrivo postupati.

Direktor građevinske firme gotovo da je bio uplašen.

Trebalo je izbjeći višestruke neugode i neprijatnosti koje su ga čekale.

Razriješiti komplikovanu situaciju koja već više dana zaustavlja radove, a bez trenutnog rješenja na vidiku.

Potom, u vremenu koje je bilo veoma nesklono vjeri i mistici bilo koje vrste, objasniti nadređenima šta se, očigledno zbiva na gradilištu, i ponuditi razrješenje.

Onda, postojala je i obaveza, možda ne direktno njegova, ali, on je morao da ima i to na umu, dok se zvanično ne objasni situacija, da se u javnosti ne stvara utisak fame i tajnovitosti, mistike i neobjašnjivog.

Nije smjelo da se ostavi nerazjašnjeno, a nije smio ni on, na svoju ruku da daje proizvoljna objašnjenja i tumačenja.

Zato, pošto krenu hitna pomoć sa povrijeđenim ili mrtvim vozačem bagera, on, bržebolje, proguravši se između još uvijek zabezeknutog svijeta, dođe do službenog automobila, u kojem je, srećom, sjedio vožač i čekao ga, te, prosto je i mao takav osjećaj i misao da to radi, — pobježe.

Negdje predveče, oko 17 sati, iako je sve vrijeme, od 11,30, kad se incident dogodio, bio na vezi sa doktorima i bolnicom, konačno su mu potvrdili da je njegov radnik, 23-godišnji bagerista, Ahmed Ćanović, mrtav.

Nekako mu se učinilo da je i on tog trena osjetio da je mrtav. Ruke i noge su mu onemoćale, u glavi je nakon zbrke koja je do tada vladala, nastala potpuna praznina.

Znao je da treba i da mora da se javi predsjedniku opštine, znao je da mora za ujutro da zakaže više kinsultacija i susreta sa važnim ljudima, sa kojima je trebalo da se dogovori o tome – šta dalje – da li nastaviti radove, uprkos svemu, ili pronaći neko novo, kompromisno rješenje.

A posebno mučan dio obaveza bio je susret sa porodicom poginulog radnika.

Odluči da to prvo mora da uradi.

Zamolivši sekretaricu Zorku da, iako je radno vrijeme završeno, dođe, i da zajedno sa još jednim radnikom, kolegom poginulog Ahmeda, odu do kuće Ćanovića u Moćevac, na žalost.

Kako su se približili uluci i kući ka kojoj su pošli, vidjeli su gužvu.

Svijet se već u gomilama sakupljao i stajao u grupama. I oni što su već bili u kući i izrazili žalost, i oni što su tek čekali da uđu, istrajno su i uporno stajali bez namjere da odu, čekajući nešto.

Kad njih troje izađoše iz automobile koji su morali ostaviti dosta daleko od kapije u koju je trebalo da uđu, a koja je bila raskriljena, ljudi počeše da se razmiču i propuštaju ih da prođu.

Kad priđoše kapiji , ugledaše nimalo prijatan prizor – ženu kako se u poluležećem položaju, naslonjena na dvorišnu klupu, drži za sredinu grudi, sva mokra od vode kojom su ga zalijevali. Oko nje je stajalo više ljudi i žena, ali je dvoje pokušavalo da joj pomogne da ustane, i da je uvedu u kuću.

Njih troje ostadoše kod kapije, sa unutrašnje strane, nesvjesno čekajući da ženu uvedu u kuću.

E, jadna majko, šta si dočekala! – uzviknu jedan glas iz gomile.

Ljudi su uglavnom ili ćutali, ili veoma tiho po neku riječ progovarali.

Nakon što su uspjeli da ženu uvedu u kuću, delegacija iz firme sačeka još 5–6 minuta, a onda krenuše unutra.

Mada slomljena i izgubljena, tužna majka, ona žena iz dvorišta, smogla je snage da ustane iza stola za koji se pridržavala, i primi izjavu žalosti, a onda je ponovo sjela, više se svalila na trosjed.

Riječi, riječi… njegove, njihove, tuđe, suvišne, nemoćne, neprijatne, nepotrebne… budile su užasan osjećaj stida, odgovornosti, krivice, kod direktora.

Otac Ramo je sa starijim sinom Kenanom otišao da sređuje formalnosti oko dženaze.

Majka Raza je, uz svoju rođenu sestru, pokušavala da se izbori sa talasima bola koji čupa utrobu, gubitka svijesti, oduzetosti udova, opšte gužve koja traje već nekoliko sati u kući, u avliji, u mahali…

Kao da je sanjala, kao da je gazila po oblacima i stalno propadala, i nije znala kad će pasti, ili propasti. Kao da se utapala u dubokoj vodi, i već nagutana, pokušavala da dođe do daha, da udahne vazduh u pluća puna vode, da drži glavu iznad površine…

Kao da je sanjala užasno težak san, kao da ju je möra morila, davila je i pritiskala , sjedila joj na prsima i nije dozvoljavala da dođe do daha.

Probijala se kroz taj san, i vjerovala kako će se uskoro probuditi, i sa olakšanjem shvatiti, da je sve, samo noćna möra…

Nakon ovog, za njega najneprijatnijeg i najnezgodnijeg zadatka, direktor Građevinskog preduzeća “Udarnik”, Pljevlja, Milenko Jevđević, kao da progleda, kad konačno izađoše iz, sada već prepunog dvorišta.

Ali pred njim je sada bio gotovo nemoguć zadatak, odnosno odluka. Da ju je bar mogao sam donijeti. Ne, ni to nije bilo moguće. Morao se sastati u narednih nekoliko dana sa ko zna koliko važnih ljudi, i zajedno sa njima, donijeti konačnu odluku.

* * *

Peti dan od strašnog događaja, pogibije 23-godišnjeg mladića, i njegove dženaze, i nakon desetak konsultacija koje je direktor imao, konačno se iskristalisalo jedino moguće rješenje — kompromis.

Napraviće takav nacrt i plan kojim će se zgrada koja je trebalo da se gradi na mjestu turbeta, graditi, ali tako da se napravi i prolaz, i da dio prizemlja zgrade , kao njen ukomponovani dio, ostane turbe Saka – babe iz Medine.

Taj religijski spomenik, koji je tada uspio da se izbori za svoj opstanak, i danas stoji u centru Pljevalja, i svjedoči ovu priču.*

*Imena junaka kao i neki događaji su promijenjeni,i domaštani, ali je priča o turbetu Saka-babe iz Medine, u centru Pljevalja, istinita.

UNAKRSNO ZAKOPANI NOŽEVI, *ANĐEO DOMA* I NEKA JEZIČKA PITANJA

KATARINA SARIĆ

Naš *Anđeo doma*, uvijek sjedi ispod starinskog kuhinjskog prozora sa drvenim škurama i duplim staklima od kojih je jedno, ono unutrašnje, zastakljeno pristaklicama na krugove i volane od heklane čipke babe Gospave koja je podigla našu mater, a donja daska toliko široka da se na njoj može udobno sjedjeti po čitave dane. Mater je, nakon babine smrti, porazbijala sve saksije sa cvijećem, čak i onu u kojoj je bila stabljika čuvar-kuće (od bijesa što njoj biljke ne uspijevaju i neće da piju njenu vodu) ili joj višak odbacuju na parket, ili se od manjka suše. Susjetkaiz kuće Urban, od preko puta, *luda* Sara, govorila je da će nam to donijeti nesreću, mada je nesreće već bilo za izvoza u našoj kući. U kući Piran, niko ni sa kime ne govori, naročito u vrijeme postavljanja ručka, ili govore svi u jedan glas, pri čemu niko nikoga ne sluša, a kamoli razumije.

Kakva užasna kakofonija! – izjavila sam jednom, kad sam se vratila na sahranu materinog posljednjeg, odnosno prvog zvaničnog muža. Okupili smo se na porodičnom ručku po njenoj izričitoj želji (čitaj naredbi) da se dogovorimo o ostavinskom postupku. Tijelo muža je prepustila pogrebnoj službi, običaj pranja i bdenja nad pokojnikom nije joj ni padao napamet. *A i kako bi?Jeli smo ga* godinama, sinovi žučnu kesu, bubrege i jetru, *ova* najmlađa izrodnica srce i dušu. A ona, Velika Majka, kuvala je čorbu od kostiju i dodavala začine. Dok mu se na kraju, mozak nije odvojio od lobanje i ostao prosut po ovom istom trpezarijskom stolu za kojim je sebi pucao u glavu. Sad je tu, u toku, posthumna gozba.

„*Kakite* ljudi vlastite glasove, izlazi vam *kaka* na usta, kapirate li igru riječima, *kaka* i *fonija*, možda ne znate da je *fon* glas, ma naravno da ne znate, znate samo da serete“ – cerekala sam se na sav glas dok sam ih imitirala po kući. *Mnogo sam se tada pravila pametna,* pa nisam ni primijetila materin nož koji je poletio u mom pravcu i zakačio me između potiljka i uha. Okrenula sam se, i u trku divlje mačke, zabila joj ga u leđa, tačno između lopatica.

Riječi ukućana, kao da su letjele iznad stola i nabadale se na vrhove noževa, vječito uvis isukanih i spremnih za bitku, mada je mater pokorno slijedila babina uputstva u kuhinji, nikad nije držala hljeb

naopako, prosutu so je zabacivala za ramenom, a oprane noževe slagala vrhom nadolje, puštajući da se voda sa njih sliva prema zemlji. Mi, djeca, mrzjeli smo te porodične ručkove, sa svim pratećim ritualnim zveckanjem, koje je dopiralo iz kuhinje. Samo njoj je bio stravično važan, taj jedan jedini prokleti sat ručka koji će *čarobnom palicom* nadoknaditi sve one druge sate, dane i godine u kojima je nismo gledali a i naoko je ubijediti da još drži porodicu na okupu, da je glavna u kući, velika i snažna Magna Mater.

Braći uvijek servira najbolju parčad ribe i mesa, sječe im najdeblje kriške torti i kolača, uvijek dobiju prve rane jagode i lubenice. Braća su njen jedini živi dokaz da nije omanula *baš usvemu*. Za razliku od njih, *Anđeo* jede kao ptica, zobajući mrvice koje gurne vrhom jezika na zadnje kutnjake i pusti da ih pljuvačka sama otopi. Drugi brat je glavni žderonja u kući, uvijek dosijeca sebi više, naročitog slatkog, poslije sladostrasno liže nož s kojeg curi marmelada ili se topi čokoladna glazura.

Prije nego što je postala *Anđeo doma*, rođena je kao Simona Piran, sitno i kržljavo nedonošče naše matere, koja u vrijeme trudnoće nemilice putuje po svijetu, hraneći se koktelima i kanapeima na jahtama ruskog tajkuna (inače, baš kao za baksuz, svog najpoželjnijeg ljubavnika koji je *btw* bio i jedini koji je *nju* ostavio, zaboga!). Poslije dvojice snažne braće još jedna nemila kćer (*tuđa večera* i najvjerovatnije izgubljena zlata vrijedna alimentacija) bila je u potpunosti za mater prekrižena. Napuštena u startu od svih, ta mala mrva puzi po kući, kao kučence tužne njuške, u nadi da će je neko pomaziti. Niko se tačno ne sjeća koliko je imala godina kada je, kopirajući jednog od velike braće, posjekla jezik tačno duž sredine, horizontalno. Doktori su rekli da je imala golemu sreću što ga nije sasvim odsjekla ili još gore, nož je mogao da zahvati uglove usana i obraze. *Ona ista susjetka*, *luda*Sara za koju mater kaže da se silnim buljenjem u naše prozore nakačila na *liniju vještica* iz porodice jer ima identično „naše“ oči koje mijenjaju boju, od zelene kad je sretnemo u parku, preko plave kad uđe u vodu (ali joj ipak moramo biti zahvalni jer nam je sačuvala kuću kad su u nju, prokazanu kao ustašku, odmah poslije bombardovanja susjednog Dubrovnika, nagrnule srpske izbjeglice i beskućnici) sestru je nazvala *Anđelom* čija će nesvjesna žrtva zatvoriti usta lošem glasu koji oduvijek bije porodicu. Prognozirala da će izrasti u savršenu ljepoticu kojoj jezik neće ni biti potreban. A i što bi joj, kad vidi kakvog je zla nanio ženskoj čeljadi (i to ne samo u njihovom domu) biće srećna što ga nema. *Anđeo* šuška kroz zube čudesne melodije dok spava, danju samo ćuti i smješi se očima lutke sa prozorske daske. Ona je materina osveta zato što nije željela svoju žensku djecu. A i zato jer se njena majka odrekla svoje prvorođene kćeri i spalila joj krštenicu. Mi, djeca, nismo znali ni kako se zove**.**

ESEJ

101 GODINA OD SMRTI MAKSA VEBERA

JOVO CVJETKOVIĆ

Nisam primetio da se bilo ko u regionu dosetio da obeleži sto godina od njegove smrti. Zato ovaj tekst pišem dokazujući da njegovu misao ne treba zaboraviti.

Karl Emil Maksimilian Veber (Maks Veber) je po ocenama mnogih istoričara ideja jedan od najistaknutih i najuticajnijih sociologa i društvenih teoretičara s kraja devetnaestog i druge polovine dvadesetog veka.

Rođen je u Erfurtu, pokrajini Tiringiji (Nemačka) 21. Aprila 1864. godine, od oca Maksa starijeg, uglednog advokata, industrijalca i pripadnika protestanske veroispovesti i majke Helene Falenštajn Veber. Pored ostalog, njegov otac se aktivno bavio politikom, bio je poslanik u Rajhstagu. Tokom svog ranog odrastanja Mladi Maks je imao retku privilegiju da u salonskim odjama svojih roditelja sretne mnoge poznate intelektualce, pre svega univerzitetske profesore i političare toga vremena. Iz prikrajka je osluškivao njihove razgovore i spontano negovao duh radoznalosti o epohalnim društvenim i političkim zbivanjima u tadašnjoj Nemačkoj. Mnogi Veberovi istraživači i biografi: od Žilijena Frojnda, pa sve do Džordža Ricera — uočili su dramatičnu ambivalentnost psihološkog karaktera koja će dugo pratiti rodonačelnika razumevajuće sociologije modernog doba, pre svega kao kao posledicu oprečnog načina vaspitanje od strane rigidnog i autoritarnog oca Maksa starijeg, njegovog izrazito hladnog i arogantnog ponašanja, i s druge strane obrazovane, pobožne i emotivno popustljive majke Helene čiju je narav krasila moralistička i religijska senzibilnost u najplemenitijem smislu tih reči, naposletku će ipak ostaviti trajne posledice po duševnu ravnotežu znamenitog društvenog mislioca.

Srednjoškolsko obrazovanje je okončao u Berlinu a studije nastavlja u Hajdelbergu, Berlinu, a zatim u Getngenu gde je odbranio doktorat iz privredne istorije (1891.). Pod uticajem oca Veber završava studije prava i 1894. godine prihvata ponudu profesora ekonomije na univerzitetu u Frajburgu. Veliku pažnju akademske i šire društvene javnosti izazvalo je njegovo predavanje pod naslovom: „*Nacionalna država i ekonomska politika*“ koja je uzburkala tadašnje intelektualne krugove jer je polazio od stanovišta da ekonomska politika mora biti potčinjena nacionalnim interesima. Godine 1896. Veber započinje sa redovnom nastavom kao profesor političke ekonomije u Hajdelbergu ali već sledeće godine doživljava nervni slom tako da je nekoliko godina proveo van nastavne i naučno-istraživačke aktivnosti. Vraća se

nauci 1903. Godine, odlazi u SAD gde je održao nekoliko kratkih predavanja. Posle povratka iz SAD, sa bratom Alfredom, Robertom Mihelsom, Georgom Zimelom, FerdinandomTenisem i ErnstomTrelčom osniva „Nemačko sociološko društvo“ i tek se nakon u akademskoj javnosti predstavlja kao sociolog. Tokom Velikog rata intezivno se bavi naučnoistraživačkom delatnošću pa kao rezultat ovih napora posthumno je objavljena njegova znamenita knjiga „*Privreda i društvo*“ koja je odavno prevedena i na naš jezik. Umro je od upale pluća u Minhenu 14. Juna 1920.godine.

Važno je istaći da je Veber svoje osnovno sociološko stanovište zasnivao na čovekovom delanju koje je *a fortiori* razlikovao od običnog, spontanog ponašanja u društvu. Upućenost na razliku pre svega govori o tome da akteri društvenog delanja impliciraju izvesna značenja i svrhe unutar tog istog delanja i utoliko bi posao sociologije bio da razume, odnosno interpretira ta ista delanja ili socijalne činove. Dakle, u svetlosti Veberove razumevajuće sociologije — pod delanjem se podrazumeva ljudsko ponašanje unutar kojeg konkretni individuum daje svoj poseban subjektivni pečat i značenje. Razume se, ovde je uticaj klasične hermeneutičke tradicije posebno vidljiv. Dok je osnovna funkcija klasčine hermeneutike bila strogo vezana za tumačenje tekstova, odnosno duhovnih tvorevina uopše (Homerovskih, talmudskih, biblijskih,antičkih), Veberu je stalo do subjektivnog smisla ljudskog ponašanja, odnosno delanja. Zbog toga je mnogi sociolozi imenuju kao „razumevajuću sociologiju“(nem. *Verstehen*). Naime, ovakav hermeneutički pristup delegitimizuje valjanost klasičnog pozitivističkog i empirijsko-analitičkog metoda u istraživanju društvenih pojava jer polazi od stanovišta da je strogo objektivni pristup garant dolaženja do istine u svim regijama stvarnosti uključujući i društvenu.Da li je iz perspektive empirijsko-analitičke optike fenomen značenja zaista nešto objektivno? Naravno da nije. Pri tom se hermeneutika ili hermeneutičar ne služi ni eksperimentom ni čulnom evidencijom prirode stvari, Naime, „iz čulno datih znakova on želi da sazna ono psihičko koje se tim znacima ispoljilo“(Vilhelm Diltaj). Hermeneutici je stalo da ispituje subjektivna značenja, motive i ciljeve društveno upletenih aktera koji stvaraju te iste simbole, od pisanih tekstova do umetničkih dela. Dakle, njih kao takve nije moguće objasniti nego samo razumeti. Na prvi pogled moglo bi se zaključiti da je Veberovu sociologiju moguće svesti na dva osnovna činioca: subjektivnost i ono što je nedokučivo a koje je moguće spoznati jedino preko intuicije. Naprotiv, ceo metodološki instrumentarijum znamenitog nemačkog društvenog teoretičara podrazumeva racionalne protokole metodskog ulaženja u problem, odnosno vrlo rigorozan sistemski način istraživanju koji mora da ima svoju empirisko-analitičku legitimaciju i verifikaciju.

Istine radi, Veber je zaista bio mislilac blistave erudicije, Njegovi uvidi i temeljna znanja odnosili su se na nekoliko naučnih disciplina kao što su istorija, ekonomija, religija, pravo. filozofija, teorija kulture, pa čak i muzika. Utoliko sva njegova istraživanja imaju multidisciplinarni karakter.Ono što je presudno važno za Maksa Vebera svakako je bilo novo oblikovanje sociologije kao naučne discipline u oblasti društvenih nauka, odnosno strpljivo traganje za njenim novim lice identitetom. Naime, sociologija treba da teži formulisanju teorijskih konstrukata i generalizacija koje moraju biti saobrazne određenom društvenom procesu ili pojavi. Za razliku od istorijske nauke koja se služi načelima kauzalnosti, Veber uočava da je neophodno umeti objasniti konkretno individualno delanje, njegovu kontekstualnost kao i autentične ličnosti koje su važne za oblikovanje jedne kulture. Koliko god Veber normativno insistirao na ovoj razlici, on je u brojnim svojim istraživanjima demonstrirao njihovu uspelu komplementarnost. Ovo je posebno došlo do izražaja u Veberovom proučavanju religija i neobično zanimljivog I intrigantnog fenomena – protestantske etike. Polazio je od uverenja da ukoliko sociolozi proučavaju istoriju ili neki istorijski događaj, oni se moraju služiti izvesnim teorjiskim konstruktima kao specifičnim heurističkim obrascima u istraživanju. Upozoravao je da ovakve pojmovne okvire ne treba dovoditi u vezu sa

društvenom realnošću ali da moraju imati dovoljno prostran horizont koji bi bio ekvivalentan konkretnoj društvenoj opštosti. Smatrao je da bi se posebno istoričari trebali držati ovakvog načina istraživanja.

S tim u vezi, važno je zapaziti da predmet sociologije nije društvo kao nekakva supstancijalna celina ili„neuhvatljiva neodređenost“ već je samo društveno delanje sa njegovim akterima, dakle konkretnim ljudima u žiži njegovog epistemološkog interesa. Međutim, relevantno društveno delanje je samo ona aktivnost iza koje stoji neki smisao, a taj smisao može da mu daje samo protagonisti takvog delanja. Inače u ovom slučaju pojam smisla nema normativni nego faktički aspekt. To znači da je sociologija eminentno iskustvena nauka koja je lišena bilo kakvog normativnog ideala, za razliku od etike koja se drži tih načela, ali baš je zbog toga bezuspešna jer se bavi – pomalo podrugljivo primećije Veber – „pravim smislom“ i kriterijumima „ispravnog vrednovanja“. Ukratko, društvene pojave reprezentuju značenje i smisao, a koristi od kauzalnog objašnjenja u odnosu na hermeneutički pogled gotovo da i nema pa utoliko predstavlja nauku koja tumačeći neku pojavu istovremeno je i razume (*deutendverstehen*).

Veber je bio svestan činjenice da nije dovoljno stvarati teorijske paradigme a da *nemaju uporište u stvarnosti. Drugim rečima, sociološka analiza mora da ima induktivni karakter jer tada neće izgubiti tlo pod nogama. Ma koliko da* u Veberovoj sociologiji dominira interpretativni pristup, ipak se kao nužno pomoćno sredstvo javlja i kauzalna analiza. Pojave deluju jedna na drugu i tako je neizbežan delatni lanac uzročnosti, Međutim, ono što je neizbežno kritički zapaziti u znaku pitanja je svakako sledeće: Naprosto, u svakodnevnom životu ljudi ne mogu vladati posledicama koje su sami izazvali. Sporovi oko preferencija društvenih vrednosti mogu izazvati ozbiljne sukobe u svakom društvu. Istorija je prepuna takvih primera. Veber je to pojasnio jednom vrlo lepom metaforom koja glasi:“delanje nije fijakr koji možemo zaustaviti po svojoj volji da bismo se u njega popeli ili s njega sišli, zavisno od slučaja“. Naprosto, ako pojedinac ili društvena grupa osmišljavaju svoje delanje u javnoj politici, prepreke i protivrečnosti su sasvim logične jer je u tom slučaju teško, a ponekad i nemoguće doći do vrednosnog konsenzusa. Veber je mnogo polagao na metodološku strogost u istraživanju određenih društvenih fenomena i utoliko se često koristio poređenjem. Činio je to iz osnovnog motiva da bi ukazao na osobenu specifičnost istorijskih, društvenih, religijskih pokreta i na pluralizam njihove individualnosti. Pored komparativnog metoda, Veber je u sociološka istraživanja uveo teorijski konstrukt – idealne tipove. Naime, sociolog ne može produktivno prići predmetu istraživanja ukoliko nema neku predstavu ili misaonu sliku proučavanog fenomena. Sasvim je izvesno da takve misaone slike nisu nikakav ekvivalent empirijskoj stvarnosti nego je zapravo reč o logičkom sredstvu koje olakšava uvide u pojedine segmente proučavanog predmeta. Pre svega se to odnosi na izradu naučne hipoteze i preciznost naučnog jezika u celini. Dakle, nije reč o nečem što je samo sebi svrha. Primera radi, u društvenoj realnosti ne postoji birokratija u čistom stanju, međutim idealnotipski pogled na birokratiju nam omogućava da uočimo one osnovne tendencije koje su svojstvene ovakvom tipu organizacije. Naprosto, to znači da ukoliko poredimo empirijsku manifestaciju neke pojave i logiku njenog idealnog tipa, tada smo u prilici da kao istraživači potvrdimo suštinu neke pojave, ali i one činioce koji su na nju presudno delovali. Ovde je Veberu opet od pomoći povratak načelu uzročnog objašnjenja.

U uvodnom delu svog znamenitog spisa „*Privreda i Društvo*“, Veber naslućuje obrise jedne moguće teorije društvenog delanja koja će imati velikog uticaja na poznu teorijsku misao Jirgena Habermasa. Takođe primećuje da bi za uspešnost sociološke analize mogla da budu od pomoći četiri ključna idealna tipa:

Tradicionalno delanje koje upućuje na običaje i stečene navike u svakodnevnom životu. Naprosto, treba živeti ustaljeno, kako se živelo vekovima. Ovakav oblik vlasti je nepoverljiv prema svemu što nije potvrđeno u povesnom iskustvu dugog trajanja. Ukoliko nekim slučajem i dođe do neke promene, nosioci etablirane vlasti će lakonski odgovoriti da je to već postojalo unutar tradicije ali je nekim slučajem privremeno bilo potisnuto u zaborav..

Afektivno delanje je ona vrsta delanja koja podrazumeva socialno-psihološki aspekt tumačenja, a odlikuju ga pre svega uzburkane strasti i impulsivne reakcije u dnevnoj interakciji itd. Totalitarizmi modernog doba, pre svega fašizam i nacizam, ustanovili su model autoritarne,odnosno iracionalne motvacije masa koja je, mobilisana od neprikosnovenog vođe — plebiscitarno podržavala diktatorske režime. Razum se u tom slučaju veoma efikasno potiskuje a pregrejane emocije poput vulkanske erupcije izbijaju na površinu.

Vrednosno-racionalno delanje za razliku od tradicionalnog i impulsivnog delanja je onaj vid delanja koji pre svega preferira na etičke, estetske i religijske vrednosti. Ovde je nesumnjivo u pitanju čast kao moralna kategorija. Kada su naši iseljenici kao istinske patriote iz daleke Amerike kao dobrovoljci pristizali na Solunski front, oni su se istovremeno borili i za svoju čast i za čast svoje domovine. Ukoliko su u tom slučaju izgubi i sam život, a takve herojske pogibije je itekako bilo, postupili su vrednosno-racionalno. Nešto slično je i sa kapetanom broda koji tone zajedno sa svojim brodom.

Ciljno-racionalno delanje je u osnovi čisto instrumentalno delanje koje je čvrsto usmereno na utilitarne ciljeve tako da je saobraznost između ciljeva i sredstava gotovo apsolutna. Mi danas sa razlogom govorimo o neoliberalizmu, globalizaciji, odnosno civilizaciji profita što samo po sebi govori da je reč o modernim kapitalističkim društvima čiji je osnovni cilj maksimalna dobit. Ovakva društvo ne mare za moralne skrupule i duhovnu kulturu uopšte. Na taj način je ozbiljno ugrožen povesni smisao same ljudske egzistencije.

Razume se, ovu tipologiju ne treba razumeti kao rigidno klasifikovanje formi društvenog delanja jer se nikada na poprištu društvene realnosti ne pojavljuju u čistom stanju, utoliko pre što je svako društvo bremenito protivurečnostima, nesuglasicama između različitih aktera, sukobima, kompromisima itd.

Između ostalog, Veber lucidno zapaža da su unutar matice društvenih odnosa dominantne dve osnovne formacije; jedna koja je bazirana na ostvarenju svojih egoističkih interesa, a vezana je za monopolisanje privredne sfere, i one druge koja svoju moć i uticaj zasniva na izvesnom autoritetu. Analogno prethodno navedenoj tipologiji društvenog delanja, nemački sociolog izvodi i tipologiju oblika vlasti imajući u vidu ishodišta njene legitimnosti. Kada je reč o ovom poslednjem onda se uvek radi o dobrovoljnom potčinjavanju aktuelnoj vlasti bez obzira na njen formalno-pravni karakter.

Tradicionalna vlast je zasnivala svoju legitimnost na patrijahalnom nasleđu,u okviru patrijarhalnog uređenja porodičnog života. U doba feudalizma su nam poznati oblici ovakve vlasti. Ovakav tip vlasti je nepoverljiv prema svim vrednostima koje nisu proverene u dužem povesnom trajanju. Ukoliko bi se u takvim zajednicama i pojavile neke novine, nosioci ovakve etablirane vlasti bi imali izgovor da je to već u prošlosti bilo a da je nekom igrom slučaja bilo potisnuto u zaborav. Reč je o klasičnom modelu odnosa podanika i gospodara, odnosno gospodarenja i potčinjavanja.

Harizmatska vlast zapravo počinje od „obogotvorene“ ličnosti koja poseduje nadnaravne osobine i posebnu auru. Počiva na iracionalnoj motivaciji u mobilizaciji masa. Odlikuje je manipulativna retorika

ubeđivanja i učestalog podgrevanja emocija, a sve u svrhu podvlašćivanja širokih slojeva društva. Bogata je lepeza ovakvog tipa vođstva: od raznih proroka u arhajskim društvima pa sve do osnivača velikih carstava, duhovnih vođa i modernih diktatora. Naš filozof Svetozar Stojanović nazivao je vladavinu Josipa Broza Tita u bivšoj Jugoslaviji harizmokratijom, a samog Tita kao izrazitog harizmarha.

Legalna ili racionalna vlast u osnovi predstavlja apstraktnu i bezličnu vladavinu koja nije vezana za konkretnu ličnost što inače personifikuje svaku vlast. Naime, ona u suštini predstavlja modernu organizaciju državne uprave, kompetentnu i demokratski relativno kontrolisanu birokratiju koja je potčinjena odnosnom zakonskom regulativom. Rejmon Aron je dobro primetio da su pomenuti oblici političke vlasti zasnovani na pravnom, odnosno institucionalnom poretku — komplementarni tipovima pokoravanja u odnosu na tu istu vlast. Veber nije ulazio produbljenije u samu suštinu tehnike i organizacije vlasti, načine njenog sprovođenja itd. Njega su ga pre svega interesovala ishodišta legitimnosti koja su predstavljala temelj te iste vlasti. Ono što je bio posebno u fokusu istraživačkog interesa Maksa Vebera je svakako pojam i problem racionalizacije koji je predstavljao jednu od ključnih karika u razvoju kapitalizma na Zapadu. Maks Veber između ostalog ističe:“Moderna forma ujedno teorijske i praktične, intelektualne i svrsishodne potpune racionalizacije slike sveta i načina života imala je ovakvu lošu posledicu: ukoliko je više odmicala ta posebna vrsta racionalizacije, utoliko je više religija bila pomerena u sferu iracionalnog, gledano sa stanovišta intelektualnog uobličavanja slike sveta. Iz više razloga. S jedne strane, računica konsekventnog racionalizma nije izvođena bez ikakvog ostatka. Kao što se u muzici pitagorejska „koma“ odupirala potpunom racionalizovanju, orjentisanom tonskofizikalno, i kao što su se, stoga, pojedinačni muzički sistemi svih naroda i vremena razlikovali pre svega po načinu na koji su uspevali da tu neizbežnu iracionalnost ili pokrivaju ili zaobiđu ili da je obrnuto, stave u službu bogatstva tonaliteta, tako je izgleda bilo sa teorijskom slikom sveta, a još više i pre svega sa racionalizovanjem praktičnog života“. (Maks Veber, *Sabrani spisi o sociologiji religije* (1920), Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci/Novi Sad, 1997, tom I, str. 206–207 (prevod Olga Kostrešević). U „*Privredi i društvu*“ Veber vrlo pregnantno izlaže racionalizaciju prava kao tekovinu opštih stremljenja prosvetiteljske epohe„doba razuma“. Naime ukupna društvena aktivnost se radikalno oslobađa tradicionalnog i sakralnog, a insistira na logici kalkula i načela efikasnosti. Reč je o specijalizaciji društvenih uloga (funkcija). Da bi se uveli novi načini upravljanja u sferi ekonomije i kulture, valjalo se osloboditi religijskog uticaja, a posebno- naučne discipline osloboditi nasleđa teologije i tradicionalne metafizike. Kao posledica pomenutog, sfera društvenog života doživljava svoju punu emancipaciju. Racinalna birokratska organizacija društva koja se odvija u anonimnom domenu „bezličnog“ pravnog poretka, trebala bi da spreči svaki oblik nasilja I bezakonja, jer rasprostranjeni klijentilizam koji je i danas velika pretnja modernoj demokratiji čini sve da na svakom koraku izigra zakonsku regulativu. Specijalizacija funkcija je strogo metodički utvrđena. Karijera svakog pojedinca je određena njegovom kvalifikacijom odnosno kompetencijom da obavlja određene poslove, godinama radnog staža itd. Naprosto, radi se o objektivnim merilima koja su u funkciji opšteg društvenog napretka. Veber je u svojim minucioznim istraživanjima izbegao zamke etnocentrizma i evrocentrizma uviđajući da birokratska organizacija nije svojstvena samo zapadnim društvima nego da je ona takođe karakteristična i za Istok, pre svega Indiju i Kinu. Birokratija je premrežila čitavo društvo, od privrede do političkih stanaka, odnosno institucionalnog statusa religijskih zajednica. Nakon Veberovih epistemoloških uvida fenomen birokratske vlasti postaje predmet ozbiljnih sociooloških istraživanja, pre svega Roberta K. Mertona i Alvina Guldnera.

Radikalnim promenama u sferi javnih politika došlo je do nepovratnog procesa „raščaravanja sveta“ gde centralnu ulogu ima država koja je ključni akter racionalizacije modrnih zapadnih društava. U

tom kontekstu nemački sociolog ističe dva tipa organizacije koja su presudno važna za moderno društvo. Pre svega reč je o javnoj upravi uz pomoć koje se operativno sprovodi vlast unutar onih struktura društva koje nastoje da utiču na politiku kao javnu delatnost, pre svega na političke partije i štampu I medije uopšte. Veber je pre svega ozbiljno nastojao da pronikne u suštinu politike i političkog, odnosno samog fenomena vlasti i moći. Što se ovog poslednjeg tiče, Veber je s razlogo ustanovio oštru analitičku distinkciju između pojmova moći i vlasti. Naime, moć je sposobnost pojedinca ili društvene grupe da nametne svoju volju drugom bez otpora one druge strane. Dakle, ovde je reč o faktičkom stanju pukog potčinjavanja ili diktatu kako treba drugi da se ponaša a da se taj isti tome ne protivi. Vlast je takođe oblik moći, ali institucionalizovane moći. Iza nje stoji autoritet normativnog poretka unutar jedne države koji je kontroliše. Vlast je naprosto neminovnost svake racionalne društvene organizacije. Bez nje bi ona bila nezamisliva. Za razliku od moći čije je delovanje fluidno i teško uhvatljivo, vlast se, bar normativno, uvek kreće u zadatom okviru. Po svom karakteru ona se uvek služi prinudom. Događaji u današnjem svetu nam potvrđuju misao starogrčkog filozofa i mudraca Trazimaha koju je teorijski rehabilitovao Maks Veber da uvek imamo onoliko prava sa koliko moći raspolažemo. Inače, pored ostalog, Veber je pod politikom podrazumevao napor jedne ili više društvenih grupa da učestvuju vlastii ili da utiču na raspodelu vlasti. U svom poznatom spisu „*Duhovni rad kao poziv*“ Maks Veber navodi sledeće:“Postoje dva načina bavljenja politikom. Ili se živi „za“ politiku, ili „od“ politike. Ova suprotnost nipošto nije isključiva. Štaviše, kao po pravilu oboje postoje istovremeno, barem idealno, iako često i materijalno. Onaj koji živi „za“ politiku od nje stvara, u najdubljem smislu izraza, „cilj svoga života“, bilo zato jer nalazi mogućnost uživanja u pukom posedovanju vlasti, ili pak stoga jer mu ta delatnost omogućuje da nađe unutrašnju ravnotežu i izrazi svoju ličnu vrednost stavljajući se u službu „stvari“ koja daje smisao njegovu životu.“(str. 166–167). Inače, Veber je bio načisto sa činjenicom da je suština političke egzistencije u mučnom odnosu gospodarenja i potčinjavanja. Međutim, uprkos takvom stanju stvari on je insistirao na odgovornosti političara i to u nameri da kritički preispita etičku tradiciju mišljenja. Naime, Veber je imao ambivalentan pogled na fenomen moralnosti. Naime, on govori o moralu u čistom obliku koji je podređen osnovnim načelima *sui generis* i ne mari za ono što je izvan njega, i s druge strane konkretni, „živi“ moral kojeg srećemo u realnom životu, odnosno svakodnevici. Razume se, ovakva podela implicira dihotomni karakter etike i zbog toga govorimo o etici pukog ubeđivanja (reč je o tradiciji starogrčkih sofista) i etike odgovornosti koja konkretno obavezuje svakog pojedinca. Veber s razlogom daje prednost ovoj drugoj vrsti etike iako dobro zna da svaki političar ili javni delatnik po prirodi stvari poseduje izvesna ubeđenja, svetonazorna ili ideološka, iz prostog razloga što ona imperativno zahtevaju polaganje računa o vlastitim postupcima u javnom delanju.

Nema nikakve sumnje da su privreda i religija bile opsesivna tema Maksa Vebera i da su zaista bile u središtu njegove naučnoistraživačke pažnje. Blagodareći upravo toj činjenici nastalo je njegovo klasično delo, širom sveta znamenita „*Protestantska etika i duh kapitalizma*“.(1905). U ovom spisu Veber polazi od stanovišta da je razvoj modernih kapitalističkih društava počeo da se razvija u XVI veku na Zapadu, pre svega u onim zemljama koje su bile izrazito protestantske. Takođe, usmeravajući pogled na potonji XIX vek, dolazi do saznanja da su u nemačkim pokrajinama toga vremena, a u kojima je bilo mešovito katoličko i protestantsko stanovništvo, a ovo poslednje je bilo isključivi posednik industrijskog i trgovačkog kapitala. Razume se, to se odrazilo i na uticaj protestantske finansijske elite na kreiranje javnih poslova. Veber dolazi do saznanja da je isključivi krivac za tako kasnu pojavu kapitalizmana na Zapadu društveno konzervativni, a u teološkom smislu rigidni katolicizam. Istina pred Bogom se ne svedoči posredstvom crkve nego u marljivom radu na ovome svetu. U suštini, reč je o vrlo uskoj vezi između protenstantizma, odnosno njegovih deriviranih formi kao što su: kalvinizam, pijetizam, metodizam, baptizam i dinamičnog

uspona kapitalizma na Zapadu. Dobro je poznato da je asketski i puritanski protestantizam čiji je *spiritus movens* bio Žan Kalvin najintezivnije podsticao ekspanziju moderne ekonomije i privrede. Famozna nemačka reč *Beruf* označava poziv, profesiju kao iskušenje za veru i položeni ispit pred verom u ovozemaljskom svetu. Naprosto, protestantska filozofija morala je u znaku onih vrednosti koje se manifestuju u štedljivosti, uzdržavanju od hedonističkih poriva, preziru prema raskalašenom i luksuznom životu itd. Putevi ka novcu bili su istovremeno putevi ka Boga.Naprosto, protestantizam je ustanovio apoteozu lične savesti i jedinstven primer individualističke religioznosti u modernoj zapadnoj kulturi. Uostalom, sve je podređeno radnoj disciplini i odgovornom pozivu, upravo u smislu već pomenutog nemačkog izraza *Beru*f. Veber lucidno primećuje da protestanti ne vrednuju ljudski rad do „nebeskih visina" i egzaltirani smisao za štednju zbog nekakvih ciljeva i motiva po sebi, naprotiv, reč je o nekom novom tipu soteriologije koja ima svoje realno tlo pod nogama, a nasuprot hrišćanskoj. Bilo bi isuviše naivno pomisliti da je Veber zanemario i neke druge činioce koji su nesumnjivo konstitutivni za razvoj kapitalizma kao što su: materijalni, ekonomski, tehnološki i drugi aspeti društvenog razvoja. Njegova je osnovna namera bila da jedan važan segment kulture u liku protestantskog asketizma prikaže kao delotvornu snagu u razvoju kapitalizma.

Jedan od naših najznačajnijih mislilaca u drugoj polovini dvadesetog veka i za sada najautoritativniji tumač Veberovih sociooloških ideja u našoj sredini Mihailo Đurić u svojoj studiji „Sociologija Maksa Vebera" između ostalog zapaža da je „asketski protestantizam mogao biti samo uzrok kapitalističkog duha, a nikako njegova posledica. Jer, kako bi pojava koja se javlja kasnije mogla uticati na pojavu koja joj vremenski prethodi? Ali, mada se ovom zaključku ništa ne može prigovoriti sa metodološke strane, pitanje je koliko vremenski redosled između kapitalističkog duha i Reformacije stvarno odgovara Veberovoj pretpostavci. Može se s punim pravom primetiti da je kapitalistički duh uveliko cvetao već u XV veku u Veneciji i Firenci, kao i u južnoj Nemačkoj i Flandriji, dakle u periodu koji prethodi Reformaciji i u zemljama koje su, bar nominalno, bile potpuno kapitalističke. Prema tome, to što je kapitalistički način proizvodnje počeo da uzima maha u Holandiji i Engleskoj u XVI i XVII veku, dakle pošto je reformacija već obišla gotovo čitavu Evropu, može se objasniti i na drugačiji način, recimo uticajem tehničko – ekonomskih činilaca, a ne time što je ovaj religiozni pokret najpre omogućio buđenje kapitalističkog duha" (Mihailo Đurić: Sociologija Maksa Vebera, str, 99, Sabrani spisi, Službeni glasnik, Beograd, 2009.). Razume se, ovde Đuriću nije ni malo stalo do odbrane marksističke ortodoksije već do govora činjenica i istine o njima. Sasvim je izvesno da je ovakvo Veberovo stanovište bilo je neka vrsta polemičkog odgovora na Marksovu doktrinu materijalističkog determinizma. Na jednom mestu u *„Protestantskoj etici i duhu kapitalizma"* Maks Veber je uočio jednu krunsku činjenicu, naime upadljivu razliku odnosa prema radu jednog protestanta i nekog ko pripada sasvim drugoj veroispovesti, bilo da je reč o teisti, ateisti, agnostiku, a sve nam je izvesno iz sledeće formulacije:"Puritanac je hteo da bude radišan, a mi smo primorani da to budemo". Pomenuta teza je izazvala vrlo zanimljive kritičke reakcije nekolicine prominentnih sociologa u postveberovskom periodu među kojima su prednjačili Ernst Trelč i Verner Zombart. Ovaj potonji je smatrao da je puritanizam imao marginalnu ulogu u razvoju kapitalizma ne samo u odnosu na neke druge konstitutivne činioce koje smo već pomenuli, nego i dve konkurentske konfesije odnosno religije: katolicizam i judaizam. Dok je katoličanstvo insistiralo na tomističkom moralu i na taj način doprinosilo ukupnoj modrnizaciji života, dotle je judaizam sa neverovatnim smislom za stvaranje spekulativnog kapitala kroz delikatne berzanske poslove bio presudan faktor u nastanku kapitalizma. Ovakvi sporovi povodom Vebera se nastavljaju i danas.

Sumirajući naučno-istraživački bilans Veberovog stvaralaštva sasvim je izvesno da ovaj slavni nemački sociolog nije bio sklon klasičnim sintetičkim zahvatima. Negov opus je u mnogim svojim delovima fragmentarn i nedovršen. S druge strane, izbegavao je pojednostavljeni shematizam u mišljenju koji je upućivao na ozbiljne posedice dogmatskog razumevanja društvene realnosti što je pre svega vidljivo u njegovoj potrebi da uvek ima u vidu iskustvene činjenice i njihovu empirisko – analitičku obradu. Uprkos svemu, Maks Veber, (za razliku od Marksa koji je bio sklon objektivnoj ulozi povesnog determinizma u kreiranju društvene realnosti, zatim Emila Dirkema koji je takođe računao na „objektivne zakonitosti“ društvenog razvoja favorizujući kolektivni oblik ljudske egzistencije) ostaje suvereno u ravni subjektivnosti, s onu stranu prinude i spoljašnje svrhovitosti da bi naposletku potvrdio ontološko — antropološki smisao čovekove individualne i društvene egzistencije kao istinskog *ethosa* za neka buduća vremena.

IGRA, ŽIVOT, OZDRAVLJENJE

NEBOJŠA LAPČEVIĆ

Život je život, brani ga!

Život je tragedija, uhvati se sa njim u koštac!

Rijunosuke Akugava

Tuto senca limiti, sve bez granica…Težnja za igrom nema granica… U svakoj ličnosti je duh igre… Fudbal je igra duha… Ivo Andrić je zapisao „…satima zaboravljaš ko si, na kom si delu sveta i šta hoćeš u njemu. Ni vreme ne postoji, jer je ispunjeno samo tokom takmičenja koje teče na crvenkastoj pisti i zelenim travnatim terenima, a mereno jedino sjajnim štopericama na ručnim zglobovima belo odevenih sudija." Igra svake vrste, pa i sportska, oponaša igru zvanu život. A sam život je iznedrio olimpijska antička nadmetanja koja su ostavila asketski i duhovni odnos prema nadmetanju i pretvara se u sportsku strast. It's my fever. Književni velikan, Miloš Crnjanski, kao veliki sportsmen (igrao je fudbal, bavio se biciklizmom, boksom, kajakaštvom…) govorio je da „Život ima čudne veze. Ja te veze nazivam sumatraizmom".

Igrati…Živeti… Ponovo živeti nakon tragičnih situacija značilo bi vratiti se u detinjstvo iz kojeg crpimo čista osećanja i veru u nepatvoreni svet. Ozdraviti… Reći, ja sam zdrav značilo bi otrgnuti se od nesreće, uspostaviti dijalog sa ljudima, uspostaviti veze sa onima koji isto misle i osećaju, zamisliti i poverovati u novu sliku sveta, u vrednosti koje nas čine srećnim. Ako to sve primimo u samoga sebe, naći ćemo da je život u svojoj suštini velikodušan. Teške životne situacije retko ko može sasvim izbeći, ali postoje oni koji se znaju suočiti sa problemima i napraviti veliki preokret. U psihijatrijskoj praksi detektuje se nekoliko važnih tačaka posttraumatološkog procesa: depresije, anksioznosti, manijakalno-depresivnih smetnji, stresa… Sve do oslobođenja od „tereta" lečenjem ili shvatanjem nepromenjene zdravstvene situacije kao nužnog zla. Treba se navići s tim živeti. Navići okolinu da prihvate vaše probleme je isto toliko teško koliko i sebe navići. Ova tačka preokreta je isto toliko blagotvorna koliko i davanje terapije i recepata u koje i sami poverujete da deluju, čak i kada to, ponekad, nije slučaj. „Osećajni mozak poseduje prirodne

mehanizme samokontrole. Reč je o unutarnjim sposobnostima da se ponovo nađe ravnoteža i stabilnost“- kaže David Servan Šrajber — „Glavni zadatak psihoterapeuta je da reprogramira osećajni mozak da nastavi da reaguje na situacije iz prošlosti, i da se navikne na sadašnjost“. Jer život i trka sa vremenom u izlečenju, nema smisla kao što ne bi imao smisla život bez emocija, ljubavi, pravdoljubivosti, morala, lepote, časti.

Spoznaja situacije često može biti ključna u razrešenju dileme da li apostrofirati teška saznanja? Da li ih u sebi prigušiti? Preterana kontrola emocija može pretpostaviti drugi problem, onaj koji više ne osećamo iznutra u telu gde su srce i stomak iz kojih odjekuju naši instikti. LJudski je plakati! A kako osobe u teškim iskušenjima poput golmana Zvonka Milojevića u inavlidskim kolicima mogu biti srećne. Pogled kroz prozor svlačionice čini se kao pogled kroz napuklinu u zidu… Tunel vodi na zeleni teren koji mami. Sutra je nova utakmica, lopte su u mreži… Svlačionica ostaje prazna, sad priviknuta na tamu, tama priviknuta na zjap praznih ormarića za opremu igrača. Vidim nečije kopačke okačene o klin!?

Uživati u slobodi u životnim darovima iako su nesavršeni i hendikepirani, lišeni mnogih izazova i mogućnosti… Tačka preokreta, zapravo, baš ishodi iz ovih nemogućnosti i ograničavanja, iz svojevrsnog izazova ili inata da u svemu preostalom budemo sposobniji od drugih. Jer, tragičnije od postojeće situacije može biti samo lišavanje od snova, lišavanje od dece, porodice, prijatelja… Svaki tren je vredan življenja… Uprkos svim preprekama pogledajmo ljude oko sebe pravo u oči. Oči nikad ne lažu, tu vidimo toplu ili hladnu reakciju. Ipak, pravi pozitivan pristup problemima pokreće topli osmeh, prihvatljivu reakciju bližnjih i okoline i proizvodi opšte prihvaćenu usaglašenost. Nađimo razloge našeg postojanja, onakvih kakvi smo, izvan nas samih. LJubi bližnjega svoga! Pokušajmo da i sreća drugih bude naša sreća i zdravlje i osetićete se savršenim jer su nam data ista usta da pijemo istu vodu i jedemo isti hleb. Za svakoga ima mesta pod ovim suncem ako nosimo sunce u grudima.

Udahnimo snagu i volju našoj duši i telu i mi možemo pomoći „ozdravljenju“ ako ih neprestano negujemo. Udahnimo našem životu dobar vetar koji će našu životnu barku sa jedrima usmeriti u sigurnu luku. Jer, čudni su putevi Gospodnji… A za svakog ko u to utočište poveruje mesta u igri će uvek biti.

KRITIKA

KORAČATI ZAJEDNO ILI "ŠAGOM MARŠ, URISTEN!"

MILICA ĆUKOVIĆ

(Dragan Bošković, *Úristen*, Samizdat, Beograd, 2020)

„Keep your eyes on the road,

your hands upon the wheel.

Keep your eyes on the road,

your hands upon the wheel.

Yeah, we're goin' to the roadhouse,

Gonna have a real good-time

(…)

The future's uncertain and the end is always near"

(The Doors, *Roadhouse Blues*)

„A koračaju, koračaju čvrsto, i mrtvi."

(Miloš Crnjanski, *Roman o Londonu*)

Nadovezujući se donekle na ideje iznete u tekstu „Srpski bog rat" (objavljenom prvobitno u *Književnoj istoriji* 2009. godine, potom i u monografiji *Zablude modernizma* 2010. godine), u kojem je, tumačeći *Drugu knjigu Seoba* Miloša Crnjanskog, ukazao na dekomponovanje ontološki i aksiološki stabilne i koherentne slike sveta (izdvojivši „maske identiteta, moralno licemerje, političku mistifikaciju, imperijalnu i postkolonijalnu svest, racionalni nadzor nad društvom, manipulativnu politiku, rodnu tra(ns)vestiju, itd.", kojima Crnjanski demistifikuje rezultate optimistično-utopijskog prosvetiteljskog društvenog projekta), ali i na resemantizaciju tradicijskim i kulturološkim obrascima fiksiranog poimanja rata kao epskog osmišljavanja individualne ljudske sudbine, u naučnom radu „'Rat je otac svih stvari' i žrtva Crnjanskog" (2015), u kojem su analizirani Rjepninov lik i narativne strategije *Romana o*

Londonu Miloša Crnjanskog, Dragan Bošković razumevanje rata dodatno apstrahuje (lišava ga konkretnog političkog konteksta i kulturno-istorijskog hronotopa) i sa egzistencijalnog, društveno-političkog plana transponuje ga na plan ontologije, slédeći, pritom, Hajdegerovo inspirativno čitanje Heraklitovog fragmenta. Naime, polazeći od Heraklitovog fragmenta „'Polemos, rat, otac je svih stvari, kralj svih stvari, za neke stvari on ustanovljava – ili dokazuje – da su od bogova, za druge stvari da su od ljudi; od nekih pravi robove, od nekih slobodna bića.", Dragan Bošković ističe kako Hajdeger rat (Kampf) sagledava kao raskol i otvorenost koja „razdvaja i spaja, združuje i drži skupa ono što razdvaja", odnosno kao moć bivstvovanja, sudbinu, koju bi činila „povezanost Dasein-a sa onim biti-sa-drugim (Mitsein).", pri čemu je važno da se sudbina „oslobađa u komunikaciji, raspravi, podeli, ratu", kao i da rat „ontološki određuje strukturu bivstvujućeg" kao istorijski ukorenjenu, upućenu na Drugog, sa kojim se bori i osluškuje ga („međusobno-se-slušati" značilo bi biti povezan sa Drugim u neprekidnom radu polemosa). Takođe, ovaj Hajdegerov povesno događeni i međusobno (se) slušajući Dasein, Emanuel Levinas, prema zapažanjima Dragana Boškovića, odrediće na sledeći način „Levinas kritički pretpostavlja da je to Hajdegerovo 'bivstvovati zajedno možda koračati zajedno'", s obzirom na to da je „Dasein […] 'jedna struktura bivstva uopšte, obavezna na svoj zanat bivstvovanja, svoju epopeju bivstvovanja, dodajmo, na koračanje bivstvovanja." Upravo je Levinasovo razumevanje Hajdegerovog tumačenja Dasein-a, na koje Dragan Bošković podseća prilikom analize *Romana o Londonu* Miloša Crnjanskog, ključno hermeneutičko polazište za razmatranje Boškovićeve poeme *Úristen*.

Iako je i za ranije pesničke knjige Dragana Boškovića bio karakterističan intertekstualni dijalog sa poezijom Miloša Crnjanskog (gde se kao naročito upečatljiv primer ukazuje pesma „Jutro moje Bogorodice tek dolazi" zbirke *The Clash* koja u jednom segmentu predstavlja tematsko-ritmički poetski odgovor na *Lament nad Beogradom*) i iako je u hipotetičku (ne)moguću antologiju dugačkih pesama (o kojoj je pisao u radu „Stari zavet: predgovor jednoj (ne)mogućoj antologiji srpske poezije 20. veka") uvrstio dve poeme Miloša Crnjanskog (*Stražilovo* i *Lament nad Beogradom*), čini se, ipak, da je u poemi *Úristen* najintenzivnije, žanrovski pluralno i sa imanentnopoetičkog stanovišta najrelevantnije upućivanje na stvaralaštvo Miloša Crnjanskog. Tako, stihovi „i noći provodim iza rešetaka sa ciganima i belim panterima, / i sa srbima ogromnih stomaka / (kao da su progutali crvenkapinu baku)", „i ispod karpata u groznici, sa poljakinjom u nasladi buncam" i „hodam od grada do grada, / sa prstima platana u džepovima rumenog đubretarca, / sa lišćem, onim krakovskim, / i sa onim van gogovim, bezukusnim i žutim" aluzija su na *Dnevnik o Čarnojeviću* Miloša Crnjanskog, stihovi „koračam u stroju mrtvih / (*šaaagoom marš, knjaz*!)" nedvosmisleno prizivaju *Roman o Londonu* Miloša Crnjanskog, naslov poeme, apostrofiranje Boga, na mađarskom jeziku, korespondira kako sa elementima biografije, tako i sa stvaralaštvom Miloša Crnjanskog, dok bi tematsko-ritmička dominanta, svojevrsni refren i strukturni modus razvoja lirske fabule bio motiv lutanja, koji se kako u *Stražilovu* Miloša Crnjanskog tako i u *Úristen*-u Dragana Boškovića ponavlja, varira i semantički usložnjava, pri čemu, u poemi Dragana Boškovića lutanje postaje svojstvo ne samo lirskog subjekta „lutam sa jednim sočivom i bradom sve beljom, / (…) / s bogorodicom idem / (…) s njom, samo i uvek s njom", „sa upaljenom cigaretom u ustima lutam", „i samo lutam, lutam još, i još, i još lutam", „i zato google-ujem, lutam, putujem", nego i ljubavi, koja je, u skladu sa stihovima pesme „Ramblin' Rose" benda MC 5, određena kao *lutajuća ruža* „i ljubav me luta, ljubav je lutajuća ruža / – što je više zalivamo, brže raste –", „ljubav me luta, braćo, sumaglica cveta". U opseg semantičkog polja motiva lutanja potpadaju srodni motivi, koji upotpunjuju i nijansiraju načine i smisao lutanja: motiv puta / putovanja (kao metafora sveta i života, ali i kao atribut kako lirskog subjekta tako i Boga) „put sam, put, talas asfalta, thrash, speed, bela crta", „t-t-t-t-totalno sam put, / samo put", „sistemska greška sam, thc, dustabanlija, grlo, put, / totalno sam put, au-au,", odnosno „i Isten stupa, u

moje ime ide Úr, po njemu hodam, / jer on je put, autoput, pista,", motiv hodanja, kao modus postojanja totaliteta (pojavnog) sveta „hodam od grada do grada", „sve hoda, ulice idu, zgrade, gradovi idu", „u cherry red martinkama utrehtom hodam", „ljubav je aritmija, ritam mog hoda", „hodamo i ja, i moja budna sen, i lament moj", „i sveća me hoda, voštanica, plamen njen lebdi,", „i žuta cigla hoda, kaldrma, road,", „dok hodam definitivno prazne glave", „pekingom hodam, kanzasom, do kopenhagena, / grad me hoda, ramblin' around, grad hodam grad,", „i njen zarazni osmeh me hoda, vertigo, kovitlac, i i i", „i hodam raširenih ruku i nogu, kao slovo X", „dok moji stihovi hodaju po vodi", „i hodam metroom u ponoć, stihovi hodaju tjubom", „i ne hodam čudno da bih čudan bio", „ajmo, sve dalje, idemo, hodajmo,", i konačno, motiv koraka, koračanja, neodvojiv od Boga (Úristen-a) „*kažem: put je tu, ide Úr, korak po korak, bog po bog, / po njemu koračajmo, braćo, po njemu*!", ljubavi „ljubav je aritmija, ritam mog hoda, / – oduzme dah, preskoči srce, korak zapne na tren, trep! –", smrti „*osećam tako lep bol u grudima*, / *koji će jednom tako snažno ubrzati moj korak*", i identiteta „koračam u stroju mrtvih / (*šaaagoom marš, knjaz!*)". Naime, nasuprot kasnomodernističkoj logici maske, pozornice / predstave, tranzitivnog i neautentičnog identiteta, koju pripovednim postupcima uobličavaju romani Miloša Crnjanskog, javlja se herojska smrt vojnika u ratu, ili, kao njena supstitucija, marš živih i mrtvih, stapanje vremenskih ravni i narativnih nivoa u trenutku Rjepninove samoprojekcije, pri čemu, ako se polemos razume ne samo kao rat već i kao reč / govor / zvuk / pismo (literatura), onda se, iza „koračam u stroju mrtvih / (*šaaagoom marš, knjaz!*)" raskriva „nečujni, iskonski polemos", kao što se, iza govora, prepoznaje „glas mrtvih, nečujni zov polemsa". Stoga, poema *Úristen*, kao marš (koračanje / hodanje / lutanje) sâmog polemosa, dovodi nas do onog što je iza govora, što je govorom (posebno javnim diskursom, koji je, po Hajdegeru, diskurs uloga, maski) premreženo, skriveno, neupadljivo i jedva čujno, tako da stihovi „i moje biće radi kao youtube, / za ono veće od jezika, znanja, čoveka," ukazuju na potragu za bićem, budući da „Sa logosom, dakle, govorom, čovek je već pri bivstvujućem, čak i ako taj govor ne razume, a biti u govoru znači biti u narodu, znači biti u polemosu, ali tek kada čuje taj zov s one strane govora, čuo je biće i može ga izreći." O put(ovanju)u do onog što je „veće od jezika, znanja, čoveka", o potrebi za spoznajom bića i njegovim izricanjem (umetničkim oblikovanjem) svedoči i način imenovanja transcenentne nadinstance. U poemi *Úristen* Bog je imenovan kao „put" („jer on je put, autoput, pista"), ali, mnogo važnije, Bog je označen i kao „tihi glas" („*jer Úr je došao, Isten, tihi glas, put je tu*,"). Iako, prema Deridi, reč promašuje, pesnik ipak „čuje / razume nečujnost bića", tako da bi Úristen, „tihi glas", bio prazno mesto, jedno *ništa* kao preduslov polemosa „bezglasn[a] diskrecij[a], zapravo tek odricanje da bi se čulo." Upravo se na ovaj način mogu razumeti onomatopeje i intermedijalni (muzički) citati poeme *Úristen*. Jedno od značajnijih i u celokupnom pesničkom opusu Dragana Boškovića zastupljenijih stilskih sredstava jesu onomatopeje (po kojima je i naslovljena jedna od pesama zbirke *The Clash*), a one se, u poemi *Úristen*, javljaju kao umnožene, nagomilane samoglasničke ili suglasničke grupe „ooh, ooh-ooh", „(tup-zvec, tap-zvec),", „aaa-aaa", „au-au", „ou-ou", „wooow, mijaaau", kao što je, s druge strane, naglašeno prisustvo intermedijalnih citata, aluzija i parafraza stihova rock 'n' roll, punk rock i post-punk bendova i(li) pevača: David Bowie („Major Tom's A Junkie"), MC 5 („Ramblin' Rose"), Leonard Cohen („Suzanne"), Eagles („Hotel California"), The Doors („Roadhouse Blues"), Lou Reed („Walk On The Wild Side"), The Fall („British People In Hot Weather"), The Killers („Human"), a za moto poeme odabrani su stihovi pesme „Arise!", sa istoimenog debi-albuma engleskog pank benda Amebix, dok ilustracija korica knjige upućuje na album *Closer* (1980) Joy Division-a. Za razliku od mrmljanja javnosti, politizacije i tehnikalizacije sveta, koja, po Hajdegeru, ne dozvoljava individualno egzistencijalno utemeljenje u stabilnoj identitetskoj poziciji, mnoštvenost glasova, zvukova i onomatopeja, te intermedijalno-citatni podtekst poeme *Úristen* Dragana Boškovića, sasvim suprotno, „u distorziji glasova, u jednom fantomskom

fluktuiranju i osluškivanju mrmljanja", u auditivnom obilju i pluralnosti kulturoloških znakova, združivši u jedinstvenom, koherentnom (iako imanentno heterogenom) maršu polemosa, različite glasove / melodije / subjekte, omogućila je da se čuje, razume i (is)kaže nečujnost bića, kao što je, istovremeno, dovela do poimanja revolucije (*„jer želim da čujem revolution, braćo, / želim da čujem našu revoluciju!!!!*" i *„čujem našu revoluciju, našu malu revoluciju: / mijaaauuu…!*"), kao bodrijarovski shvaćenog zahteva za zadobijanjem vlastite smrti (ali i glasa, ljubavi, sudbine, ukratko – vlastitog koraka u neprekidnom maršu polemosa) i do razumevanja Úristen-a kao sinegdohe Mitsein-a, koji bi bio, zapravo, zajedničko bivstvovanje kao zajednički korak, „put, autoput, pista", beskrajno ubrzan Micubiši, Mustang, Meseršmit, ona, u poemi *Ave Maria!* zazivana pukotina, prolom ljubavi, ono *ništa* (i zato sve!) ubrzanja, koraka, bića, ono (*„(Dodaj taj gas, Grigorije, gas, gas, gas…!),*"), tako da bi se poetika *Úristen*-a, koncizno a precizno, mogla odrediti sintagmom koju je Dragan Bošković upotrebio da označi poetiku *Romana o Londonu* Miloša Crnjanskog, kao „prokrijumčarena ontoteologija".

Shvaćen kao logos a ne kao rat, kao diskurzivni instrument združivanja slobodnih bića i(li) bića kao slobode, polemos bi bio imanentnopoetički temelj revolucije koju poema *Úristen* donosi, budući da polemos kao „vojsku združuje i drži skupa ono što razdvaja; on je borba svih za sve, za sve bivstvujuće na smrt". Kao zahtev za govorom (*„želim da svako od vas proizvede neki zvuk, neku buku, / da vrisne, podigne glas, / da ispusti makar jedno m, jedno m,*"), za disperzivnom skalom glasova, zvukova, onomatopeja, kao poziv na revoluciju, Úristen bi bio samoobjava potrage za ličnim identitetom, za vlastitim korakom u stroju mrtvih („(*šaaagoom marš, knjaz!*),"), dok bi poema *Úristen* predstavljala pomirenje sa Ocem, sa polemosom kao logosom a ne ratom, sa onim *ništa* Oca, i *ništa* (i zato sve) polemosa i nečujnosti (tihog glasa) bića. Između molitvenog i psihodeličnog, između šapata i krika, između oluje dolaska i mira onih koji će doći, poema *Úristen*, kao značajna etapa geneze pesničkog opusa Dragana Boškovića, ostaje ono dolazeće, za budućim nostalgično, ono „veće od jezika, znanja, čoveka", ono što će smrću živeti da bi smrt pripitomilo, ona revolucija, ono „m", ona vrtoglava „thrash, speed, bela crta", ono nečujno bića koje je potrebno izgovoriti (*„i zato hoću da znam: / da li ste spremni to testify?*"), i, konačno, onaj Mitsein koji bi značio „bivstvovati zajedno", kao lutati, hodati, koračati zajedno, jer *„došlo je vreme da svako od vas odluči / da li će sahranjivati mrtve ili će biti put…*", „put smo, braćo i sestre, i put ćemo biti," i „totalno sam put, a-a, / (…) / totalno sam put, ou-ou, / (…) / totalno sam put-a a a, / (…) / totalno sam put, / (…) / totalno sam put… / (brejk)".

TREPERAVI BESKRAJ
ALEKSANDAR B. LAKOVIĆ

(Đorđe Kuburić, Klepsidra, KC Novog Sada, Novi Sad, 2020)

I deveta knjiga stihova *Klepsidra* pesnika Đorđa Kuburića (1958), po običaju, nevelika je i po obimu i po broju prestrogo odabranih vrednih i promišljajućih pesama, o čemu svedoči upečatljiv i autentičan stav usamljenog duha zagledanog u magiju reči i značenja (V. Pavković). Naime, i prološka „Pesma" i epiloški „Treperavi beskraj" postavili su pesmu u središte pesme. Naročito:

- njen stvaralački postupak („Žmurim. / Ne pišem je, / ne sanjam je. / Samo je žmurim. / Snatreća je, krhka i lomna. / Hoću da sačuvam je takvom. / Da odnegujem je. / Nek bude sama i slobodna. / Da nadleti mutno nebo / i uzleti do plavetnog azura. / Izvan svakog zla");

- kao i odliku i značaj koje pesma – „magija reči" poseduje („I pesma je sama, ali fragilna i nezaštićena. / Zavisna od sveta, krhka i nepostojana, čuva se samom sobom. / Dok nastaje, kočoperna je. / Pomalo prezire onog koji je piše, jer otima se sudbini. / Kada postane svoja, / shvati / da i ona / tek je relativna tačka. / Treperavi beskraj / u vremenu i prostoru").

I u pesmi „Lira" pesme sa Orfeusove lire su uspostavile sklad sveta i svemira („stvorile su godišnja doba. / Vaspostavile sklad sveta. / Sjedinile nebo i zemlju. / Od njenog titraja treperio je svet").

Pesma „Putnik" (inače, završna pesma prvog od tri ciklusa – „Jutarnji demijurg"), u svojoj poetici donosi još jednog očekivanog aktera u vidu čitaoca, u liku onoga koji se podrazumeva kao mogući pesnik, od koga i zavisi život pesme i njena dalja sudbina, makar privremeno („Putujem stranicama knjige / nedokučivih poput musavog prozora voza. / Promiču nepokretni predeli. Vozim se do zore, a ona je daleka i nenaziruća. / Rečenice koje listam zamagljene su i osmuđene dimom lokomotive. / Brojim reči i slova, a ne brežuljke i ostrva… Kroz čkiljavi prozor vidim ponor, crven kao dim grada u plamenu." (Blejkov citat) „Vidim osamljenu prečicu do zore. I svetla koja se gase"). Inače, motiv ove pesme je pesnikovo traženje nečeg uzvišenog i vrednog („Odiseja je na kraju svih borbi i putovanja dočekao iznemogli Argo… Argonauti istim putem oholo i požudno tragahu za zlatom"). Često se pronalazilo nešto posebno vredno, iako to nije

bio zamišljeni cilj potrage ili je potraga bila zaludna i nečim sputana („Dante je, tumarajući zagrobnim carstvima, stigao tamo gde se stići ne može", a „Rozenkrojc je dospeo do Palestine, ne i do Indije").

Osim toga, značajno je i što se većina Kuburićevih pesama doživljava i kao svojevrsni ogled iz poetike, jer na njihovu vrednost utiče i neočekivana i produbljena i raznolika sadržajnost pesama, koje vaspostavljaju izvesnu emotivnu (osećaj prolaznosti i bliskosti smrti) nit zajedništva u svoj svojoj raznovrsnosti. I prostornoj. I vremenskoj. I situacionoj.

Dakle, i ova knjiga pesnika Đorđa Kuburića, prenosi unutrašnja poetska zbivanja koja se smenjuju od pesme do pesme. Neko bi rekao da je u pitanju košmar i začudna nadrealnost poetike, međutim, pesnik vešto nadzire čitavu pesmu i ne da pravo slučaju i spontanosti u svom međustihovlju. Sve je pod kontrolom pesnika, a rezultat toga su zavidno uspešne i igrive pesme. Osećam da su Kuburićeva pesma, ucelinjena ili u segmentima, kao i lirski subjekt, itekako živa i živahna bića (i sa natprirodnim moćima i magijama), nekada „u skladu", a povremeno i u pritajenoj i prihvatljivoj suprotnosti, što sve govori o modernom i pounutrašnjenom pesničkom glasu. I o pesmi koja istražuje, i sebe i druge. O ubedljivoj i promišljajućoj pesmi, koju čine i parafraze i citati poznatih pesnika od Disa (već citirani stih – „izvan svakog zla") i Branka Miljkovića, pa sve do Jovice Aćina, Despotova i Siniše Tucića. Kao aktivni akteri njegovih pesama su i druge istorijske ličnosti u harmoniji pesnikovog samosvojnog diskursa (biblijske legende, Homer, Odisej, Dante, Blejk, Bodrijar, Klod Debisi, Petar Kočić, Stevan Raičković, kantautor Arsen Dedić…), koji već svojim prisustvom ostvaruju vidan semantički značaj u samoj pesmi, čime ova viševremena i višeprostorna poetika, u svom daljem asocijativnom gibanju i kretanju, dobija odlike metatekstualnog poetskog izraza.

Naime, sve te naslage tradicije, prošlog, literarnog, muzičkog, pa i mitskog i simboličnog značenja, pesnik pojedinačno „apotropejskom češagijom očešlja" i upodobljava pre njihovog ulaska u pesmu. Dakle, različita vremena i prostori su duboko inkorporirani i preneseni u pesnikovo i naše danas i ovde. Zato su i u pesmi, ili su pesmu preselili u prošlost, koju mi živimo danas. Ipak, mitska baština („sećanje je raskošno"), u ovom slučaju, nije kontrolnik, niti značenjski uporednik Kuburićeve pesme i Kuburićevog vremena. Većinom su aktivni učesnici pesme našeg današnjeg trenutka, sa naslagama ranijih iskustava, koliko god su u domenu „izgubljenih vremena" koje pesnik „pretražuje", kao što je u postapokaliptičnoj pesmi „Sklad nestajanja" („Ja sam dečak iz vode / Živim sam na koralnom sprudu. // Preživeo sam Veliki potop. / Video sklad nestajanja"). Ponekad, iščezlo Panonsko more se doživljava pesničkim postupkom („Kad zažmurim, / Vidim more" – pesma „Vidim more") asocirajući na prolaznost svih veličina i dimenzija („…rastače se i nestaje mi pred očima. / Gubi se negde, u neumoljivoj dubini" – ista pesma). Pesnik je ubeđen da „Tisa spokojno teče, i ne mari za njih" (pesma „Tisa"), slaveći svesnost večnosti. Inače, naslov knjige u vidu vodenog sata („klepsidra") rečito govori o značaju vode kao jednog od ključnih motiva u najnovijoj pesničkoj knjizi Đorđa Kuburića, koji u sebi nosi ne samo svoje tajne, nego i zaboravljene priče i nadnaravnu moć što pesnikov diskurs itekako treba.

Otuda je u knjizi očigledan i kontrast, na primer, u pesmi u prozi „Stolar": „Moj put beše put beskućnika koji ne žuđaše za domom. Al' nađoh ga". Pojava paralelne i bliske dvojnosti se zatiče u pesmi „Ogledalo u vrtu" kroz predstavu vrta: „Vrt je izokrenuti san. Raj, pravi ili veštački. / / Iza je pakao. Čekić veštica. / Rokenrol, entropija". Poseban je kontrast i između života i smrti, ljubavi i smrti, kao u pesmi „High noon". Zatim, između dana i noći. Očit je i kontrast i unutar umetnosti, na primer, muzike („Slušao Rahmanjinova / da amortizuje noć, ravnu noć, bez senki i osvrtanja; / a sada Lu Rid gasi kandila / i pojačava jutro" – pesma bez naslova).

Pesnik piše i pesme o „noći, bez tajni i trajanja", i o njihovom „tamnilu i zamračenju". Najavljuje ih, kada je u pitanju usud života vode (reke) i u središnom ciklusu *Ostadoše atoli* u pesmi „Noćni oblak" („A reka mog života uliće se u noćni oblak što veći je od sveta" (Česterton) „i manji od vremena koje, poput reke, bešumno teče noću").

Trećim ciklusom *Ždral sna, osamljeni alhemičar* dominiraju ambijent mraka i noći, a naročito crne boje, svojim zajedničkim mitskim značenjem i predrasudama: „Ni ona, kao ni pesnik, ne umiru samo jednom. / I ona, kao i pesnik, postoji noću" (pesma „Mačka"). Međutim, „dok noć maše crnim krilima", prisutan je i motiv meseca, u kontrastu sa bojama mraka, ali u literarnoj i životnoj sinergiji sa životom i opstankom vode. Odsustvo vidljivosti i Meseca („noć prelazi nebom") objašnjava ime ciklusa: „Gusta tmina protiče kao masna, prljava reka, kojom se batrga / ždral sna, osamljeni alhemičar. / Ova noć je toksična metafora / u kojoj niko ne stanuje. Samo promiču lutalice / neobdarene za smrt" (pesma – „Ovo je knjiga puna žena").

I iz samo citiranih stihova uočavaju se Kuburićev lirizam, kritički verizam i neoavangardni bunt, kao i palimsestno prizivanje različitih kulturoloških i poetskih iskustava (kako kaže B. Stojanović Pantović – autorka pogovora). Zatim, pesnik sve ono na šta se oslanja njegov stih (prošlost, mitovi, raznovrsna iskustva i prostori), preoblikuje i nadgrađuje u svoj uverljiv i jedinstven pesnički svet, u svoju mitologiju, u svoju filosofiju, u osoben ambijent knjige, nakon čega, mišljenja sam, imamo pravo Kuburićev pesnički modernizam osloviti veštim postmodernističkim sagledavanjima i prostora pesme, i tajanstva života i iskušenja osamljenog pojedinca.

OD 253, 255, 245 DO 75, 54, 33 I TAKO DALJE...

SELENA RATKOVIĆ

(Uroš Ristanović, *Vivid*, Otvorena knjiga, Beograd, 2020)

A ako nešto nisam voleo, to je da suviše mislim,

i tek danas, kad sam načisto navučen na tu foru,

razumem koliko je dragoceno bilo moje refleksno iskustvo iz detinjstva kao period čistog posmatranja.

Kladim se da su svi koji čitaju ovaj tekst navučeni na foru suvišnog razmišljanja. Priznajte da ste možda najviše navučeni na igricu traženja sebe. Nekada davno, jedan proizvoljni matorac izjavio je za EMM televizijsku anketu da je „najveći porok što na ovoj planeti još nije pronađen taj ključ". Svako ima svoje poroke, a ja priznajem da sam navučena da tumačim reči i tražim u njima ključeve svog postojanja.

Nova knjiga Uroša Ristanovića predstavljena je kao „roman o bojama osećanja". Sa druge strane, kada se iz konteksta izvuče sintagma koju je Enes Halilović upotrebio, žanrovska odrednica teksta o kome govorimo bi bila „naoko roman". Tekstovi koji govore o bojama osećanja i osećanjima boja su nužno na prelazu između klasičnog romana, meditativnih zapisa i poezije, a ne na njihovoj granici – jer granice i nema. Godinama već postmoderni romani teže da inkorporiraju sve moguće nijanse teksta u svoju strukturu. Svi smo već dobro upoznati sa otvorenim delom i otvorenom kritikom koja raskrinkava i sebe samu. Ono što nas sintetiše i vraća nam fokus jeste upravo to *čisto posmatranje*.

Nakon što sam prošla kroz prve nivoe inicijacije u svet teksta, u kom su me Halilović, urednica i izdavači upoznali sa knjigom, dolazim do knjige u njenom fizičkom obliku i počinjem da je čitam. Naslov je u meni provocirao očekivanje da će u tekstu biti opisa snova, jer se reč „vivid" u engleskom jeziku najčešće koristi kao pridev pri opisivanju snova i fantastike koji deluju jasno i verno kao i ono što smatramo i

nazivamo realnim svetom. Grafičko rešenje korica je delo autora knjige: pozadina me asocira na sivilo sveže omalterisanog zida, a crtež iskrivljenih perspektiva na dečije crteže i igračku – tepih sa gradskim naseljem i saobraćajnicama po kojima se mogu postavljati mali plastični saobraćajni znakovi i vozati automobilčići. Kada se pogleda sa distance, sam tekst deluje enigmatično poput „Escape Room" igrice, u kojoj igrač, kako bi napredovao dalje kroz igru, rešava raznovrsne zagonetke i sakuplja predmete koji mu otključavaju nove sobe sa novim zagonetkama.

Sledeći nivo inicijacije jeste upoznavanje sa jezikom naratora, koji ima zadatak da pre svakog poglavlja kratkim tekstom pripremi čitaoca na tekst koji tek sledi. Njegove kratke forme podsećaju na uputstva vodiča u igrici, a sretala sam se sa sličnim obrascima i u drugim tekstovima, zasigurno u Bibliji, izdanjima školske lektire i u Don Kihotu (u današnje vreme ih ima i kod Bakmana). Međutim, Ristanovićev spoljni narator je samosvestan i u jednom momentu se otkriva:

Po buđenju, protagonista se otima autoru (koji nam se zbog ovoga požalio) i odlučuje da napusti mesto i vašar i da scenografiju svečara zameni nešto mirnijim ambijentom.

Narator se raskrinkao kao množina ili se iza množine sakrio? Ovaj narator priča sasvim odvojenu priču koja se može naći i u sadržaju. Mene on pomalo iritira, ali saosećam i sa njim; on pokušava da napravi nekakvu naoko distancu, deluje kao da ga autor plaća da prepričava i sažima junakove doživljaje za male pare, a možda samo stažira. Direktne komunikacije između ove instance naracije i protagoniste naoko uopšte nema. Autor, koji ovde postaje i deo priče, odnosno njen junak, kao da ima šizofrenu potrebu da se suština izgubi u metanivoima pripovedanja, a znamo da su šizofrene potrebe uvek potrebe za kontrolom svega i držanjem svih konaca priče, pa i njene recepcije, u svojim rukama. Verovatno je ovaj utisak uticao da naratora pojmim kao izuzetno negativnog i često siledžijski nastrojenog prema glavnom junaku. Ipak, Ristanović je uspeo da, naoko, popne svog autora i pripovedača na nivo iznad mnogih prethodnih metafikcijskih pripovedača u književnoj istoriji i ironično pokazao da ta metapoigravanja, čak i kad deluju psihotično, imaju svoju ulogu. Odlično je prikazao jaz između autora-junaka, spoljnog naratora koji sažima događaje i glavnog junaka (naratora sopstvene životne priče).

Ova instanca naracije koju predstavlja spoljni pripovedač nam na početku govori da je mladi protagonista *slobodnog i asocijativnog izraza* i da će se obratiti čitaocu u prvom licu i *pokazati odlike hipersenzitivnog bića*. Hipersenzitivno biće jeste najbolje rešenje za prikazivanje preliva kakve u ovoj knjizi pronalazimo, međutim, izraz junaka nikako nije slobodan i asocijativan, već je promišljen i iscizeliran tako da služi određenoj funkciji. Moguće je da je *Vivid* nastajao iz meditacija u kojima isplivavaju raznolika sećanja, ali se ona, tek što izrone, neizbežno menjaju, kombinuju i slivaju. Ova knjiga je, dakle, naizgled priča jednog junaka, koji nam ne želi otvoreno dati svoje ime, već nam daje zagonetke – i kao da to radi jer ga nerviraju i autor i spoljni narator (koji ga u svakom poglavlju jure svojim video-nadzorom) i želi da nam pomogne da i mi pobegnemo iz ove priče u koju smo se samovoljno uvukli.

Glavni junak počinje da nam priča priču o sebi, ali takođe sa distance, ovoga puta vremenske. Književne distance nisu bile neizbežne, ali ova vremenska je nužan šum u svakoj komunikaciji. Kroz priču o sebi kritikuje prenaglašeni humor matoraca, opsesivnu potrebu svoje majke za pravljenjem reda u haosu, licemerje odraslih ljudi koji uvek prikazuju javnosti svoju izveštačenu stranu.

Priča teče kao opis putovanja dečaka na selo, kod svojih rođaka i brata Garija, i to u vreme svečara oko Ivanjdana. Nakon svakog poglavlja junak nam ostavlja mozgalice (uglavnom iz istorije umetnosti i opšte kulture) vezane za otkrivanje njegovog imena, kao i nijansu jedne boje koja ga vezuje za opisane

doživljaje. Junakova prisećanja na ranije detinjstvo u vreme bombardovanja i crtane filmove koji su se tada davali na glomaznim, kabastim televizorima izuzetno su emotivno dočarana. A meni je najzanimljivija bila neobična priča o njegovom psu Veletu koji je postao slavan širom sveta i koji zna da šapama oljušti bananu. Sigurno ste i vi voleli nekog psa, mazili ga, hranili, naučili ga nekim pseće-ljudskim trikovima i pustili da šmugne putem svoga njuha. Ili nekog mačora koji je otišao u švaleraciju i nikad vam se nije vratio. Možda ste i hvatali skakavce i pecali punoglavce, kupali se u reci i padali i lomili kosti i sanjali da letite i sva ta sećanja su tako živa u vama i oko vas. Bolno nostalgično je njegovo sećanje na simpatiju Lilu, koju naziva tako prema boji osećanja koje mu se vraća s ukusom lešnik karamele. Tok priče je, osim sećanjima, isprekidan i dečakovim snovima u kojima se prelivaju osećanja jeze i radosnog uzbuđenja, ali u njegovim opisima dominiraju toplina i duhovitost:

Ja sam, te noći, sanjao najluđe stvari. Kao, mrak i, kao, prvo ja ulazim u neki park, ma ni ne ulazim, više silazim do njega. A oko mene sve neko drveće, pa objekti, krivudave stazice, sitni putići, al' bez ivičnjaka i dosadnih kanti za đubre. Baš tako nekako. I usput ti nafasujem bar dve-tri žvake za patike, i smejem se tome kao da je neka stara fora, caka, potez, dogovor između mene i asfalta.

Tema naoko glavne priče jeste seoski vašar koji ima dve svetlosne pozadine – dnevnu i noćnu. Dnevna atmosfera je, opet samo naizgled, oprečna noćnoj, ali obe imaju svoje antropocentrične poroke i sisteme pročišćenja. Junak se, kao i mi ovoj knjizi, prepušta raznim vašarskim automatima za zabavu i kroz sudar sa njima nam iskazuje sebe:

A kad se zasitim pražnjenja, onda bacam novčiće u one kutije sa terasama i gomilom sitniša. Ne tražim tu dobitak, više me zanima refleksija kovanica što probada kroz prozračno staklo i tu hranim oči, gladne oči, jedite, nezasite, moje divne oči, zelene, nikad vam dosta, nikad vam dosta.

Postepeno nas kroz priču uvodi u sistem Kača, u kojem ne postoje grešni i pravedni, filozofije čistog posmatranja života:

Ne promatranje, analiza, objašnjavanje, već pregledanje, sinteza, shvatanje i otkrivanje onoga što leži iza i što ne stoji ni u kakvom savezu sa onim od čega se polazi.

Kada tim sistemom sve svoje dogodovštine čitaocima direktno dočarava, kao da želi da nas oslobodi od poroka suvišnog razmišljanja, iako je svestan da je neophodno da taj prelaz svako iskusi sam:

Zaista, zaista ti kažem, čitav ovaj događaj koji ti darujem u svom centru nema ono što si ti ukačio, već intimnu istoriju civilizacijske promene – kroz prizmu razvoja jedinke u sistemu, korekcije nastale u okvirima njene organizacije koje će usloviti pomeranja ne samo u posmatraču i promatranom, posredstvom osnovne pretpostavke prirode (nesistematične kauzalnosti), već i u samom poretku u okviru kog posmatrač egzistira.

Nekima od vas će se ovakvi delovi sa terminologijom pozajmljenom iz fizike i antropologije možda najviše i dopasti. Za mene su ovakvi upadi u izraz glavnog junaka suviše akademski hladni, što samo potvrđuje činjenicu da njegov izraz najčešće nije ni slobodan ni asocijativan, već da ima jasnu nameru. Sve u svemu, ako se naoko udubite, ali, zapravo, istinski prepustite – oslobodiće vas. Pronaći ćete ključ.

Kada pobegne sa vašara, nakon što prođe kroz sve obrede prelaza sa oružjem, malim autima, mesištem, alkoholom i strastvenim ženama, doživljava pad i gubitak svesti. To poglavlje je praćeno šifrom potpunog crnila, a isceljenje i trenutak prosvetljenja šifrovano je potpunom belinom spoja svih boja. U

ovoj autopoetskoj kulminaciji priče susreće se sa figurom umetnika, mudrim Vajarom, koji krade kosture od prirode i svoje skulpture gradi iznutra. I ova priča je brižljivo vajana iznutra, i sve se više širi svakim novim simultanim prelazom Kača u Tkača, Tkača u … Čit(k)ača možda?

Kroz prizmu ovog naoko romana prikazani su prelazi u promeni književnog diskursa, a i Ristanovićev stil je možda prema tim zakonima simultano izmenjen. To je još uvek teško uočljivo i ozbiljnim savremenim proučavaocima književnosti, a kamoli nama, vršnjacima autora. Ja sam svoj ključ ove knjige-sobe našla u čistom posmatranju i smejanju zajedno sa *Vividom*, kao da je to neki naš dogovor. Kao večiti student književnosti, dok god sam živa zato ću sama sebi kupovati ulaznice za razne sajmove i metafikcionalne igraonice.

ZAGLEDANOST U JEDNO NEPOSTANJE

MILICA BJEDOV

(Novak Veljović*, Nepostanja*, Čigoja štampa, Beograd 2020)

Knjiga *Nepostanja* koju je tokom protekle godine objavila Čigoja štampa predstavlja pesnički prvenac Novaka Veljovića (1992), koji bi se u najkraćim crtama mogao odrediti kao tematizacija odnosa savremenog čoveka i Boga, odnosa usmerenog ka potrazi za odgovorima na metafizička pitanja. Pored poezije, ovaj mladi autor se bavi još i pisanjem proze, književne kritike, kao i proučavanjem književne istorije, te se može naslutiti da u prvoj zbirci otkriva začetke svojih interesovanja i mogućnosti daljeg književnog delanja u svetu umetničkog stvaralaštva.

Mladi pesnik zagledan nad *nepostanjem* u svojoj poeziji obnavlja postojeću pesničku misao koja nadilazi okvire ovostranog, otvarajući prostor za komuniciranje sa sakralnim iz perspektive novog veka, koji gotovo da na sve načine raskida sa mogućnošću postojanja onostranog. Lirski subjekt najpre progovara komunicirajući sa snažnim uporištima tradicije, iz koje, preko citata, izgara smisao za nedostignutim visinama. Ova nedostižnost upravo je viđena u Njegoševoj *Luči mikrokozma*, čije stihove pesnik uzima kao moto zbirke, da bi potom čitavo delo oblikovao kroz polemiku sa velikim ruskim pesnikom Vladimirom Majakovskim. Zazivajući ovog svog pesničkog uzora, lirsko ja priziva njegovo prisustvo kroz stihove, pri čemu su aluzije ponekad i više nego očigledne: pesnik pesnika doziva imenom, drsko nastojeći da prizove duh minulog genija i probudi nešto njegovog žara u sopstvenim bojaznima i nadanjima. Nekad su ovi tragovi sakriveni iza mnoštva stihova: *Gde ti je sad izgorela kuća za skitnice?* (pesma broj 24).

Pesnička zbirka podeljena je u tri celine: *Blizine*, *Nepostanja* i *Daljine*. Pesnik svoje pevanje najpre počinje od bliskosti, želje za blizinom ne samo svetovnog, ljudskog, običnog, malog, već i sakralnog. Stihovi u prve dve celine su oblikovani poput dosetki, razigranosti, kratki su, satkani od aluzija, a poruke koje nose vrlo su upečatljive: *U početku beše reč/ I reč beše večnost/ German se sa brda dere/ Bog je mrtav -/ Pesnik je u podnožju umirao/ Sa zaboravljenim rečima na usnama.* (Pesma broj 17)

Kroz čitavu knjigu uočava se napor pesničkog ja, izražen već i u prvoj pesmi, da kroz svoje stihove stvori novu, savremenu dijagonalu između sadašnjosti i prošlosti, ali ne bilo kakve prošlosti – on je zagledan u

biblijsku prošlost, trudeći se da polemiše sa ontološkim značajem čovekovog prisustva: *I krst i mač – pa krv/ Opet će se ukoreniti u žilama/ I praštanje i ne – pa smrt/ Vratiće dug Jerusalima.* (pesma broj 1)

Ono što je zanimljivo u ovoj zbirci jeste da nijedna pesma nema naslov, već da su sve označene i povezane brojevima, te na taj način stvaraju svojevrstan pesnički venac u kojem se jedna misao nadovezuje na drugu, čineći smislenim krug preispitivanja lirskog ja, suočenog sa propašću današnjice i poraženog pred precima: *Umesto prašnjavih rebara/ Plastične žene ljubim/ I umesto u prah/ Bićemo u reciklaži samleveni.* (Pesma broj 10)

Ipak, i u subjektu ispunjenom beznadežnošću postoji hrišćanska nada za vaskrsenjem, koja budi staru veru u novi život, ali i nadu da se lirsko ja neće pred potomcima obrukati, ako su preci već poraženi pred novim svetom: *Oslobađajući se čestica sećanja/ Rađajući se novi/ Bez teškog bremena/ I traga negvi na uzavrelim očima.* (Pesma broj 11)

Novi svet često zaboravlja na pesnike i reči kao iskonske pokazatelje dobra i zla, negujući leksiku zaborava. Lirsko ja zato oseća da su reči kao što su *voleti*, *pomoći*, *spasiti* davno nestale iz upotrebe i da je njihovo značenje smetnuto sa uma. Amnezija nad ovim rečima zastrašuje lirsko ja, budeći u njemu potištenost, sa kojom ne uspeva da sagleda svakodnevnicu novog sveta. Zapitan kroz stihove o ontološkim i sakralnim zagonetkama novoga sveta, čitalac bi se mogao zamisliti da li pesnički subjekt nastoji da negira individuu i smatra li da pojedinac bez Boga ne može ni da egzistira, odnosno, da li, negirajući Boga, čovek postaje član škole bezbožništva, koja pred sobom ruši sve principe tako što briše granice između dobra i zla i time ostavlja prostora samovolji i ogrezanju u plotskom. Pesnik u ovoj zbirci ima jasno postavljenu vrednosnu piramidu, na čijem vrhu se nalazi Bog, nosilac najviše vrline u svetu sakralnog, zatim ga slede njegovi pesnički uzori – Majakovski i Njegoš, a potom obezličena individua – pratilac, sa kojim zajedno promatra svet: *Opet ćemo se, ti i ja, siti/ Gađati ogriscima/ Smejaćeš se mom ispupčenju/ Znajući da nemam stid.* (pesma broj 2) Mogli bismo zaključiti da lirsko ja pesničkim izrazom teži da simbolički predstavi Adama dvadeset i prvog veka, koji sa svojom Evom promatra svet, osećajući se otuđenim od njega.

U poslednjoj celini zbirke lirsko ja se počinje udaljavati, paradoksalno stvarajući sve duže pesničke celine, ali sa manje želje da ih prilagodi svom čitalačkom saputniku i da konačan odgovor na postavljena pitanja. Svoju pesničku zbirku Veljović završava pogledom uperenim u daljine, okrenutim lutanjima: *I sad bogaljasti lutamo* (Pesma broj 29), a potom simblično označenom tridesetom, poslednjom i najupečatljivijom pesničkom slikom zatvara knjigu uz lucidno pitanje: *Zašto smo mrtvi?* Smrt označava kraj životnog puta, jedne pesničke celine i čitave knjige, ali i početak filozofske diskusije. Zato se moramo zapitati: nastupa li smrt samo kad se život ugasi ili često živimo ni sami ne znajući da smo odavno ili nekad bili mrtvi?

DRAMA

KUĆA RAZVRATA

NENAD PETROVIĆ

LICA:

VELIKI INKVIZITOR VIKTOR JEGOROVIČ IVANOV,

savetnik u Ministarstvu

GALINA VLADIMIROVNA IVANOVNA,

supruga savetnika Ivanova

FJODOR MIHAJLOVIČ (DOSTOJEVSKI),

islednik

VOLOĐA,

levo smetalo islednika Fjodora

ON i ONA,

ljubitelji nesputanog druženja

NOVINAR

PIMEN,

preosvećeni koji previše voli kolače

PRVA GOSPOĐA DRUGA GOSPOĐA

NB: Kao muzička podloga koristi se orkestarska varijanta dela Modesta Musorgskog: Slike sa izložbe i Noć na mračnom brdu.

Na desnoj strani scene nalazi se stočić na visokom nogarama sa mastionicom i guščijim perom. Pored leži svitak pergamenta. Iza se na postolju nalazi alhemijska retorta u kojoj se nešto destiliše i klokoće. Na levoj strani na postolju smešteni su kancelarijski sto, ispred i iza po jedna stolica. Na stolu su pisaća mašina i telefon. U dnu scene je platno za video projekcije. Na proscenijumu su stočić i četiri baštenske stolice od bambusa sa jastučićima. Na stočiću su smešteni samovar i servis za čaj. Scena ostaje ista tokom cele pred- stave.

PRVA SLIKA

Desna strana: Veliki inkvizitor u crnoj mantiji, lica skrivenog kukuljicom, stoji iza stočića i perom piše po pergamentu.

VELIKI INKVIZITOR: (Snimak)

Marija, veštica iz Kordobe, sama se prijavivši Velikom sudu Svete Inkvizicije izjavi još na prvom ispitu bez mučenja da se kaje zbog zlodela počinjenih protiv istinite Hristove nauke i bezbrojnih poganština što ih učini sa nepoznatim ženama i muškarcima svake subote u ponoć na najudaljenijem mestu u šumi ponad tvrđave gde su se sastajali da satanski orgijaju. Detaljno opisavši sva bezbrojna zlodela a najposle veštičiji šabat na kojem su blud sprovodili sa demonskim inkubima i sukubima, imajući odnos onako kako to čine životinje, podarujući Satani poljubac zaveti u stražnjicu, pade na kolena i ridajući zatraži pokajanje i oprost Svete Crkve. Pretresom kuće u kojoj je narečena veštica živela pronađeni su brojni predmeti za ba- canje čini i spravljanje čarolija i od kojih smrt uze desetine beba, uništi useve i razdvoji od bračne ložnice tolike časne supružnike. No, ne primajući ništa zdravo za gotovo, Sveta Inkvizicija pristupi sa- slušanju pod torturom najpre na točku za rastezanje…

Kod zadnjih reči čuje se krckanje točka za rastezanje. Mrak. Nevreme, grmljavina.

Video projekcija: Satanistički ritual. U prostoriji sa crnim draperijama lelujaju plamenovi sveća. Na sred prostorije na podu leži na leđima naša plavuša očiju skrivenih crnim povezom.

Ton koji prati sliku je uzbuđeno disanje i ubrzano lupanje srca.Neko ulazi u prostoriju, približava se ženi koja leži u krugu formiranom od zapaljenih crnih voštanica…

DRUGA SLIKA

Leva strana. Dok traje rasvetljavanje čuje se kucanje tisaće mašine. Zvoni telefon. Islednik Fjodor je za stolom, on podiže slušalicu.

FJODOR:Da… Kako?… Opet! čekajte da zabeležim.

(Zapisuje)

U šumici iznad tvrđave, tri i po kilometra od skretanja sa severozapadnog puta… Dobro, zapisano… Ma u redu je kad Vam kažem, poslaću već nekog, čim pre mogu. Od noćas je u varoši nastao pravi haos, uostalom… Videćemo se. (Spusti slušalicu)

VOLOĐA!… VOLOĐA!!!

VOLOĐA:Zapovedajte šefe!

FJODOR:Slušaj, ne znam ni gde mi je glava od jutros!

VOLOĐA:Ako je nisu proneli na štapu, eto Vam je na ramenima.

FJODOR:Još pokušavaš da budeš duhovit, je li, magarčino jedna zašto li te čuvam ovde u prokletoj zabiti, ajde što su mene morali da maknu odozgo nego sam morao i tebe na grbači da dovučem, konju jedan, veoma duhoviti konju!

VOLOĐA: Zapovedajte sire!

FJODOR:Puca mi glava, trista stvari najednom. Kao da su pomahnitali. Noćas dve provale, tri tuče, jedan u bolnici zbog saobraćajke, a danas nam povrh svega stiže još i savetnik Ivanov!… Dobro znaš kojim poslom.

VOLOĐA: Na žalost…

FJODOR:Slušaj, izvidi ti taj slučaj, uzmi kola i dva policajca, obavezno povedi i kriminalističkog tehničara pa krenite u tu šumsku crkvicu.

VOLOĐA:Zar opet?!

FJODOR: Ponovo je poharana prethodne noći. Upravo je javio pre-osvećeni, kaže da su porazbijeni prozori, raspeća po- bodena naopako, odnete crkvene sasude i zamisli

(čita)

“vršena nužda a možda i još nešto…”ž

VOLOĐA:Upravo tojoš nešto me zanima.

FJODOR:Ivanova moramo dočekati spremni. Još šest dana. Ne za- boravi: još šest presudnih dana!

Svetlo se ugasi. Muzika.

TREĆA SLIKA

Središnji deo – proscenijum. Iz dubine ulaze Ona, On i Novinar. Ona i On su u trenerkama, u rukama nose tlastične male tegove i rade vežbe.

NOVINAR:Sjajno. “U zdravom telu zdrav duh!”

ONA: mestite se, samo se smestite, ne bojte se ništa… NOVINAR: Hvala, hvala.

Svi sednu u baštenske stolice.

Novinar stavlja na stočić vokmen i uključuje ša.

NOVINAR: Paaaa, ovako za početak kažite kako ste došli na ideju da napišete knjigu o svojim, ovaj… nesputanim doživljajuma? Za to je trebalo podosta lične hrabrosti, čini mi se, zar ne?

ON:Vidite, mi, supruga i ja, već punih petnaest godina upražnjavamo razmenu pozitivnih vibracija. Za proteklo vre- me ostvarili smo više od stotinu različitih susreta što je sve jako obogatilo naša iskustva.

ONA:I da znate, napišite velikim slovima: sa svima smo ostali u najsrdačnijim odnosima.

NOVINAR:No, hmmm,.. ipak…

ON:Dozlogrdi igranje žmurki, skrivalica, a pravo da ti kažem želeli smo da opalimo šamarčinu ovom učmalom svetu…

ONA: Da im jebemo majku majčinu! Kaži dragi, kaži čoveku kakvi su to skotovi.

ON:Pravi majmunoliki kreteni! Prosto da čovek poželi da im nešto padne na glavu! I poremeti njihove "sređene

živote", razbuca im glavurde!

NOVINAR: Sjajno! Dakle: društveni protest, želja za promenom! Super, ovo će se dopasti našim čitaocima… Mogu vam reći da vi rapidno stičete sledbenike, već ste na internetu.

ONA: Knjiga je stvorila bum! Prvo izdanje rasprodato je za manje od mesec dana i u pripremi je novo.

NOVINAR: Oprostićete na jednom ličnom pitanju: nemate decu?

ONA i ON: Neeee.

NOVINAR: Jeste li imali neprijatnosti zbog publikovanja svojih avantura?

ONA: Živimo u takvoj sredini, tranzicija znate, meni su uručili otkaz u vrtiću, ne mogu da grešim dušu direktor to ne bi učinio ali su došle ženturače koje vek provode uz

šporet i ajvar…

ON:"Od testo gi se oči ne vidiv!"

ONA:Došle su vampiruše, frigiduše, bogomoljke, furije koje mi zavide na jebačkom životu jer imam što sa mužem što sa raznim partnerima i partnerkama i do deset orgazama dnevno, svakodnevno! A one?

(Kikoće se)

Daj bože jedan subotom uveče!

ON:"Groznica subotnje večeri!"

ONA:I tako, počeh da ti pričam, zamisli tu sliku: čitava deputacija kao da idu u Narodnu skupštinu. Tražile su da ja deci, dečici jadnoj, ne mogu više biti vaspitačica! Direktor me suspendovao do daljnjeg. Žaliću se Ustavnom sudu zbog seksualne diskriminacije!

NOVINAR: Gospodin suprug nije imao sličnih problema na poslu?

ON:A, ne, ja sam znaš privatnik, farmer, uzgoj pilića i zdrava jaja. Do sada nisam primetio da me stalni kupci izbegavaju. Zašto bi: moja jaja su sjajna!

NOVINAR: Ovo bi čak mogla postati prava reklama za Vaša jaja, hoću reći kokošja. Na primer… nešto ubojito na tu temu…

ONA:"Dođite nam na naša jaja!"

ON:“Naša jaja su poštena!” Tako se kaže za ona obilata.

NOVINAR: Vi ste sa svojim aktivnostima pored popularnosti i raznih ponuda za snimanje spotova za afrodizijake i razna seksualna pomagala, ipak stekli i dosta protivnika. Recite za naše čitaoce nešto o tome…

ONA:Pa videli ste sami kad ste dolazili. Ovih dana od kako je stvar načisto pukla, čitava bulumenta defiluje od jutra do mraka ispred kuće koja je udaljena od mesta…

ON:Kad smo se doseljavali odabrali smo tišinu i povučenost zbog susreta.

ONA:Defiluju brate ovi skotovi iz čaršije vazdan, pokazuju prstom a neki i snimaju. Izašla sam na balkon, zadigla suknju i pokazala im guzicu – eto neka snimaju!

NOVINAR: Da li vas je neko, možda, napao, imate li pretnji?

ON:Draga i ja nikud ne mrdamo bez Volfa, našeg oštrog psa. Naučen je da grize na mig. Kad prođemo ulicom svi umuknu, samo netremice posmatraju. Govna! Ostaci mračnog srednjeg veka!

ONA:Ne usuđuju se da budu slobodni kao mi, zavide nam na kuraži. Bilo je takvih koji su se javljali telefonom – ali kad mu odbrusim!

NOVINAR: Spremate li nove akcije, šokove za javnost?

ONA:Za sajam knjiga pojaviće se moja romansirana biografija o mojim ljubavnicama. Da, dobro ste čuli ljubavnicama. U prvoj knjizi bili smo… kako se ono kaže, dragi, ona strana reč…

ON:Koautori, draga, koautori.

ONA:Da, koautori. Svako je opisao doživljaj iz sopstvenog ugla: moj dragi sa svojim partnerkama a ja sa partnerima. Ali!!! Tu još nismo rekli celu celcatu golu istinu! Draž je, znate, u neprestanom razotkrivanju.

ON:Kao kad sedam neprozirnih velova spada sa tajne: jedan po jedan, lagano.

Novinar isključi vokmen.

NOVINAR: Mislim da će biti dosta. Mi smo, znate, bulevarski list, nas pojave zanimaju onako – “na prvu loptu”. Što rekli cinici: ozbiljni listovi lažu naširoko, gnjavatorski, mi iz “žute štampe” lažemo u instant izdanju.

ON:Sadržinu sipati u vrelu vodu, zbrčkati pet minuta na tihoj vatri pa servirati za četiri osobe.

ONA:Ma ajde, molim te, ko danas ima vreme da čita kojekakve biblije od dnevnih novina? Kojekakve glupave političke i društvene komentare!

NOVINAR: Slušajte, već imam viziju naslova, krupna crvena slova: DA SU ŽIVELI U SREDNJEM VEKU SVRŠILI BI NA LOMAČI!

ON i ON:Sjajno! Suuuuuper!

NOVINAR:Ali pre nego što se rastanemo, hteo bi vas zamoliti za par ilustrativnih fotki. Zajednički snimak, akcija, poza.

ONA:“Roze poze”.

ON:Stvarno draga, mogli bismo nešto malo erotizovano nadražujuće za pospano popodne.

NOVINAR:E, baš ste šereti, mogu vam reći dopali ste mi se!

Novinar namešta foto-atarat dok se Ona i On svlače u dubini scene. Ostanu u tanga-gaćicama. Poziraju.

NOVINAR:E, baš vam se divim, volim odvažne i neobične… Taaako.

Ptičica!

Našli mrak u kome bljesne fleš. Muzika.

ČETVRTA SLIKA

Leva strana: za kancelarijskim stolom sedi isednik Fjodor i kuca na mašini. Na scenu ulaze bučno Prva i Druša šostođa.

PRVA GOSPOĐA: To vam je takav skandal, draga moja, skandal da nemam reči!

DRUGA GOSPOĐA: Ona, ona to meni da kaže! Ah, droca jedna!

PRVA GOSPOĐA: Fjodore Mihajloviču, kažite Vi lepo: ima li pravde? Ako je ima zašto onda ne hapsite, što ne šaljete u tundru, u sindžire, gde su Vam paragrafi, kamdžije i korbači?!

FJODOR:Ali, madam, ja ništa ne razumem.

DRUGA GOSPOĐA:Pa to je ono, vlast nikad ništa nije razumela… Hajde, objasnite mu Vi.

PRVA

GOSPOĐA: Isledniče Fjodore Mihajloviču, došle smo kao deputacija varoških žena da zatražimo oštre mere protivu Kuće razvrata.

FJODOR:“Kuća razvrata”?!

PRVA GOSPOĐA: Da, to su ono dvoje poganaca koji su javno obelodanili svoj

blud. Ne želimo da ih više trpimo u našoj varoši. To je zajednički stav. Došle smo da tražimo od Vas da ih najurite!

DRUGA GOSPOĐA: Ona meni da kaže na sred čaršije samo zato što sam je prezrivo pogledala preko sladoleda: “Gospođo, za kolko ga ližete?”

PRVA GOSPOĐA: A meni tek šta je rekao onaj njen! Jaaaaoooo, sestro slatka, ja to ne mogu ni da ponovim!

FJODOR:Sad razumem. Vi govorite o onom bračnom paru, gore iz

šumice… Slušajte, da Vam kažem, glava mi puca od ranog jutra, ne znam kud ću i šta ću sa sobom: provale, tuče huligana, pretnje, pokušaj silovanja, pohara crkve… samo stižu novi slučajevi, a sad još i vi…

(Zvoni telefon)

Ali… šta?! Rulja! Ovo je previše! Pošaljite odmah patrolna kola i neka raščiste to i uspostave saobraćaj. (SPušta slušalicu)

Nakupila se svetina ispred te… Kuće razvrata, zakrčili put, stigle televizijske ekipe, čuda… Da izludiš pored svih briga.

DRUGA GOSPOĐA: Eto, vidite. Uzročnici haosa u zemlji!

Fjodor ustane, umorno navlači sako i strema se da izađe.

FJODOR:Ništa ne mogu učiniti. Ni o kakvom proterivanju ne može biti ni govora. Najpre, za to nema zakonskih mogućnosti, razumete li: nije legalno. Ne mogu da hapsim nekoga zatošto je preko interneta ili malih oglasa u novinama nalazio sebi društvo za orgije. To prosto nije intere-santno za nas, drage moje.

DRUGA GOSPOĐA:I to se zove vlast. Idemo!

PRVA GOSPOĐA: Više nemamo šta da očekujemo ovde.

Prva i Druga gospođa izlaze.

FJODOR:Savetnik Ivanov, savetnik Ivanov nam stiže a ja se tu zamajavam…

Fjodor izlazi na drugu stranu. Mrak.

PETA SLIKA

Proscenijum: bašta kod Ivanovih. Sede Ivanov i instektor Fjodor. Piju čaj.

IVANOV: Težak dan po svim odlikama, Fjodore. Ova zapara, pro-menljivost klime, svaki čas sunce pa kiša, dva dana tropska vrućina pa tri dana kiša i hladnoća. Kažem Vam, sve je to od ovih nuklearnih proba.

FJODOR:Nešto sigurno jeste… Nego, ne vidim uvaženu suprugu?

IVANOV: Hoćete da kažete: do sada smo uvek dolazili zajedno? Pa niste se prevarili – eno je gore na mansardi, spava. U poverenju, proveli smo burnu noć.

FJODOR: Bogami i ja, ali svakako na drugačiji način.

IVANOV: U svakom slučaju, Vi znate zašto sam ovde…

FJODOR:Naslućujem… Još šest dana.

IVANOV: Da, šest dana do novih istorijskih izbora… Pa slušajte, kod nas u poslednje vreme nema ničeg što ne bi bilo istorijsko.

FJODOR:Kao i prošle godine, preduzete su mere.

IVANOV: Lično mislim da neće biti problema.

FJODOR:Pa, kad Vi tako kažete…

IVANOV: Vidite, nije to cinizam, za čovečanstvo je danas najvažnije pitanje stabilnost. Moramo misliti globalno. šta će danas bilo kojoj naciji sloboda u eri tehnologije i robotike?! Mislite da su ljudi mnogo

zaslužili da ponesu na svojim plećima slobodu?! Odmah bi najgori bukači zadobili vlast i… šta onda? Zato su tu odgovorni ljudi koji znaju kako treba i kako se može. “Politika je umetnost mogućeg”– kazao je debeli čika Churchill i bio je debelo u pravu.

FJODOR:Pa, sad, ja nisam kao Vi studirao humanističke nauke već kriminologiju… Stvarno, majku mu, ponekad se upitam, kad bi izistinski bila uspostavljena sloboda na šta bi sve izašlo?

IVANOV: Skoro sam bio u Americi. Znate li zašto su oni uspeli a mi nismo? Odmah ću Vam reći: tamo se zna hijerarhija i poredak vrednosti. Ovde u našoj umašćenoj krčmi svaki prostak se petlja u stvari koje mu ne priliče i o kojima ništa ne zna. Prosečan Amer grbači od jutra do mraka, jede instant klopu i živi u svojoj doseljeničkoj mahali. Šta taj zna dođavola o demokratiji! I koji će mu?… Tako smo trebali i mi… mislim ranije.

FJODOR:Žalite za prošlim, Ivanove?

IVANOV: Eto za čim žalim: što nismo umeli da se još onda podelimo u dve-tri partije pa da se siti nadmećemo i ko god da dobije na bingu ćar ostaje u krugu obitelji, zar ne? Ovako, glumili smo prave nakaze. Ideološka strašila za slo- bodni svet. Trebalo je ljudima pružiti privide, jer sve je privid, šta je zaboga stvarnost? Neka ih, neka čitaju i drugačije novine, neka gledaju porno filmove, neka se drogiraju – sve to treba pustiti… A mi ćemo ipak sve tanušne končiće držati u svojim ručicama. Kad se dobro izbesne opet će doći da od nas mole parče suva hleba – što reko čika Dostojevski.

FJODOR:Kriminala i ološa se namnožilo, ustostručilo. Eto, za poslednjih dvadeset četiri sata u jednom gradu od trideset hiljada duša takve provale besa.

IVANOV: Pa i to je na izvestan način od koristi… Dobro, dobro, znam – gledate me sad popreko jer to je konačno Vaš problem, ne moj. Lako je razmišljati sa bezbedne udaljenosti.

FJODOR:Dok vi izdelite hlebove… može da bude kasno… Zavidim Vam Ivanove na životu u prestonici. Dok sam radio gore, kako je to bilo… Državni automobil, kabinet, šoljica kafe na radnom stolu tačno u osam… Eh, beše mu i to.

IVANOV: De, de, de… nije baš ni provincijski život toliko loš, samo treba umeti. Eto, ja nalazim da su ovde vazduh i tišina nešto najlepše. Breze, trava, gljive, čarolija kada se posle kilometara pešačenja iznebuha nabasa na šumsku crkvicu-brvnaru…

FJODOR:Nisam Vam rekao. Po treći put u godinu dana neko je provalio u hram Isusa Pantokratora gore iznad potoka.

IVANOV: Nešto kao da se prisećam. Zar nisu i novine nešto o tome pisale?

FJODOR:Znate, ja jesam oduvek ateista – Partija, škola, društvo… svi su nas tako vaspitavali i konačno kako bi mogao iole razuman čovek, kome nauka pruža objašnjenje za mnoge pojave, da veruje u sve to, ali ipak… Nešto je grozno u svemu. čekam izveštaj onog blesavka Volođe, nema ga da se javi.

IVANOV: Budite uvereni, to nisu obični pljačkaši. Jer šta mogu da odnesu: par mesinganih putira!? Bezvredni predmeti sa umetničkog i bilo kog drugog stanovišta.

FJODOR:Prošli put, nađeni su tragovi ljudske sperme u oltarskom prostoru.

IVANOV: Hm. Zanimljivo: “pollutio templi”. Obesvećenje hrama! šta mislite, šta je tome uzrok?

FJODOR:Obest?… Nisam još pametan. Ulazi Ivanovna u kućnom ošrtaču, umorna. IVANOVNA: Oh, dobar dan Fjodore, kako ste?

Fjodor ustane i toljubi ruku Ivanovnoj. Ivanovna seda.

FJODOR:Zahvaljujem, osrednje.

IVANOV:Upravo smo razmatrali pitanje nepobedivosti zla u ljud skoj prirodi.

FJODOR:Pa, baš i nisam stekao utisak…

IVANOVNA: Fjodore, čuvajte ga se.

IVANOV:Zlo je neuništivo zato što ono nije prosto jedan društveni fenomen kako smo mislili, pa kad ukloniš uzroke– naravno “klasne razlike”, siromaštvo, bolesti i glad, tada će i zla nestati. Ne, zlo je biološki i psihološki duboko utelovljeno u rasi. Jer, gledajte, Fjodore, Vi ste policajac…

IVANOVNA: (Fjodoru)

Pun je teorija.

IVANOV: Galja, molim te! Kažem, Vi kao policajac iz iskustva znate da su počinioci krivičnih dela nesrazmerno zastutljeni. Gledano prema učešću u populaciji manje ih ima iz onih nižih, najsiromašnijih slojeva dok bi po socijalnoj teoriji trebalo da ih otuda bude najviše! Fjodore, sirotinja teško čini teške zločine. To je za nju viša matematika, apstraktna poezija, futurističko slikarstvo. Oni koji gladuju – kradu na sitno, prose ili skapavaju od gladi. Oni se nikada ne uzdižu do poezije smrti i ubijanja radi ubijanja kada sâm zločin prerasta u strast, čisto zadovoljstvo, umetnost.

IVANOVNA: O, bravo. Opet teorije.

FJODOR:Pravo da Vam kažem, ima u tome nečega. Neće niko da uništi tuđi život tek tako što je gladan. Ubija se iz hiljadu razloga, najpre iz strasti a tu onda nema pravila: od mužika do najobrazovanijih.

IVANOV:Eto draga, vidiš i čovek je to shvatio, samo se ti duriš.

Znate, od jutros je sva nešto…

FJODOR:Pa rekli ste sami: “burna noć” – ja sve pamtim savetniče.

IVANOVNA: Mnogo toga.

Neprijatna tišina.

FJODOR:(Ustajući)

Pa dobro, videli smo se, čuo sam Vas savetniče, rekao šta imam, pa da se krene.

Odlaze svi u dubinu scene.

IVANOVNA: Svratite nam još koji put na čaj. Donesite najnovije kriminalističke vesti, čujemo da je i kod Vas postalo vruće.

FJODOR: Pozdrav. (Rukuju se)

A vi ste, kažete, putovali svu noć? Jutros ste stigli, zar ne?

Mrak. Nevreme. Gromovi.

ŠESTA SLIKA

Desna strana: Veliki inkvizitor piše na pergamentu.

VELIKI INKVIZITOR: (Glas)

… Sveti istražni sud pristupio je saslušanju pod torturom na točku za rastezanje. Kao i ranije, držali smo se proverenih uputstava braće u Hristu, prečasnih Institorisa i Šprengera koji su nas učili kako treba postupati sa nečistim silama. Marija, veštica iz Kordobe ponovi pod mukama svoj prvobitni iskaz obogativši ga imenovanjem osoba sa kojima je provodila satanski blud i činila mađije. Upitana zašto nije odmah sve priznala, izjavila je da je želela ostale zaštititi od progona…

Mrak. Muzika.

Video projekcija se nastavlja: Satanistički ritual. Neko se tribli-

žava našoj ženi otkoljenoj utaljenim crnim svećama. čuje se uznemireno dahtanje i lutanje srca. Podiže se ruka koja drži zlatni putir…

SEDMA SLIKA

Leva strana: za pisaćim stolom sedi VOLOĐA i nabada slova na mašini. Mrmlja nešto. Ulazi Fjodor i prekida ga.

FJODOR:Ima li novih poziva? Da nisu otkrili krokodila u kanalizaciji?

VOLOĐA:Razišla se rulja ispred Kuće razvrata, nema više novinarskih hijena, od jutros ni jedan novi slučaj. Zado- voljni?

FJODOR:Čekaj, a crkva, šta si tamo našao?

VOLOĐA:Sve isto kao i prošla dva puta, sem jedne novine. Imamo svedoka. čuvar kamenoloma primetio je posle ponoći luksuzni lendrover kako je projurio u pravcu crkvice. U neosvetljenoj kabini bilo je dva putnika. Toliko je stigao da zapazi pre no što su ga zaslepili farovi.

FJODOR:Pa?

VOLOĐA: Pa ništa naročito. U okolini ima bar desetak lendrovera… Ukoliko su počinioci iz okoline… Još nešto, zvao je preosvećeni Pimen, insistira da se sretnete.

FJODOR:Idem najpre kući da se ispavam., od sinoć nemam mira. I molim te, uplati mi bingo, znaš da je zadnji dan.

Fjodor krene ka izlazu.

VOLOĐA: šefe, znate li da i ono dvoje voze lendrover?

FJODOR:(Stane) Što mi to odmah nisi rekao, magarčino jedna!

Mrak. Muzika.

OSMA SLIKA

Proscenijum. Kuća razvrata. Sede Ona, On, VOLOĐA i Fjodor.

ON:Smešno! Dakle, ispitujete nas?

ONA:Poštovani isledniče Fjodore Mihailoviču, naše su noći burne. Kroz ovaj salon prohujali su mnogi. O tome se mogu napisati tomovi: pravi Rat i mir.

FJODOR:Pitao sam: Kako ste proveli prethodnu noć?

VOLOĐA:Šef hoće da kaže: Kako ste proveli prethodnu noć?

ON: Baš hoćete da znate?

FJODOR:Građanine, ovo je informativni razgovor, nismo došli na

čaj.

VOLOĐA:Tako se to stručno kaže, znate: “informativni razgovor”. Ranije se to zvalo drugačije, ali je suštinski isto sranje.

FJODOR:Ne drobi!… Dakle?

ONA:Par, jedan par je bio sa nama.

ON:Šarmantni, osrednjih godina, oboje onako lepuškasti…

ONA:On malo prosed, otmenih manira, videla sam da je džentl-

men.

ON:Ona hladnjikava, ali uprkos svemu brzo smo se raspalili na taburetu.

VOLOĐA:Na taburetu?!

FJODOR:Nastavite, samo nastavite.

ONA:Treba li ulaziti u detalje?

FJODOR I VOLOĐA: Neeeee!

ON:Pa šta onda još hoćete?!

FJODOR:Na primer, imena. Bilo kakve podatke.

ON:Ne znamo ništa o njima.

FJODOR:Kako, ne znate ništa?!

ONA:Prvi put su došli. Dešava se, neće ljudi da se predstave pravim imenima. Sinoć su se koristili očigledno pseudonimima.

ON:Grišenjka i Mišenjka.

VOLOĐA:Kako ste stupili u vezu?

ON:Kao i obično, poštom, preko malih oglasa.

FJODOR:Pokažite pismo!

ONA:Sinoć su zatražili da im ga vratimo. Uostalom, bilo je odštampano na računaru.

FJODOR:Vi ste vlasnici motornog vozila marke lendrover?

ON:Da, tako je.

VOLOĐA:I niko vam osim sinoćnih gostiju, ako ih je uopšte bilo, ne bi mogao potvrditi alibi?

ONA:Alibi! O čemu vi to?!

FJODOR:Ništa, ništa, samo proveravamo… A kako su stigli… gosti?

ON: Zvonili su na kapiji sinoć oko pola devet, u dogovoreno vreme. Pre toga smo se čuli telefonom. Ona se javila… Bili su tako zakopčani, kruti.

FJODOR:Do koliko ste ostali zajedno?

ON:Čekajte, mislim da su otišli nešto pre ponoći.

FJODOR:Mislim da smo za sada završili. Ukoliko bude potrebno videćemo se.

Fjodor i VOLOĐA ustanu, krenu ka izlazu.

VOLOĐA:Možda kod nas, u prijatnoj kućici od betona i čelika, dole u gradu, što vam ipak ne bih poželeo od sveg srca.

FJODOR:On je uvek takav, ne zamerite mu… Do viđenja, do skorog

viđenja…

Mrak. Muzika.

DEVETA SLIKA

Dok se scena rasvetljava dotiru zvuci mase, tolicijskih sirena, meteža. Leva strana: Islednik je za stolom, telefonira.

FJODOR:Hitno nam treba pojačanje iz prestonice! Specijalci, oklopna vozila, cisterne… sve treba baciti u igru. (Stusti slušalicu)

O Bože, Bože, ima li te?! (Nakon premišljanja)

VOLOĐA! VOLOĐA!… Gde li se deo?… VOLOĐA!!!

VOLOĐA: Zvali ste. Na usluzi.

FJODOR:More, ne pretvaraj mi se tu! Dobro se mi znamo! Gde se sad muvaš kad si mi najpotrebniji! Treba poterati one ma- garce, prave ršum u centru. Sad mi javiše da su kame- nicama napali sedište Liberalno-demokratsko-socijalne koalicije. Znaš li šta to znači? Zatražio sam pomoć iz prestonice, stiže za sat i po.

VOLOĐA: Da sam nešto na Vašem mestu ne bih se uzbuđivao. Istut- njaće se, istutnjaće, pa će lepše spavati. Kao engleski navijači. To je potreba mase, društvena potreba za destrukcijom.

FJODOR:Ti ćeš da me učiš! Samo, ovo nije fudbal. Tri dana pred izbore! Skupilo se sa kolca i konopca: eno ih posle mitinga kamenuju zgrade u centru. A lepo sam govorio onim glavonjama gore da treba na vreme dovesti pojačanje.

VOLOĐA: Baš nemate sreće, šefe, a tako ste se ponadali premeštaju…

FJODOR:Umukni! čumo jedna! (Zvoni telefon) Halo… Da, na usluzi. Razumem. Ali gospodine ministre, uz svo uvažavanje moram Vam reći da sam ja obični stariji inspektor kriminalističke policije – ne Službe za zaštitu poretka… Da, shvatam… obezbeđujete završne predizborne mitinge u prestonici, razumem… Imam trojicu povređenih, ostali su se povukli sa ulica… U redu gospodine ministre.

(Spušta slušalicu)Neće moći da nam pošalju onoliko ljudstva koliko sam tražio ali ipak biće dovoljno. Razbićemo ih do tri. Taman do ručka.

VOLOĐA:Otac Pimen hteo bi da Vas poseti.

FJODOR:Već tri dana ne da mi mira.

VOLOĐA:Jutros je stigao iz manastira. Eno ga u vladičanskom dvoru. Zvao je u vezi slučaja obesvećenja crkve.

FJODOR:Još tri dana do izbora a kakav haos. U ponoć već nastupa ćutanje, a ovde užas… Da li je sve spremno za nedelju?

VOLOĐA:(Podiže palac uvis) Jes!

Mrak. Muzika.

DESETA SLIKA

Proscenijum: vrt kod Ivanovnih. Sede Ivanovna i Ivanov i tiju čaj.

IVANOVNA: Rekla sam ti toliko puta da tog trbušastog debila ne

želim da vidim.

IVANOV:Galja, on je ipak episkop. Može biti nesimpatičan ali ipak on predstavlja faktor ovog društva.

IVANOVNA: Nije reč o tome da li je faktor ili nije, prosto ne volim ograničene ljude!

IVANOV:Ma neeee, nije on uopšte ograničen. On ima samo pogled iz sopstvenog ugla a ugao mu nije baš izoštren.

IVANOVNA: Držali su propovedi… U vezi ono dvoje…

IVANOV:što čak može biti veoma dobro… (Zvono na vratima)

To mora da su oni. Sedi Galja, sam ću. (Izlazi)

Ivanov uvodi Fjodora i Pimena. Pimen je u monaškoj mantiji i sa kamilavkom na glavi.

IVANOV:Izvolite oče, sedite. čaj i kolači su spremni.

Dvojica se smeštaju. Dok traje scena Pimen netrestano trta kolače u usta.

PIMEN:Hriste-apostole, kakvo nevreme posle onakve žege!

FJODOR:Baš neki dan, o tome smo razgovarali savetnik i ja.

IVANOVNA: I mi ćemo uskoro postati kao Englezi: svaki ozbiljniji razgovor u društvu smatraće se znakom lošeg vaspitanja. Dakle, razgovarajmo o vremenu…

IVANOV: "Divan dan, zar ne, kao nekoć na Cejlonu, gde služiše kraljicu Viktoriju stric Oliver"… šalu na stranu, ipak nismo u poziciji kolonijalnih Engleza a nisu više ni oni sami. Pa kako ste preosvećeni, kažite nam nešto lepo, odavno ništa lepo da čujemo u životu.

PIMEN:Najpre, blagodarim u ime vernih cele eparhije na razumevanju i podršci gubernije i vlade, a time i Vama lično, jer Vi ste najviše učinili da cela stvar krene. Gradnja novog sabornog hrama u varoši izvrsno napreduje.

IVANOV: Ruku na srce, svi smo mi rođeni u komunizmu, što se kaže: "odrasli i vaspitavani u jeresi", ali proučivši prošlost sveta uočavate važnu stvar: ljudski rod nikada nije mogao bez nekakvog Boga… Budite uvereni da vlada ima razumevanja i da će ga i ubuduće imati. Svakako, ova vlada.

PIMEN:Pa bolje i tako nego nikako. Pre je sve bilo zapušteno, prepušteno pogancima i stenicama, a sad slava Bogu obnavljamo hramove, podižemo nove.

FJODOR:Hmmmm, pravo da vam kažem, smatram da postoje preče potrebe u koje bi trebalo uložiti pare.

IVANOVNA: Na primer?

FJODOR:Toliko je sirotih, bezumnih, besprizornih…

PIMEN:(Ubrzano sažvaće i proguta kolačić) Ne prisiljavajte me da navodim Jevanđelje, šta je Hristos odgovorio Judi kada mu je ovaj licemerno prebacio zato što je prihvatio da mu bludnica Marija skupocenim mirisnim uljem opere noge! Juda je demagoški kazao: Zar nije bolje da se miro proda a novac utroši na sirotinju – premda mu nije bilo do sirotinje već je u srcu gajio zavist prema Spasitelju. Novac će se uvek potrošiti na nepotrebno, isledniče.

IVANOV: "Jer siromahe svagda imate sa sobom, a mene nemate".

PIMEN:Bravo! Vi, vidim, poznajete Jevanđelje.

FJODOR:Ponekad se pitam, otkud sve moguće marifetluke znate, savetniče… Kao da nismo zajedno pohađali Viši partijski kurs pre toliko godina!

IVANOVNA: Kad vam je rekao da je dete komunizma, zaboravio je da doda kako se rodio pod njegove stare dane. On vam je "istrešče" komunizma, a takvi su vragolasti po prirodi. Ne znate ga vi još, Fjodore.

IVANOV: Nego, kako ste sredili to poslepodnevno bestijanje u gradu? Slušao sam nešto na radiju…

FJODOR:Visokoprofesionalno. Konji, specijalci, suzavac, metarske palice i… razjuriše sve za tili čas!

IVANOVNA: Čekajte, to nije bio predizborni miting?!

FJODOR:Ma ne, znate pre šest meseci nestalo je jedno dete iz okoline. Kalmici, sirotinja, neko je od tada sistematski proturao glasine da policija navodno zna počinioca ali ga krije! Znate one gluposti koje svaka raja protura: zločinac je uticajna ličnost, pa mu ni zakon ne sme ništa!

PIMEN:Sujeverje, sujeverje. I mi se ne borimo istrajno protiv toga.

IVANOV: I šta se dogodilo, baš sam znatiželjan?

FJODOR:Nakon protestnog okupljanja predvođeni nekolicinom bukača napali su sedište Koalicije, potom opljačkali su- permarket, robnu kuću… Znate kakvi su Kalmici.

PIMEN:Hriste-apostole!(Prekrsti se)Stvarno šta li to može biti?

IVANOVNA: Muško ili… žensko dete?

FJODOR:Devojčica, ali onako, razvijena. Kaliminje se rano razviju.

IVANOV:Mislim da postoje u biti dve mogućnosti: otmica za neki orijentalni harem, javnu kuću ili… ritualno žrtvovanje.

PIMEN:Hriste-apostole!

(Prekrsti se)

FJODOR:Vidite, meni to nije palo na um. Sumnjao sa da je reč o najobičnijoj pobegulji. čest slučaj kod njih.

IVANOVNA: Moj muž je pun fantastičnih teorija. šteta što ne piše horor-romane ili drame, postao bi slavan.

IVANOV:Pisac?! Pih! Ne patim od te bolesti.

FJODOR:Moj klasni drug. Klasić!

IVANOV:Stalno si prepisivao od mene. Sećaš li se svih onih marksističkih temata?

PIMEN:Reći ću vam šta o tome mislim: komunizam je najdivnija zabluda čovečanstva.

IVANOV: Sasvim. Hteli smo da poboljšamo čovečanstvo! LJudi jesu prvobitno bili stvoreni za Raj i to ovde dole na zemlji, ali su ga slobodnom voljom odbacili zarad tragalaštva i nemira spoznaje. Prema tome komunizam je propao, a pro- pašće i sve ovo sad što želi da uređuje ljudske odnose naglavce: Raj je zanavek izgubljen! On nije moguć! LJudi se više nikada u njega neće vratiti.

PIMEN:Samo do drugog silaska Spasiteljevog. Oni koji zasluže proći će kroz Rajske dveri.

IVANOV:Nikada! Niko! Nema drugog silaska, neće ga biti.

PIMEN:Kako?! Ne razumem, oprostićete to su dogmatska pitanja,

Vi to, uprkos Vašem svestranom obrazovanju koje ne do vodim u pitanje, dovoljno ne razumete!

IVANOV:Gospodari Sveta to neće dopustiti.

PIMEN:Gospodari a i Svet moraće da kleknu na kolena pred NJim! (Prekrsti se)

IVANOV:To je vaša verzija, preosvećeni. Postoje i drugačije.

PIMEN:Kad ste već toliko načitani trebalo bi da znate šta piše u Apokalipsi svetog Jovana Bogoslova.

IVANOV: Osvrnimo se. Svet živi u Apokalipsi a da toga nije svestan. šta mislite, da Svet nije ovako uređen, da ga ne predvode mudri, prosvetljeni, šta bi se dogodilo?… Raspukao bi se u milijardu paramparčadi! Svet ima da zahvali nama.

FJODOR:Aha! Konačno: "nama"!… Ivanove, smirite se, suviše ste razdraženi ovih dana, ja to razumem, izbori…

IVANOV:Izbori?… Sve je rešeno u alhemijskoj retorti iz koje kulja gust sumporni zadah. Izbori su dobre reklame, mar- keting, ko bolje ume da upakuje i proda robu. Uglavnom jednu te istu u raznim šarenim paketićima. živimo u doba sveopšte trgovine, sve je izneto na pijacu a krilatica epohe je LIKVIDIRATI! Da, dragi moji, iz čisto trgovačko-bankarskog rečnika likvidacija je zašla u život, politiku. To je duh epohe: likvidirati račun, likvidirati protivnika, cele narode, sve!

FJODOR: Pa dobro, recimo da u tome ima istine. Ipak, pored svih zastranjivanja ukoliko čovečanstvo jednoga dana bude odlu-čivalo o novom sistemu to će biti neka kombinacija demokratije i socijalizma. Vi me možete smatrati glupim ali ja sam prosto uveren u to. Naravno, neće to ni ličiti na ono pre, ali moram priznati gospodo, stavimo ruku na srce, pa kad osmotrimo ovo sad onda ono iza nas i nije bilo tako loše.

IVANOVNA: Na takav način razmišlja sve više ljudi, Fjodore. Suviše brzo zasitili su se nove ideologije. Previše igara – premalo hleba.

IVANOV:Grdno se varate!

(Ustaje. šeta)

Pojednostavljujete duh epohe. Priča počinje sa novim ide- jama koje osvajaju ljudske duše, opijaju. "Humanizam", "ljud- ska prava", "povratak duhu antike"…

IVANOVNA: Viktore, opet počinješ! Prekini!

PIMEN:Hm, renesansa: kipovi golih muškaraca i žena?!

IVANOVNA: Kako Vi prosto gledate na stvari.

IVANOV: Zar sve ne zvuči poznato? "Popravimo ljude, poboljšajmo svet!"… Stvarno, zapitajmo se šta je tu bilo novo i na- predno? NIšTA! Otkopavali su ruine starih Helena i Rimljana i to prodavali kao napredak. Vraćajući se u prošlost – tragali za budućnošću?!

FJODOR:Ali o čemu Vi to?

IVANOVNA: Baljezgari! Eto šta je.

IVANOV: Pozivamo se na nasleđe starog doba. Mi nismo dostojni visokih helenskih uzora. Mi smo izdali sve što je bilo lepo i vredno u tom svetu i njegovom načinu mišljenja. Ostala je sirova paganština.

IVANOVNA: Dalje Viktore, dalje, reci sad nešto o Francuskoj revoluciji, reci kad si već počeo!

IVANOV: Znate li koliko je zaista ljudi učestvovalo u napadu na Bastilju? Par hiljada fukare unajmljene od pariskih bankara i dovučeno za tu priliku iz Marseja u sumnjiva predgrađa. Na koliko miliona Parižana koji toga dana nisu ni saznali da se dešava "revolucija"! Ha, ha, ha! Sve je bilo plaćeno, planirano, organizovano, sve je…

(Trgne se. Nakon tauze)

Izvinite, dođe to ponekad, suviše je sve to… (Seda)

PIMEN:Ništa, ništa! Svi se ponekad zapitamo šta smo vredno naučili na ovom svetu. Ne kažu uzalud mudri: Rodio sam se kao majmun – umreću kao majmun i po.

IVANOVNA: E, tu ste debelo u pravu.

FJODOR:Čekajte, to me jako zanima… Dakle, sve čemu su nas učili, ukoliko sam dobro razumeo, bilo je pogrešno?! Suštin-ski, sve revolucije bile su uperene protiv interesa naroda, nije bilo napretka, humanizam i renesansa su podvala

– to je obnova paganstva, ono što uobičajeno nazivamo na- predak predstavlja zapravo zaveru grupe koja grabi vlast…

IVANOV: Ha, nije to jednostavno objasniti. Vidite, u antici Država je imala plemeniti cilj da bude ostvarenje idealne zajednice. To što masi u takvoj Državi nije priznato pravo na slobodu – onako kako je mi danas doživljavamo, bilo je prosto odraz i priznanje realiteta. Znate, slobodu nikada svi ne zaslužuju.

PIMEN:Hriste-apostole!

(Krsti se)

IVANOV: Danas su svi tobože slobodni a opet su robovi. Platon je za takvo uređenje našao dobar naziv: OLIGARHIJA. Vla- davina grupe milionera ne može biti demokratija! To je pre DE-MO-NO-KRATIJA!

IVANOVNA: Viktore, ti gnjaviš naše goste! Ovakve priče, zaista…

PIMEN:Hoćete reći to je kao kod Dostojevskog: Veliki inkvizitor strpao bi i samog Isusa u tamnicu? Kako bi inače vladao nego tako što "deli hlebove"?!

IVANOV: A, ne, prestalo se sa time. Sad se deli narkoza. Znate li da

čuvene reči Marije Antoanete kojima su nas učili u školi kao primeru političkog cinizma moćnih – niti su bile cinizam niti moć već stvarna nemoć da se spozna psi- hologija mase. Plemstvo nije moglo da razabere niskost pučanstva. Setite se onog detalja kada je masa izašla na ulice tražeći hleba a vladarka se zapitala u čudu: "šta će im hleb, što ne jedu kolače?!" U srednjem veku u Parizu, a tako je bilo i po drugim prestonicama, siromah je mogao dobiti besplatan hleb. Kada je špekulacijom buržuja smišljeno izazvana nestašica običnog brašna kako bi po- bunili narod, tada je vlast naredila da se sirotinji o trošku države deli pecivo od finog brašna iz državnih rezervi. Ali raja nije htela kolače, shvatate li? Hteli su crni lebac, onaj kiselkasti od koga se podriguje! Zato su se podigli, ne zbog slobode! Recite mi ko danas deli kolače? Ko deli slobodu?

FJODOR:Hm, pokušavam da razumem.

PIMEN:U svakom slučaju Vaši su kolači predivni, madam.

IVANOVNA: Ne trudite se previše da mi laskate, kupljeni su u poslastičari.

FJODOR:No, valja krenuti.

(Ustaje)

PIMEN:Pa i ja bih već morao. (Ustaje)

Ustaju Ivanov i Ivanovna.

PIMEN:Gospođo, bilo mi je drago.

FJODOR:Do skorog viđenja.

Svi krenu ka izlazu.

IVANOV:(Fjodoru)

Imate neka neodložna posla?

FJODOR:O poslu obično ne govorim. Ali toliko ću Vam otkriti: malo noćno hapšenje.

IVANOV:(Trlja ruke)

Nešto romantično, kao Mocart: “Mala noćna muzika”.

PIMEN:Do viđenja, baš su kolači bili divni, a tek čaj…

FJODOR:Kada ste kupili lendrover-turbo?

IVANOV:Prošlog meseca… Nego oče Pimene, samo časak. Imam nešto za Vas. Samo da potpišem.

(Vadi iz džepa ček i potpisuje ša) Taaaako.

(Daje Pimenu ček)

Skromna sumica – prilog za novi hram. Naplativo u svakoj banci i pošti. Moji čekovi svuda imaju prođu, samo da znate. Do viđenja, do viđenja.

Izlaze. Mrak. Muzika.

JEDANAESTA SLIKA

Leva strana: Kancelarija. Za stolom sedi Fjodor a na stolici istred stola je On.

FJODOR:Građanine, ponašajte se ozbiljno! Privedeni ste zbog osnovane sumnje za težak zločin!

ON:To što očekujete od mene ja nikada, nikada, nikada neću učiniti svojom voljom! To je ispod… svačije časti!

FJODOR:Ma nemojte?! A nije ispod časti biti sumnjiv zbog ubistva deteta i skrnavljenja verskih objekata?!

ON:NE! Nikada to ne bih učinio!

FJODOR:VOLOĐA!

Ulazi VOLOĐA noseći epruvetu.

VOLOĐA:Šefe, zar baš ja moram?

FJODOR:Neću valjda ja?!

VOLOĐA:Pa nisam završio… veterinu!

FJODOR:Ja sam imao crnu službenu limuzinu i kabinet…

VOLOĐA:Sa crnom kafom tačno u osam. Znam, sve mi je jasno.

ON:Nećete valjda da mi…

VOLOĐA i Fjodor mu lisicama vezuju ruke na leđima i tako ga trikuju za stolicu. VOLOĐA mu raskopčava šlic. On se opire, šutira. Fjodor klekne ta mu obavije rukama kolena i tako ša trimiri.

FJODOR:Ajde, počni!

ON:Neću žaliti para, unajmiću najboljeg advokata… tužiću vas za nasilje!!!

VOLOĐA mu prilepi izolir-traku preko usta i ućutka ga.

VOLOĐA:Šefe, znate onaj vic. Studenti vežbaju posmatranje pljuvačke pod mikroskopom. Neki šeret poturi kole-ginici staklenu pločicu sa kapljicom sperme. Kad dotična vidi da nešto nije u redu obrati se za pomoć uvaženom sedom profesoru. A ovaj baci pogled kroz mikroskop pa kaže: Kolegice, trebali ste jutros oprat zube, ne!

FJODOR:E što ti je štos! Ajde, bre počinji!

VOLOĐA:(Vezanome)

Znam da bi više voleo da ti ga drka neka lepotica ali

mudrac je zadovoljan onim što ima.

FJODOR:Kreći bre, budalo!!!. Ako nije on, onda smo nastradali, ali ako jeste…

VOLOĐA vezanome konačno raskopča šlic.

VOLOĐA:Pa sad, kako vam drago!

Mrak. Muzika.

DVANAESTA SLIKA

Desna strana: Veliki inkvizitor tiše.

VELIKI

INKVIZITOR: (Snimak)

Upitana zašto nije sve odmah rekla, izjavila je da je

želela ostale zaštititi od progona. Nakon mukotrpnog ispitivanja na točku za rastezanje i upotrebom "španske čizme" Sveti Sud zadobio je potrebna saznanja. Pristupilo se hapšenjima i saslušanjima uz suočavanja. Posle temeljno sprovedenog postupka krivci, kojima su u potpunosti dokazani zločini protiv Boga i ljudskog roda, predati su svetovnim vlastima da ih osude na lomaču. Presuda će se izvršiti na glavnom trgu ispred Većnice tačno u podne. Anno Domini hiljadu petsto sedamdeset treće, Kordoba…

Mrak. Prolamanje gromova. Muzika.

Video projekcija: Satanistički ritual. Ruke sa zlatnim tutirom se todižu. Prinose posudu usnama vezane žene. Ona pije, niz obraze joj curi krv. U rukama nevidljivog bljesne bodež. Prekid filma.

TRINAESTA SLIKA

Mrak. čuje se samo glas Spikera.

SPIKER:(Gong. Fanfare)

Udarac o gong označio je ponoć. Prvi program Jedinstvene državne radiotelevizije. Poslednje vesti. Tačno u dva- deset časova zatvorena su birališta u Republici. Zbog terorističkih aktivnosti izbori u južnim gubernijama okončani su ranije, ali je prebrojavanje glasova u za- pečaćenim kutijama započelo istovremeno. Prema posled- njim podacima iz Središnje izborne komisije, a na osnovu obrađenih dvadeset tri zarez četrdeset šest posto od ukupnog broja listića uverljivo vodi lista vladajuće Liberalno-demokratsko-socijalne koalicije sa četrdeset se- dam zarez pedeset dva posto osvojenih glasova ispred… (Glas se utiša)

Sinhrono sa slabljenjem šlasa Stikera rasvetljava se troscenijum: vrt kod Ivanovnih. Fjodor i Ivanov sede.

IVANOV: Znam, znam! Trebalo bi da otvorim šampanjac! Ali, toliko sam iznuren.

FJODOR:Skinusmo i tu brigu do daljnjeg. Mir i stabilnost su pobedili.

IVANOV: Umoran sam od svega, mira, stabilnosti, od svih svinjarija… Smučilo mi se.

FJODOR: Ah, pa nemojte tako, narod želi proveru svoje volje.

IVANOV: Narod po pravilu ne želi ništa ili želi ono što mu došapnu na uho. Kažem Vam – sve je to svinjarija!

FJODOR:Večeras sam višestruko zadovoljan. Konačno sam rešio onaj zapetljani slučaj. Stiglo je veštačenje iz Centralne laboratorije. Upoređivanjem tragova sperme nađene u crkvi sa uzetim uzorkom potvrdile su se naše sumnje. On je!

IVANOV:I šta ste preduzeli?

FJODOR:Normalno, u pritvoru su. Oboje. Da samo znate kako su se otimali. Tigar i tigrica! Morali smo da upotrebimo silu,

što inače nerado činimo.

IVANOV:Priznajte, uzbuđuje Vas mučenje, onako samo po sebi?

FJODOR:Nikada!… Plašim se ponekad za onog mog asistenta, zna da padne u vatru.

IVANOV:Pa to dvoje ispadoše veštac i veštica.

FJODOR:Prevrnuli smo Kuću razvrata od podruma do tavana. Sve smo okrenuli ali nikakvih materijalnih dokaza za otmicu i ubistvo devojčice nema. Preorali smo i dvorište, ali ništa…Eto, to je ono što baca senku na uspeh. Razumete, nešto se ne uklapa u psihološkom mozaiku zločina. Re- cimo to ovako: zašto su njih dvoje iz čista mira obznanili svoje sklonosti ka grupnom seksu u vreme kada se dešavaju takve grozote kao nestanak deteta ili pljačka i oskrnavljenje crkve?! Zar nisu mogli pretpostaviti da bi ih neko mogao dovesti u vezu?… Kako stvari stoje mogu biti optuženi samo za pljačku i skrnavljenje verskog objekta. Mada…

IVANOV:šta, mada?

FJODOR:(Nakon tauze u kojij netremice tosmatra Ivanova) Mada… niti jedan opljačkani predmet nije pronađen u kući i dvorištu. Otkrili smo masu pornografskih snimaka koje su uradili sa svojim društvom – eno ga VOLOĐA izbu ljio oči, gleda li gleda pod uveličavajućim staklom. Kaže: “Volim krupne kadrove”.

IVANOV:Prepoznaju li se neki likovi na tim mutnim portretima?

FJODOR:Ne. Svi su zakrabuljeni. Karneval.

Pauza.

IVANOV: Znate li šta mene fascinira kod pitanja magije? To što su određene osobe, znajući dobro da je to najstrožije zabranjeno, uporno godinama radile na tome. Vradžbine. Alhemija.

FJODOR:Nemojte reći da verujete u sve te zablude?!

IVANOV: Grdno se varate! Razmislite: zašto bi neko nastojao da dođe u posed delova odeće ili upotrebnih predmeta odre-

đene osobe i činio onda sa njima izvesne stvari nepojmljive razumu?!

FJODOR:Obest? Ludilo?

IVANOV: Očito da taj ima uverenje da se time nešto postiže! čak i ako ne dođe do priželjkivanog rezultata, u svakom slučaju tostojala je namera da se izvrši zlodelo. Svi su znali da Crkva takve stvari progoni a država ih kažnjava lomačom, pa se onda upitajmo kakav nagon, kakva strast je, uprkos svemu, mogla navesti na bavljenje magijom?! Ili, još lepše: zašto su se obrazovani ljudi, zagovornici progresa i racionalizma potajno bavili magijom? Zbog čega su se sami kraljevi, kao prosvećena čeda “novog doba”, upuštali u prizivanje duhova?!…

FJODOR:Zapanjen sam svojim neznanjem, savetniče.

IVANOV: Reći ću Vam šta je najpotresnije u svemu: obično bi stradale “sitne ribe” – žene i muškarci sa taloga društva, dok su protomajstori “Velike umetnosti” ostajali zaštićeni cvetajući uz skute vladara, često kardinala, episkopa, patrijarha i papa! Pojmite cinizam: inkvizi- tori se bave magijom. Rovariti iznutra izigravajući či- stunca! Zar to nije pakleno?

(Cereka se)

FJODOR: (Nakon tauze)

Znate li šta me najviše čudi?

IVANOV: Pretpostavljam: pitate se kako osoba na takvom položaju u strukturama može razmišljati na ovakav način?! Priznajte, to Vas muči?… Najpre, ja ovo nikada ne bih javno ponovio. Moje zvanično uverenje je:

(Nakašlja se, uzme tozu)

“Vladavina naroda izražena kroz demokratski izabrane i smenjive institucije obezbeđuje najbolju moguću i najodgovorniju vlast! – Završen citat”.

FJODOR:A ranije, šta ste onda govorili, šta smo onda govorili?! (Zacereka se)

IVANOV:(Pozerski)

“Radnička klasa ostvaruje svoje vitalne interese kroz diktaturu proletarijata koju predvodi njena avangarda Partija! Moliću: sa velikim P!”

FJODOR:(Aplaudira) Bravo! Bravo!

IVANOV: LJudi su skloni zaboravu. Ništa čudno, Fjodore. Tako su feudalni gospodari preko noći promenili košulje i navukli umesto nepodesnog teokratskog novo parlamentarno ruho. Naravno tamo gde su im oblaporni buržuju dozvolili da opstanu. Tamo gde nisu – izum doktora Gijotena otfikario bi im nadobudne tintare! Fike!

FJODOR:(Sumnjičavo)

I šta je dalje bilo sa alhemičarima i magima?!

IVANOV: Oni su potom napisali nove udžbenike istorije, biologije, fizike, hemije… ponegde čak i nove Biblije. Prema novim teorijama nema Boga – nema ni đavola, nema ni magije, demona, ničega. Sve je puka slučajnost i zabluda mračnih vekova koje smo spakovali na đubrište povesti. A sve zato da od sada mogu neometani da se bave zlom! ZLO U NOVOM VEKU STIČE PRAVO GRAĐANSTVA!. Znate li zašto su negirali Boga “moderni mislioci”?

FJODOR:Ulazim u Vašu logiku, Ivanove. Zato da bi “gurnuli pod tepih” Sotonu.

IVANOV: Tačno. Oni jedan bez drugog ne postoje. Nema Boga – nema ni đavola! Nema đavola – nema okultnih veština. Dakle: slobodni smo da ih upražnjavamo. Eno ga, Fjodore, pred očima čitavog slepačkog čovečanstva: Lucifer sa visoko uzdignutom bakljom razuma, oličenje Novog doba prosvećenosti i racionalizma! Ili je to možda onaj “plameni mač” kojim je naoružan Anđeo da spreči povratak ljudima u izgubljeni raj. Sagraditi gigantski spomenik Satani, zar to nije dovno?!

FJODOR:Opila Vas izborna pobeda? Ili nešto drugo, klasni druže.

IVANOV:Da ne mislite da sam…

Ulazi Ivanovna u kućnom ošrtaču. Peškirom briše kosu. U trvi čas ne Primeti Fjodora.

IVANOVNA: Prokleti fen se pokvario, a rekla sam ti da treba poneti još jedan… Oh, otkud vi?

FJODOR:Baš dobro što sam Vas video. Već je vreme da se krene a hteo sam nešto da vas prupitam.

IVANOV:Nju da pitate?

FJODOR:Možda i oboje…

(Vadi iz džepa svilenu maramu sa ćirilićnim monogramom

1. I. i pomiriše je)

Ova ešarpa je Vaša, zar ne?…

IVANOV:Ništa ne odgovaraj. Samo spokojno.

Ivanov ustane.

FJODOR:Video sam je na Vama jednom. A i parfem je Vaš.

IVANOV:Gde ste to našli, kažete?

FJODOR:Zar ne, ledi Ivanovna?

(Maše maramom)

IVANOV:To što se monogram slaže, čak i parfem…Draga, koji ono parfem koristiš? Ah, “crna mačka”, koristi ga u ovom

času bar deset hiljada žena samo u našoj slavnoj državi.

FJODOR:Zaboravili ste reći i – srećnoj državi, nemojte ja da Vas učim.

IVANOV:Radije: pravnoj državi. Inspektore, ne pravite spletke! Pronašli ste tu maramu prilikom pretresa, zar ne? Pa

šta?! šta?! Fjodore, policajci su skloni paranoji.

FJODOR:Ivanove, mi smo prijatelji i ja to razumem. Vi ste na položaju, ali što više brbljate uveravam Vas sve se više upetljavate. Znajte, primoravate me da pomišljam na nešto još gore od onog što sam složio u glavi pre nego sam došao.

IVANOVNA: Kažite već jednom!

IVANOV: Ništa ne izjavljuj! Blefira.

FJODOR:Ono dvoje se naknadno u pritvoru setilo da je tajanstveni par koji je kritične noći bio kod njih pod maskama, zapravo gospođa kojoj je, uzgred budu rečeno, šal ispao iza kauča… hm, “uzela” u bočici nešto sperme od onog uzgajivača poštenih jaja. Tako da je ta sperma nađena u oskr- navljenoj crkvi.

Ivanovna se ugrize za usnu.

FJODOR:Govorite, govorite, biće Vam lakše!

IVANOV: Slušaj me, više ništa da nisi rekla. Ništa!!!

FJODOR:Žao mi je, ali posle svega, moraću da vas oboje privedem na suočenje. Na fotografijama su vas prepoznali. Na fotografijama bez maski!

IVANOV: Ne verujem Vam Fjodore Mihajloviču! Nemate Vi nikakvo legalno pokriće. Gde Vam je pismeno rešenje o privođenju?! Znate li da sam ja osoba pod imunitetom? Priznajte, došli ste da blefovima i policijskim štosovima ispipate puls? U svakom slučaju ovo što smo večeras razgo- varali ne može se uzeti kao službeno saslušanje… želim da telefoniram. čak i da nismo prijatelji to pravo mi po Ustavu pripada, zar ne?

FJODOR:Ovde, predamnom… Umem ja da čekam i dočekam.

Ivanovna zagnjuri šlavu u šake i rida.

IVANOV: (Utipka broj u mobilni telefon)

Da, mogu li da razgovaram sa dežurnim?… Savetnik ministarstva. Da, ja sam vam bio u inspekciji, poznajete mi glas… Recite mi da li je islednik Fjodor ostavio neku poruku za mene, očekujem ga… Službenim kolima, zar ne? Pogledajte spisak službenih obilazaka, da nije upisano?… Sam. Prijatno.

(Prekida vezu)

Fjodor ga zabezeknuto gleda i kad shvati skoči. Ivanov ga obara na tod jednim karate udarcem. Nastaje rvanje na podu u koje se tosle kraćeg kolebanja praćenog histeričnim vrištanjem uključi Ivanovna na stranu muža. Savladaju Islednika i vezuju ga za stolicu nješovim lisicama. Ivanov mu izvuče iz sakoa revolver.

FJODOR:Nastradaćeš Ivanove! Platićeš mi!

Ivanov ga udari drškom revolvera po glavi. Ivanovna istrči sa scene.

IVANOV: Kola su negde u blizini ali si sam. Potcenio si me. Ne bi ti nikome rekao na šta si natrčao, čak ni tvom omiljenom debilu Volođi. Znam te ja.

FJODOR:Kretenu! Završićeš na robiji!!!

Ivanovna utrči noseći kotur izolacione trake.

FJODOR:Gadovi!!! Vampiri!!!

Ivanov mu prilepi traku preko usta.

IVANOV:Mobilni.

Ivanovna mu dodaje mobilni.

IVANOV:(Utipka broj)

Halo, VOLOĐA. Ja sam, savetnik Ivanov. Znate, pre pet minuta nazvao sam dežurnog i rekao mu da očekujem inspek- tora već više od sat vremena. čudi me, on je pedantan čovek, to ne liči na njega. Mislio sam da nije kod Vas?… Ha, šta ja znam, možda proslavljate izbornu pobedu?!… Tako, nije se javio. Onda, oprostite na uznemiravanju u ove sate. Laku noć.

(Prekine vezu)

Hladne alge i korali biće tebi grob.

IVANOVNA: (Histerična, promenjena)

U jezero!!! U jezero!!!

IVANOV:Znaš kad mi se sve smučilo?… Davno, još sam bio očarani

član Gubernijskog komiteta: GU-KA. Onda, desio se slučaj.

Ivanov seda u stolicu. Dok Ivanovna histeriše i rida on tritaljuje tomtus i triča.

IVANOV: Romeo i Julija na naš seljački način. Ko zna koji put ista priča. Ja – mladi krelac mozga napumpanog u partijskojškoli. Uostalom, sećaš se i sam tih dana… NJih dvoje, različitog etničkog porekla doživeli su osudu ne samo porodica već i čitave usmrdele varoši! A šta smo mi – "avangarda proletarijata" – radili? Da ih možda nismouzeli u zaštitu? Bratstvo proletera, ukidanje razika, planetarna ljubav potlačenih klasa! Umesto da ih zaštitimo, pomognemo, mi smo gledali svoja birokratska posla. A njih je progutalo jezero. Iste večeri kada je drug Generalni sekretar pohodio našu varoš i kada smo mu ponosito govorili kako su međuetnički odnosi kod nas na najvišem nivou – zaboga nije više onaj stari, truli poredak… Vidiš, onda sam shvatio da mi zapravo ne želimo ništa osim da preživamo na punim jaslama i da stoga moramo propasti! Imali smo apsolutnu vlast a nismo se potrudili da podržimo pojedince koji su svojim životima dokazivali da je ideja živa! Draže nam je bilo malograđansko mrtvilo, lakše je bilo korumpirati narod poboljšanjem životnog standarda inostranim kreditima koje smo tajili kao zmija noge… Znaš šta, kad već nema vrline, nema pravde, nema plemenitosti – o čemu sam ti stalno govorio vole jedan – onda postanimo Fausti, pretvorimo se u sluge demona. Oni imaju jednu veliku prednost: nisu licemeri, iskreno preziru lepotu i pravdu. Tako sada imamo novi poredak. Vrlina je u demonokratiji koju iz- građujemo opravdano u zapećku, tamo čisti cipele veli- kašima. Tako i treba, jer svet, ovi ljudi, žele obmane – pa dajmo im onda! To će biti kazna, to jeste kazna, pokora! MI SMO KAZNA SVETU!!!

Ustaje, prilazi Fjodoru i strgne mu traku sa usta. Fjodor je nem da bilo šta kaže, gleda očima punim straha. Ivanov ga ščepa za gušu i na silu mu otvori usta u koja ugura cev revolvera. Ivanovna se baca na tod i rukama obujmi kolena Fjodoru ne dajući mu da mrda.

IVANOV: MI GOSPODARIMO SVETOM!!!

Pucanj. Mrak. Gromovi. Huk vetra. Iz alhemijske retorte na scenu kulja sumpor. Muzika.

Desna strana: Veliki inkvizitor obasjan "topom" lagano svlači kuk ljicu. Jeziv smeh. Ivanov pokazuje lice.

Zavesa.

PČEDO

NIKOLA TOMIĆ

Lica

Čedo – Dječak od dvanaest godina. Voli stripove, ne voli domaće zadatke. Voli kremić, ne voli med. Malo plašljiv.

Majka – Zaštitnički nastrojena, voli svog sina, sve bi učinila da ga zaštiti.

Otac – Voli da opominje svog sina da uči.

PčeLica

Biljana – Pčelica koja želi da bude mačavalac u društvu u kojem je to posao za trutove.

Pčelpatin – Kancelar, Kraljičin Miljenik

Pčekspir – Biljanin stric, ludi pjesnik, koji i nije baš tako lud.

Bin – Pčelpatinov pomoćnik, voli kapljicu medovine.

Kraljica – Voli pčele, med, medenjake, medena srca…

Zuz i Zuzo – Trutovi iz gomile

Gurači – Pomažu Kraljičinom krevetu da se kreće, sa sve Kraljicom na njemu

Gost iznenađenja – Iznenađenjeee

Ostale pčele i trutovi

Važno je napomenuti jednu zanimljivu informaciju za PčeLica. Njihove žaoke su zapravo braon mačevi koje drže opasane oko struka.

PČEDO

SLIKA 1

Dvorište kuće. Veranda na kojoj Majka sprema palačinke. Sve miriše. Za stolom sjedi Čedo, čita strip. Pored njega Otac, čita novine. Desno od njih Drvo, sa velikom krošnjom i rupom po sredini stabla.

OTAC

Čedo, uzmi da učiš.

ČEDO

Neću biologiju da učim. Što će mi to?

OTAC

Kako ne želiš da znaš o prirodi? O biljkama, životinjama, o čovjeku… Do koje lekcije ste stigli?

ČEDO

Zagađenje životne sredine. Booooring!

OTAC

Nemoj ti meni borint, nego makni te budalaštine iz ruku i uzmi knjigu! Svaki dan ista priča!

ČEDO

Ovo nije budalaština, nego Spajdermen! Superheroj! Svaki dan spašava svijet!

OTAC

Spašava svijet, ali i uči! Ne zapušta školu. Poslednji put ti kažem, uzmi knjigu, čitaj tu pored mene da te čujem.

Čedo spušta strip. Uzima knjigu. Nekoliko trenutaka se vrpolji. Spušta knjigu i ustaje.

ČEDO

Uf, što sam gladan. Kad će bit gotovo, majko?

MAJKA

Za pet minuta.

ČEDO

Ih, tata, pa ne mogu ništa naučiti za pet minuta.

OTAC

Nemoj mi te fore…

Majka baca palačinku iz tiganja u vazduh. Palačinka se zarotira i vrati u tiganj. Čedo dotrčava do majke.

ČEDO

Daj da ja probam!

OTAC
Čekaj… (nastavlja da čita novine, gunđajući za sebe)

MAJKA

Ne može, sinčiću, vruće je.

ČEDO

Daj, neće mi ništa bit.

MAJKA
TI si mamino čedo, moramda te pazim. Možeš da mažeš ove koje su već spremljene.

ČEDO

Neću da mažem, oću da obrćem!

Majka iz fioke vadi teglu meda.

ČEDO

I opet ima samo med? Bljak! Jede mi se kremić! Čujete li me?!

MAJKA
Nemoj bljak za med. Med je zdrav i ukusan.

OTAC

Kupiću ti koliko oćeš kremića ako naučiš biologiju.

ČEDO

Još me ucjenjujete!

Zuje pčele koje je privukao med.

MAJKA

Evo ih opet. (Mužu) Rekla sam ti da središ ovo.

OTAC
Neće ništa, samo ih ne diraj.

MAJKA
Nije meni zbog mene, strah me da njega ne ubodu.

OTAC
Ma neće…

MAJKA

To što kažeš „ma neće“, ne znači da neće. Prošli put se zamalo nije ugušio.

ČEDO

Majko, kako te strah od pčela, kad one prave ovaj tvoj „zdravi“ med?

MAJKA

Znam ja da su pčele inače dobre, ali ima sigurno poneka bezobrazna.

Čedo osluškuje njihovo zujanje i okreće sa ka drvetu.

ČEDO

O čemu one pričaju?

OTAC

Pa one baš i ne pričaju. To je komunikacija na jednom nižem nivou. Da učiš biologiju, znao bi!

Otac ustaje, dolazi do stola i maže palačinke, dok Čedo ostaje zamišljen i zagleda ka drvetu.

DRUGA SLIKA

Kraljičina odaja. U sred odaje ogromna Kraljica, na svom veličanstvenom krevetu sa točkićima. Sa strana kreveta dva Gurača.

STRAŽAR

Kancelar Pčelpatin i njegov pomoćnik Bin!

U sobu ulaze Pčelpatin i Bin.

PČELPATIN

Vaše kraljevsko Pčeličanstvo, neopisivo mi je drago da Vas vidim. Donio sam Vam nešto…

Pčelpatin vadi tortu.

KRALJICA
Znate dobro da pokušavam da smanjim sa slatkim. Da se više krećem (Guračima pokaže ka torti) Hajde.

Gurači je doguraju na krevetu do Pčelpatina. Kraljica uzima tortu.

KRALJICA

Prosto je užasno da Kraljica nije u stanju da izađe iz svog dvorca! Ali eto, još ovu… (Jede tortu) Vjerni moj Pčelpatine, dugo Vas nije bilo.

PČELPATIN

Iako me dugo nije bilo, ne mislite da se dangubilo.

Kraljica se kikoće.

PČELPATIN

Oh, da, Kraljice mila, budućnost pčela meni je na umu bila.

KRALJICA

Hihi… Mjesto dvorskog pjesnika je upražnjeno… Da li ste zainteresovani?

PČELPATIN

(ozbiljno) Ako mislite da Vam tako mogu najbolje služiti (poklanja se)

KRALJICA
Pa ne biste valjda tako lako napustili svoju funkciju kancelara? Nego, na čemu to radite pa Vas nema?

Pčelpatin se uspravlja.

PČELPATIN

Bine!

Bin mu dodaje zamotuljak.

PČELPATIN

Kraljice, do mene doprle du vijesti da postoji neki specijalni materijal koji se, za razliku od našeg drveta, ne suši niti trune, materijal koji bi omogućio pravljenje dugotrajnih pčelinjih domova.

Pčelpatin razvija zamotuljak- plastični najlon.

PČELPATIN

Moja operativna saznanja dalje kažu, da tamo gdje je materijal ovaj, postoji med, ali ne kao naš, tečan i ljepljiv, već slađi, kristalan i u prahu, bijel kao snijeg- šećerom ga zovu… Pčele bi mogle da prestanu sa mučnim skupljanjem polena (Pčelpatin iz vrećice izručuje šećer na pod). Zato smatram da je ovo veeelika pri — — (lika)

KRALJICA

(ljutito) — M-m-mučnim skupljanjem polena?!

PČELPATIN

(ustukne) Samo prenosim kako sam čuo.

KRALJICA
Bez skupljanja i raznošenja polena sve bi nestalo: biljke se ne bi razmnožavale, za njima bi nestale i životinje. A tek micanje odavde, iz ovog drveta? Pa ono je Život! Ko to poziva pčele da odu iz života? Ko!?

PČELPATIN
Još uvijek ne znam ko. I zato smatram da je ovo veeelika prijetnja.

KRALJICA
Hvala ti, moj vjerni Pčelpatine. Tebi provjeravam najvažniji zadatak. Proradi na uništenju onih koji vode uništenju svih nas.

Pčelpatin se klanja. Udara zbunjenog Bina po ruci da se i on pokloni.

PČELPATIN

Nadao sam se da ćete to reći.

BIN

Ali—

Pčelpatin mučke udari Bina da ućuti.

KRALJICA

Dosta smo odmarali. Idemo na trčanje!

Kraljicu Gurači guraju na krevetu van dvorane, dok ona maše rukama kao da trči. Pčelpatin je ispraća srdačno. Čim Kraljica izađe, Pčelpatinu se rađa bijes.

PČELPATIN

Ta… ta…

BIN

Ta šta?

PČELPATIN

Ne „tašta“, Bine budalbine, nego ta krava!

BIN

Kravljica, gospodine.

Bin vadi čuturicu i uzima koji gutljaj. Štucne. Pčelpatin nervozno korača lijevo desno.

PČELPATIN

Njoj smo drvo, polen i ja jednako dobro. Budući da sam ja zao i da radim proiv nje, to znači da su i drvo i polen loši za sve! Ona ne vidi svijet kakvim ga ja vidim, onakvim kakav jeste i kakav treba da bude. Uh, kad bih samo bio kralj!

BIN

Ako bi učinili da ovo drvo nestane, pčele ne bi imale izbora do da pređu u Vaše domove od najfinijeg najlona…

PČELPATIN

Ah, Bine, te tvoje glupe pijane ideje! Kako ja mogu da učinim da drvo nestane? Ja sam malena pčela, nijesam velik kao čov—ček, ček…

Pčelpatin i Bin dolaze do prozora sa strane.

PČELPATIN

Bine, vidiš li one ljude koji jedu žute tanjire?

Bin ponovo naginje čuturicu. Klati se. Gleda.

BIN

Ono šestoro?

PČELPATIN

Da, njih troje. Ti ćeš, Bine, ubadati mladunče dok njegovi roditelji odluče da riješe problem i uklone stanište „opasnih“ pčela. Ja ću se postarati da Kraljica nestane zajedno sa drvetom, a upražnjeno mjesto na tronu će zauzeti njen „vjerni Pčelpatin“

BIN

Ali, gospodine, znate kako kažu: kad pčela nekoga ubode, više je ubola sebe. Zato što ona umre, tj. u ovom slučaju, ja.

PČELPATIN

Nijesam mislio da ga ubodeš svojom žaokom—

BIN

O, hvala, baš ste pažljivi prema meni, gospodine.

PČELPATIN

–Žaokom ga možeš ubosti samo jednom, a to vjerovatno neće biti dovoljno. Smućkaj neki otrov, nabaviću neku ubadalicu. A ja ću Kraljici da pošaljem izvrsne, specijalno pripremljene torte!

Pčelpatin protrese vrećicu sa šećerom i nasmije se zlim grohotom.

ČEDOVA SOBA

Čedova soba. Posteri Spajdermena. Prozor otvoren. Čedo leži na krevetu, spava u prugastoj pidžami. Kroz prozor, uz zujanje ulazi Bin. U rukama mu je ogromna špric-injekcija, velika skoro koliko sam Bin.

BIN

Da li je naš pacijent tu?

Šunjajući se prilazi Čedu koji spava.

BIN
Odlično. Spreman si za injekciju.

Bin podiže injekciju. Spreman je da ubode Čeda. Čuju se koraci. Bin staje u pokretu, udaljuje se i staje uza zid, miran. U sobu ulaze Otac i Majka.

OTAC

Čedo, buđenje, da učiš.

MAJKA

Hajde, čedo moje, da ustaneš fino. Tata i ja idemo u kupovinu.

Čedo se budi i pridiže.

ČEDO

Baš sam sanjao da je pored mene bio doktor koji hoće da mi da bocu.

Otac ga pipa po čelu da vidi ima li temperaturu.

OTAC

Neka sad te priče. Savršeno si zdrav.

ČEDO

Ne izvlačim se, stvarno sam sanjao.

OTAC

E pa sad stvarno uzmi da učiš.

ČEDO
Tata!

Bin se pomjeri malo uza zid. U tom pomjeranju se čuje zujanje. Majka to čuje i pogleda ka njemu.

MAJKA

Evo je jedna u kući.

Majka kreće ka Binu. Tjera ga rukama. Bin uz zujanje elegantno eskivira mahanje i pređe na drugi zid.

MAJKA

Šta ako ga ubode dok nismo tu?

OTAC

Koliko puta nismo bili tu, pa koliko su ga puta ubole.

MAJKA
Dovoljno je jednom. Čedo, čekamo te dolje. Hoću nešto da popričam sa tatom ti.

Majka dolazi do vrata. Otac gleda Čeda. Uzima stripove i s njima kreće ka izlazu.

OTAC

Danas nema više zezanja. Preslišavam te kad se vratimo. Ako ne budeš znao, ode Spajdermen u smeće.

ČEDO
Ne, ne smiješ to da radiš.

Otac i Majka izlaze. Bin se približava nervoznom Čedu.

BIN

Hihihik, sad ću ti dati nešto da te smiri.

Bin ubada Čeda.

ČEDO

Aaaaa!!! MAJKA

(iz dnevne) Šta je bilo?!

MAJKA

Šta je bilo?

ČEDO

Ubola me je!

OTAC

(Iz dnevne)
Čedo, dogovorili smo se da ne izmišljaš!

Majka ulazi u sobu, Bin se sakrije ispod kreveta.

ČEDO

Evo…

Čedo pokazuje mjesto uboda.

MAJKA
Ah!

BIN

Hihi!

ČEDO

Što se smiješ, majko, boli me!

MAJKA

Ko se smije? Idem po led.

ČEDO
Osjećam se čudno.

MAJKA

Sad ću ti donijeti i lijek protiv alergije. (Mužu) Jesi li čuo ovo?! Šta da nismo bili tu?!

Majka izlazi iz Čedove sobe. Bin izlazi iz skrovišta. Kreće ka prozoru. zastaje na okviru, pred iskakanje.

BIN

Pčelpatinov plan ide po planu hihi. Svrgnuće kraljicu, uništiće drvo i sve pčele će potpasti pod njegovu vlast. Valja proslaviti.

Bin naginje čuturicu. Čedo gleda ka njemu.

ČEDO

(bunovno) Pčelpatin? Hej.

Bin iskače kroz prozor.

ČEDO

(dodiruje nešto u krevetu) Ma šta je ovo u krevetu?

Čedo podiže braonkasti mač! Ustaje, veže mač oko pojasa.

ČEDO

(za Binom) Hej ti, stani!

Čedo iskače kroz prozor. Dolaze Majka i Otac

MAJKA

Evo da vidiš, ti i tvoje „neće, neće“

Zastaju kada uđu u praznu sobu.

MAJKA

Čedo? Čedooo!

ČETVRTA SLIKA

Čedo je sada Pčedo. Izgubljen i smanjen. Približava se stablu, ali ne drveta, već cvijeta: latice na vrhu, bodlje sa strane. Sa jednom od tih bodlji se mačuje Biljana.

PČEDO

Heeej!

BILJANA
Mene zoveš?

PČEDO
Izgubio sam se.

BILJANA

Nijesi li ti čudna pčela, šetaš okolo.

PČEDO
Ja nijesam pčela, ja sam dječak.

BILJANA

Kakav sad dječak. Ti si pčela.

PČEDO
Nijesam.

BILJANA

Prugast si, kao ja.

PČEDO
To je moja pidžama.

BILJANA

Biiidžama?

PČEDO

Ne biiidžama, nego pidžama.

BILJANA

Imaš i žaoku.

PČEDO
To je moj mač.

BILJANA

Pa da, mač, ali to je zapravo žaoka. Ista kao moja. Sve pčele je imaju. Ja ovu moju zovem „Trn“. Biće to čuveno ime kad budem poznata ratnica. Kako se zoveš?

PČEDO

Zovem se Čedo. I ne znam šta se događa.

BILJANA

Eto, imaš i pčelinje ime. Sve pčele se zovu na „Pče“ i na „Biii“. Ima ponekih i na „Zzz“. Ja sam Biiiljana. Drago mi je da smo se upoznali, Pčedo.

PČEDO

Nijesam Pčedo, nego Čedo! Hoću kući!

BILJANA
Stvarno bih voljela da ti pomognem, ali žurim.

PČEDO

Hej, gdje ćeš?

BILJANA
Brzo će veliki govor!

Biljana uzlijeće.

PČEDO

Vau, ti letiš!

BILJANA

Sve pčele mogu da lete.

PČEDO

Misliš da bih mogao i ja?

BILJANA

Imaš krila. Možeš da pokušaš.

PČEDO

Kako, nauči me!
BILJANA

Zatvori oči. Misli na nešto lijepo.

Pčedo zatvara oči, koncentriše se. Počinje da lebdi.

BILJANA

Opaaa.

Čedo otvara oči. Prepada se i pada na zemlju.

BILJANA

Nemoj da se plašiš. Evo, držaću te za ruku.

Biljana drži Čeda za ruku. Oboje uzlijeću.

ČEDO

Uhuuu, letiiiim!

MAJKA OFF

Čeeeedooo! Gdje siiii!?

ČEDO

(za sebe) Majka će reći da je letjenje opasno. (Biljani) Hajde, zakasnićemo na govor. A gdje idemo?

BILJANA

U ono veliko drvo tamo, sa rupom na sredini. Hajmo.

Držeći se za ruke, Biljana i Pčedo odlijeću.

PETA SLIKA

Unutar drveta. Gomila pčela ispred govornice. Među njima se izdvajaju Zuz i Zuzo. Iza njih prilaze Pčedo i Biljana. Na platformi Kraljica i Pčelpatin, koji se sprema za govor.

ZUZ

Jedva čekam da ga čujem.

ZUZO

Ka'će?

ZUZO

Saće hehehe.

PČEDO

O kome pričaju?

Pčelpatin prilazi govornici.

BILJANA

Šššš.

Pčelpatin podiže ruku da pozdravi i smiri okupljene.

PČELPATIN

Voljena Kraljice, pčele u drvetu i pčele na poljima, nije da bez straha stojim pred vama. Ne plašim se vas, jer znam da mi želite dobro, kao što ja svima vama želim dobro. (Žamor odobravanja iz publike). Plašim se onih koji se skrivaju i mute. Plašim se onih koji mrze naše drvo, onih koji pletu plastičnu mrežu u koju žele da nas ture!

ZUZ

Uaaa!

PČELPATIN

Plašim se onih koji žele da se umjesto kupanja u polenu, davimo u vještačkom šećeru!

ZUZO

Uaaa!

PČELPATIN
Ali! Strah ćemo pobijediti! Hoćete da vam kažem kako?

Uzbuđeno komešanje.

ZUZ/ZUZO

Kako, reci nam!

PČELPATIN
Ljubavlju! Volim… prirodu! Volim naše Drvo!

Aplauz, zanos.

BILJANA

Vuhuuuu!

GOMILA

Pčelpatin, Pčelpatin!!!

PČEDO

Pčelpatin? To ime mi je poznato.

BILJANA

Svi znaju Pčelpatina spasioca.

PČEDO

Zašto Spasilac?

BILJANA
Jednom je spasio Kraljicu tako što je savladao tri ose koje su je napale. Ja bih da budem dobra sa mačem, kao on.

ZUZ

Čuješ ti ovo, žensko da mačuje! Đe to ima.

ZUZO
Treba da ide kući da oklagija latice.

PČEDO

(Biljani) Nije mi odatle poznato…

ZUZ

Sad će Pčelpatin da izvuče mač!

ZUZ/ZUZO

(Pčelpatinu) Mač, mač, mač!

PČELPATIN

Ove godine ne! U miru ne vadimo mačeve!

ZUZ/ZUZO

Mirotvorac!

Pčelpatin pravi mačevalački stav. Gomila je egzaltirana. Pčelpatinu na bini prilazi Bin. Bin krene da nešto Pčelpatinu šapne, ali ga Pčelpatin zaustavlja da bi primio aplauze.

PČEDO

Hej, pa to je tip iz moje sobe!

BILJANA
Ko?
PČEDO

Ovaj pored. Čekaj malo… Pčelpatin! Sad znam odakle mi je poznato njegovo ime: on želi da svrgne Kraljicu i dovede pčele pod svoju vlast!

BILJANA

Šta?

ZUZ

Šta si to rekao, komarac?

BILJANA

Samo se šalio.

ZUZO

Hoćeš krila da ti zavežem u mašnu?

PČEDO
Ma slušajte me, Pčelpatin je—

Biljana stavlja ruku na Pčedova usta. Pčedo mumla.

BILJANA

Ovo je moj rođak sa strane.

ZUZ

Možda je zato zastranio.

ZUZO

Da nije on od ovih koje je Kancelar pominjao?

BILJANA

U, ne, ne… Naravno da nije. Drago mi je da smo popričali, idemo mi! Hajde, Pčedo.

Biljana polijeće.

PČEDO

Čekaj me!

Pčedo za njom. Izlaze. Odlaze i pčele iz publike, uključujući Zuza i Zuza. Ostaju Kraljica, Pčelpatin i Bin.

KRALJICA
Divan govor. Ne znam šta bismo da nema Vas.

Pčelpatin vadi kolačić iz džepa. Daje joj. Kraljica se kao nećka, pa uzima.

PČELPATIN

Nijesam ja toliko dobar. Bez mene do sad ne bi bilo ni Vaših neprijatelja.

Bin se pritajeno kikoće.

KRALJICA
Pčelpatine, neću to da čujem! Dosta je više skromnosti. Vi ste naš najbolji zaštitnik. Eto. Sad me izvinite, moram da vidim kako napreduje proizvodnja medenjaka.

Kraljica izlazi s guračima. Bin i Pčelpatin.

PČELPATIN
I, Bine, kako je prošlo?

BIN

Plan teče kao po medu.

PČELPATIN
Med je gust i ljepljiv. Znači, ne ide baš najbolje! Prokletstvo!

BIN

Ah, ne, ne, ide odlično. Roditelji su se, mislim, uhvatili.

PČELPATIN

Hm…

BIN

(bojažljivo) Nijeste zadovoljni?

PČELPATIN

Pogriješio si.

BIN

Ali, uradio sam sve što—

PČELPATIN

– Pravilnije se kaže:“ plan teče kao med“. Jer, koliko shvatam, teče odlično, baš kao med!

BIN

Kao med, da, da. Uh, pao mi je kamen s krila.

PČELPATIN

Spremi kremu za sunčanje, Bine, ovdje će uskoro biti kao u pećnici.

Odlaze.

ŠESTA SLIKA

Biljanin stan. Hekasgonski prozori. Biljana i Pčedo stoje ispod postera na kojem je Pčelpatin, sa žaokom-mačem u ruci. Na stolu medenjaci.

PČEDO

Saslušaj me, kad ti kažem!

BILJANA

Neću da slušam gluposti!

PČEDO

Nijesu gluposti! (Pčedo zastaje, smiri se) Molim te…

Pauza.

BILJANA

Slušam.

PČEDO

Okej, znači, legao sam da spavam. Iznenada sam osjetio ubod. Vjerovatno se nešto desilo, pa kaao što je Pitera Parkera promijenio pauk, mene je promijenila pčela. Nakon uboda sam vidio da me je ubo onaj tip.

BILJANA

Bin.

PČEDO

Da me je ubo Bin. I kad je izlazio rekao je da Kancelar Pčelpatin želi da uništi drvo—

BILJANA

– Šta? To je suludo! Kako to Pčelpatin može da uništi ovoliko drvo? I ne znam ko ti je taj Biiiter s paucima, ali ako je tebe ubo Bin, kako je živ?

PČEDO

Koristio je ovoooliku bocu! (širi ruke)

BILJANA

Toliku? Koji ludak to nosi sa sobom?

PČEDO

Pa Bin.

BILJANA
Meni se čini da si ovdje jedini ludak ti! A dosta mi je jedan u kući!

PČEDO

Nijesam lud!

BILJANA

Sa tom pričom ćeš mi navući trötove. Mislim da je vrijeme da odeš.

Jako lupanje na vratima.

PČEKSPIR

Otvaraj! Znam da je unutra!

PČEDO

Tröt!

Čedo je uspaničen. Vrata se širom otvaraju. Teatralno ulazi Biljem Pčekspir.

PČEKSPIR

Tu si!

ČEDO

Nijesam.

PČEKSPIR

Tražim te, otkad sam čuo- -

Kreće ka Pčedu. Pčedo ustukne. Pčekspir ga prolazi. Dolazi do stola na kojem je činija sa medenjacima.

PČEKSPIR

– krčanje mojih crijeva, činijo!

Pčekspir uzima medenjak i zagrize ga.

BILJANA

Pčedo, ovo je moj stric, Biljem, ludak koji mi je dovoljan u kući.

PČEKSPIR
Biljem Pčekspir, drago mi je! Za neke ludak, za sebe samo pisac, i to onaj najbolji, neshvaćeni i zabranjeni.

Rukuju se.

PČEDO

Čedo, hoću reći, Pčedo.

PČEKSPIR

Ah, P je nečujno, kao moj stomak sada! Uzmi!

Pčekspir nudi Pčedu medenjak. Pčedo uzima medenjak i trpa ga u usta.

PČEKSPIR

A, sada, Čedo, podijeli sa mnom to što te u Biljnim očima čini ludim. Očito su ti usta puna priče. Zato pričaj punih usta! Samo tako ću te razumjeti!

Čedo mumla usta punih medenjaka, nerazumljivo.

BILJANA

Ništa ne može tako da shvati.

PČEKSPIR

Znači, ti si zapravo dječak koji je zbog uboda postao pčela!

Pčedo guta poslednje ostatke medenjaka. Biljana i Pčedo su iznenašeni Pčekspirovim razumijevanjem.

PČEDO

Tako je. I onda je- -

PČEKSPIR

– Šta? Ništa te ne razumijem. Žvaći!

Pčekspir trpa još jedan medenjak Pčedu u usta. Pčedo nastavlja da priča punih usta, nerazgovjetno. Pčedo završava sa pričanjem i sa žvakanjem.

PČEKSPIR

Pa da li je to moguće? Pčelpatin želi da uništi drvo i uzme krunu! Sve se uklapa!

PČEDO

(Biljani) Eto vidiš!

BILJANA

Baš me čudi što ti je on povjerovao.

PČEKSPIR

Toliko dugo pričam da ima pčela koje po svaku cijenu žele vlast! Sve sam opisivao u svojim velikim dramama! A oni kažu, ne, to su ludosti, pčele nisu takve, i ti su lud!

BILJANA

Vidiš? Vjeruje ti zato što govoriš stvari koje on jedini u cijelom drvetu misli.

PČEDO

Ako je jedini, ne znači da je lud!

PČEKSPIR

Iako i dalje zabranjen, danas sam, zahvaljujući tebi, dječače, malčice i odbranjen… A najdraža moja Biljo, idem za koji dan na audiciju za dvorskog pjesnika kod Kraljice. Da li bi ludak išao tamo gdje zna da ga sigurno neće primiti zato što misle da je skrenuo?

BILJANA

Nemogući ste! I ludi! Sad ću da treniram mačevanje. (Pčedu) Da si otišao dok se vratim!

PČEDO

Ali, čekaj…

Biljana iz ćoška uzima čupka za brisanje prašine. Pčekspir i Pčedo se malo izdvajaju, govore da ih Biljana ne čuje. Biljana za to vrijeme, u mačevalačkom stavu, čisti prašinu po stanu.

PČEKSPIR

Stani, dječače. Stani. Biljana ti je draga?

PČEDO

Nije! Šta hoćeš da kažeš? Da mi se sviđa? Ne-e, Biljeme, ne-e.

PČEKSPIR

(zadirkuje ga) Sviđa ti se, sviđa ti se…

PČEDO

Biljeme!

PČEKSPIR

Čedo, ona želi da bude mačevalac. Ovdje nije baš uobičajeno da se žene bore. Zato, kad ti kažeš da je veliki mačevalac Pčelpatin zapravo zločinac i da je njegovo herojstvo laž, istovremeno rušiš njenu nadu da nekada može biti mačevalac kao on.

PČEDO

Nijesam to htio, samo sam rekao istinu.

PČEKSPIR

Rekao si ono što si čuo. A ono što si čuo je ono što Biljana sada ne želi da čuje.Ali, Biljana želi da čuje istinu. Kada čuje istinu, čuće i tebe.

Pčedo pokušava da shvati.

PČEDO

Možeš ponovo, nijesam dobro čuo?

PČEKSPIR

Upravo tako, dječačo! Upravo tako!

Biljana dolazi.

PČEKSPIR

Ostavljam vas same.

Pčekspir izlazi. Biljana je zadihana.

BILJANA

Još si tu?

PČEDO

Da… Ovaj… Izvini.

Biljana nastavlja sa spremanjem, ali sluša.

BILJANA

Izvini što si lagao?

PČEDO

Izvini što sam grubo optužio tvog heroja.

BILJANA

A sada hoćeš da ga optužiš nježno?

PČEDO
Nijesam to rekao.

Biljana gleda ka posteru.

BILJANA

Jesi li lagao?

PČEDO

Rekao sam ti šta sam čuo. Ali, možda sam lose čuo. Možda je Bin buncao. Ili lagao…

BILJANA

Pa dobro. To već može, Pčedo. Ili se ne zoveš tako?

PČEDO

P je nečujno… ako treba… da krenem polako.

Pčedo kao kreće ka izlazu. Biljana ga zaustavlja.

BILJANA

Hej. Noć je, ne valja da lutaš.

Zatamnjenje

SEDMA SLIKA

Jutro. Kroz heksagonski prozor svjetlost. Biljana i Pčedo stoje na sredini sobe, izvučenih mačeva. Sparing.

PČEDO

Jesi sigurna da ovo nije opasno?

BILJANA

Rekao si da hoćeš da se oprobaš.

PČEDO

Da, ali ovaj oštri kraj žaoke je nekako… oštar. Možda bolje da skupljamo polen.

BILJANA

(krećući u napad) To nije posao za ratnike!

Napad. Pčedo se iznenađujuće brzo izmiče u stranu i blokira udarac, ali zapinje o nešto i pada na zadnjicu.

PČEDO

TOliko si brza da nijesam ni vidio napad.

Biljana elegantno vrhom mača dodiruje zemlju.

BILJANA

Jesi siguran da ti je ovo prvi put? Talentovan si. hajde, ustaj, tek smo počeli.

PČEDO

Ma ne mogu ja ovo.

BILJANA

Jači si nego što misliš da jesi. Vjeruj mi.

Pčedo ustaje. Biljana ponovo kreće u napad. Pčedo se brani.

BILJANA

(najavljuje napade) Desno dolje, skoči, sagni se…

Pčedo prati njene instrukcije. Odlijeva njenim napadima. Ipak, Biljana pobjeđuje, Pčedo je na podu.

BILJANA

Uopšte nije loše.

PČEDO

Ti si sigurno najbolji mačevalac u školi.

Biljana nervozno stavlja mač za pojas.

BILJANA

Ne daju mi da se takmičim.

PČEDO

Onda je to glupo takmičenje. I glupa škola.

BILJANA

Baš! Samo me uče o polenu i laticama. Hoće da pravim med, pletem, peglam.

PČEDO

Dosaaaadno!

Smiju se. Gledaju se… Kroz veliki prozor se iznenada vide Čedovi roditelji.

OTAC
Siiine!

MAJKA

Čeeedo! Dođi kući!

Biljana gleda ka njima.

BILJANA

Šta misliš, o čemu pričaju?

PČEDO

Dozivaju svoj mladunče.

BILJANA

Sigurno su tužni. I tvoji pčeroditelji vjerovatno brinu gdje si.

Pčedo gleda kroz prozor.

PČEDO
Brinu.

BILJANA

Možda bi trebalo da se vratiš kući. Pa ćeš ponovo dođi kući da se družimo.

PČEDO

Hm. Ipak ću da ostanem, da te zaštitim.

BILJANA

(kroz smijeh) Vidjeli smo maloprije ko koga ovdje može da zaštiti.

Smiju se.

ČEDO

(ozbiljno) Hoćeš malo da mi pokažeš po drvetu?

BILJANA

Vidim ja uželio si se časova.

Izlaze. Kroz prozor se vide Otac i Majka.

OTAC

Ma sigurno je blizu. Čula si policiju.

MAJKA
Možda se izgubio. Ne zna gdje je kuća.

OTAC
Djeca znaju da pobjegnu, ako osjećaju veliki pritisak.

MAJKA

(pokazuje ka drvetu) Ujela ga je pčela i nestao je! Hoću da zapališ ovu košnicu!

OTAC
Kad se vrati.

MAJKA

Možda su ga negdje pčele izubadale. Riješi se ovoga drveta!

OTAC
Smiri se, uradiću sve da bude dobro.

OSMA SLIKA

Biljana i Pčedo dolaze na Trg u Drvetu. Čedo nosi bocu medovine. Na drugom kraju krčma, u sijenci. Kad joj se budu približili, postaće osvjetljenija.

BILJANA

Šetamo već sat i samo si kupio medovinu, koju ne smiješ da piješ.

PČEDO

Nije za mene.

BILJANA

Oćeš mi reći šta ti se radi?

PČEDO

Pa ne znam još.

BILJANA

Nećeš da naučiš super tajni proces pravljena meda. Kažeš da ti je turnir u medopolu (pokret rukom imitira igranje vaterpola) dosadan.

PČEDO

Tu se ništa ne vidi, a i ne znam kad je obični faul, kad za isključenje.

BILJANA

Aj okej, to razumijem. Ali, nećeš ni u lavirint „Sa'će izlaz". I nećeš da gledaš akrobatsko letjenje kroz vatrene obruče. Ima li išta da te zanima?

Stigli su do krčme. Ispred vrata stoji Bin, lupa i viče. Vidno je pijan, pada, zapliće jezikom…

BIN

(ka vratima krčme) Puštajte me unutra, čuš ja previše hik popio! Sve ću vas hik kazniti kad budem glavni!

Iz krčme smijeh. Pčedo zaustavlja Biljanu i pokazuje ka Binu.

PČEDO

Ovo mi je zanimljivo.

Pčedo kreće ka Binu.

BIN

(ka vratima) Svi ćete da gorite, a ja van ni kapi neću dati!

Iz krčme još glasniji smijeh.

BILJANA
Pčedo, jesi li ovo namjerno… Pčedo!

Pčedo nastavlja ka Binu. Biljana trči za njim.

PČEDO

Gospodine, je li sve u redu?

BIN
Nije! Ja nijesam u redu za piće!

PČEDO

Možda da se obratite nadležnom uredu?

Bin se okreće ka Pčedu.

BIN

Nemoj da ti preuredim facijalnu konstrukciju zbog takvih pošalica, jesi čuo? Hik, kad smo već kod facijalne konstrukcije, tvoja mi je nešto poznata.

PČEDO

Čuješ ovo, Biljo? A odakle sam Vam poznat, gospon?

BIN

Žedan sam, nemam vremena za tebe!

Pčedo mu daje bocu medovine.

BIN
Oh, sad već možemo da prič-gucgucgucguc-amo… Ličiš na jednog ljuda kojeg sam ovako boc! Ali ne mogu baš da ocijenom, jer tvoja glva je nekako koliko moja glava, a njegova glava je nekako ista kao tvoja glava…

PČEDO

A kako ste ga „boc“, a tu ste? Je li Vam tu žaoka?

BIN
Ne smiješ da vidiš moju žaoku! Imao sam specijalnu ubadalicu, bato moj… Ovoooliku.

PČEDO

A što ste ga uboli?

Bin razmišlja.

BIN

Hej, mnogo pitate. Nema nikakvog zlog plana, sve sam izmislio.

PČEDO

(Biljani) Pa naravno, ko bi nosio ovoliku ubadalicu sa sobom.

Pčedo širi ruke oko pola metra da pokaže koliku. Bin ga ispravlja i širi ih još.

BIN
Nije bila tolicka, nego veća! Ali, izmislio sam to.

BILJANA

Čedo, mislim da je vrijeme da idemo.

Nailaze Zuz i Zuzo, idu u kafanu. Ispred njih Biljana.

ZUZ

Šta je zastoj, miči se.

ZUZO

Hej, ovo je ona što bi da se mačuje.

ZUZ

Žena da se mačuje, umjesto da muti med i oklagija latice.

Zuz i Zuzo se smiju.

BILJANA

Ajmo, Pčedo.

Biljana hvata Pčeda za ruku i užurbano odlaze.

ZUZ/ZUZO

Prepala se, prepala se…

PČEDO

Ne plaši se ona nikoga!

ZUZO

Viď' onaj komarac.

Bin naginje bocu. To naginjanje traje:

ZUZ

Koji?

ZUZO
Što je pričao da Pčelpatin hoće da svrgne Kraljicu!

: do sad. Bin prsne medovinu iz usta.

DEVETA SLIKA

U Pčelpatinovoj kancelariji. Velika zavjesa sa strane, kao ona iza koje se Pčelonije, lik iz jedne Pčekspirove tragedije, krio. U polumraku Biljana i Pčedo se ušunjaju u kancelariju i stanu iza zavjese.

PČEDO

Ali, opasno je…

BILJANA
Moramo da saznamo sve.

Ulaze Pčelpatin i Bin

BIN

Imam nešto važno da Vam kažem, gospodine.

PČELPATIN

Bine, zašto si tako musav? Jesi izigravao fontanu? Obriši se.

Bin se briše oko usta.

BIN

Imamo problem.

PČELPATIN

Kako problem kad je sve savršeno isplanirano? Nakon što „spasim“ pčele (ne baš sve, pustiću suzu za Kraljicom) dovešću ih do hemijom obogaćene rijeke. Poslušaće svog „Spasioca“ i zaroniće u nju. Ona će svojim divnim toksinima isprati iz njih slijepu privrženost prirodi.

BIN
A šta ako bi pčele saznale prije početka akcije da ste Vi iscenirali situaciju i spašavanje?

PČELPATIN

Nijesam lud da to nekom kažem.

Pčelpatin zastaje. Gleda Bina. Vadi mač-žaoku. Njegov mač je toksično zelene, blješteće boje. Obasjava prostoriju.

PČELPATIN

Jesi li nekom pričao?

Bin se povlači.

BIN
Ne-e-e… Problem je, gospodine, znate ono mladunče koje sam ubo. E pa, vidio sam ga u drvetu.

PČELPATIN

Neka što vidiš duplo, nego vidiš i čega nema.

BIN

Vidio sam ga. Možda je bilo nešto pogrešno u mućkalici, pa je postao pčela. Šta ako kaže Kraljici?

PČELPATIN

Bine, budalbine, tako nešto je nemoguće. A i da neko nešto kaže Kraljici, to je njihova riječ protiv moje… Nisi valjda nekom pokazao svoju promijenjenu, zelenu žaoku?

BIN
Ah ne, gospodine. Držim je u korici. Nikom je ne pokazujem.

Komešanje iza zavjese. Pčelpatin pokazuje Binu da ćuti. Pčelpatin se polako približava zavjesi, nečujno. Pravi se da je sve u redu.

PČELPATIN

Eto, Bine, sve smo riješili. Nema o čemu da brinem. Sada me ostavi da odmorim.

Pčelpatin zamahuje svojim mačem i reže zavjesu na froncle. Probada je više puta. Razgrće je. Iza zavjese: niko, samo otvoren prozor.

PČELPATIN

Samo vjetar njiše zavjesu kroz otvoren prozor… Mislio sam da sam ga zatvorio.

DESETA SLIKA

Biljanina dnevna soba. Bijlana i Pčedo su zadihani. Ispred ogledala vježba Pčekspir

PČEKSPIR

„Slabosti, ime ti je pčela!“. Ne, malo prodornije.

PČEDO

Da nas nisi izvukla, bili bismo posječeni skroz, samo fis fis fis.

BILJANA

.Hvala ti što ti je bilo stalo da me ubijediš u istinu, Pč… Čedo.

PČEKSPIR

„Slabosti, ime ti je pčela“… Zadrške malo.

PČEDO

(Biljani) Ma ništa, ovaj, ja to onako. Šta sad?

BILJANA
Moramo naći način da uđemo kod Kraljice.

PČEDO

Zašto samo ne pokucamo?

BILJANA
Nema šanse da nas tek tako puste.

PČEDO

Ako joj ne kažemo sve je propalo!

PČEKSPIR

(radi glasovne vježbe, glasno operski pjeva)
BILJANA

(Pčekspiru) Može malo tiše?! Šta to uopšte radiš?

PČEKSPIR

Ah, tu ste. Biljo, zaveži mi ovoga leptira oko vrata, idem na onu audiciju kod Kraljice. Pa ćemo poslije pričati, Biljo, ko je lud.

Biljana grli Pčekspira.

BILJANA

Stripče, ti nisi lud, ti si genije.

Pčekspir je zatečen. Zamračenje.

JEDANAESTA SLIKA

Pčekspir, Biljana i Pčedo su u odaji kod Kraljice. Ona je na svom krevetu. Na ulazu Dvorjanin, oko kreveta Gurači.

KRALJICA
Uuu, glumačka izvedba, kako je to zanimljivo. Do sad su sve bile recitacije.

PČEKSPIR

Ja, Biljem Pčekspir, dođoh da Vam pjesničku istinu kažem, Vaše Pčeličanstvo. Njih dvoje imaju jednu drugu, svjetovniju istinu na repertoaru.

KRALJICA
Jedva čekam da vidim šta ste mi pripremili.

BILJANA
Stvar je ozbiljna. Imamo informacije o zavjeri protiv Vas. Tiče se—

Dvorjanin udara o pod dva puta radi najavljivanja.

DVORJANIN

– Kancelar Pčelpatin!

PČEDO

Oh.

U dvoranu ulazi Pčelpatin, sa tortom u ruci. Kraljica poskakuje u svom krevetu.

PČELPATIN
Pčeličanstvo, užasno mi je drago što Vas vdim.

Pčelpatin daje tortu Kraljici, koja odmah počinje da je jede.

KRALJICA
Pčelpatine, brzo sjedite. Izvode nam komad o nekoj zavjeri.

PČELPATIN

Zavjeri, Kraljice?

KRALJICA
Zavjeri protiv mene. Kako je to uzbudljivo. I aktuelno. Gdje ste uopšte bili, opet mi dugo nijeste dolazili.

Pčelpatin na trenutak razmišlja.

PČELPATIN

Bilo mi je teško što Vas ne posjećujem, ali to je bilo potrebno da bih Vas zaštitio. Kasnije ću Vam o tome, samo da vidimo šta su pripremili.

Kraljica daje znak Biljani da nastavi.

PČEKSPIR

Vaše Pčeličanstvo, isprva bih zamolio da kažete šta zaslužili su oni koji dogovore potajno vode i na vraški način planove kroje da Vam život uzmu?

PČELPATIN
S ljubavlju nježne koju prema Vašoj ličnosti, Pčeličanstvo, gajim, usudiću se umjesto Vas reći: Zaslužili su tamnicu i, ako treba, smrt!

BILJANA
Drago nam je što si baš ti to rekao!

PČELPATIN
Gdje su Vam maniri? Kako to razgovarate sa mnom?

PČEDO

Kao sa zavjerenikom! Kraljice, ovo nije tačka, Pčelpatin je taj koji Vam o glavi radi!

KRALJICA
Šta to izigravate?

PČEDO

Istina je… Želi da zapali drvo i Vas u njemu, a da sve pčele dođu pod njegovu vlast.

KRALJICA
Da zapali drvo?
PČELPATIN

Kraljice, prosto ne shvatam kako bih, zašto bih ja radio protiv Vas. Ne znam kako je moguće da se neko tako optuži bez ikakvih dokaza.

BILJANA
Imamo dokaz njegovog nevaljalstva.

KRALJICA
Imate?

BILJANA
Pčelpatine, pokaži Kraljici svoju žaoku.

PČELPATIN
Ponavljam, sa mnom se neće tako razgovarati. Ja sam Kancelar i stariji od vas.

BILJANA

Kancelaru Pčelpatine, da li biste bili ljubazni da nam pokažete Vašu žaoku?

Kraljica ga posmatra.

PČELPATIN
A zašto da je pokažem? Šta ona može dokazati?

PČEDO
Toksične materije su uticale na njega, mutirao je i sad je zao! Njegova žaoka je, Vaša Pčelosti, zelena!

PČELPATIN

Jeste li čuli ovo, Kraljice? Kažu da mi je žaoka zelena?

KRALJICA

Tako kažu.

Pčelpatin izvlači mač iz futrole. Blješteći zelena.

PČELPATIN
Da, Kraljice, moja žaoka je zelena!

KRALJICA
Straža!

PČELPATIN

Čekajte, Kraljice, prije nego me utamničite, saslušajte me. Rekao sam Vam da ću Vam kasnije reći kako sam Vas štitio. Biće da je to kasnije sad. Znate i sam da sam istraživao plastičare i šećeroljupce čije sam Vam namjere ranije predočio… Očito su saznali da sam im na tragu, pa su nekim činima, otrovima, ili s oboje, mene napali. Zelenožaooko čudovište sam postao. Nijesam htio da Vam se približim da Vas ne bih zarazio. (Kraljica streca) Ne brinite, otkrio sam da nije zarazno. Odlučio sam da Vam ništa ne otkrivam, kako bih imao taktičku prednost. Znao sam da će se vinovnici zločina izvršenih i planiranih, zavjerenici protiv Vas i protiv pčela, neprijatelji prirode i života sami javiti i optužiti onoga koji im glavni na putu stoji!… Niko nije znao za promjenu na mojoj žaoci, sem onih koji su mi to i napravili. I evo ih pred nama! A Vi sada odlučite u svjetlu mudrosti Vaše ko Vam o glavi radi.

BILJANA/PČEDO/PČEKSPIR

Hej, čekajte, saslušajte nas…

Kraljica podiže ruku.

KRALJICA
Straža.

Naoružana straža dolazi. Pauza.

KRALJICA

Vodite ih u tamnicu.

PČELPATIN

I u smrt, ako treba!
BILJANA
Ne! Ne slušajte ga, ubiće Vas i uništiće pčele!
PČEDO
Ne slušajte ga! On je mutant!

PČELSPIR

Slabosti, ime ti je pčela!

Odvode ih.

DVANAESTA SLIKA

Pčedo, Biljana i Pčekspir su zatvoreni u tri rešetkaste ćelije, jedna pored druge. Biljana je nervozna, korača lijevo desno. Pčekspir je zagledan kroz prozor. Pčedo zabrinut, sa glavom među rukama.

BILJANA
Kako je prevrtljiv. Ne mogu da vjerujem da mi je bio uzor.

PČEKSPIR
De, de, Biljo. Dobro inspirisano lažnom slikom dobra i dalje je dobro.

PČEDO
Izgubljeni smo. Zatvoreni. Možda će nas pogubiti. Šta će moji roditelji? Ne znaju gdje sam. brinu. Hoću kući.

BILJANA
Ne brini, Čedo, nije gotovo. Naći ćemo izlaz.

PČEDO
Izlaz… Ako sve krene da gori, a mi ovdje zatvoreni.

PČEKSPIR

Iako od jedne varnice šuma izgori, plamen njegovih ruku ne može ovoliko zapaliti drvo.

BILJANA
Eto, Čedo, ne brini!

PČEKSPIR
Ali… Kakve ti imaš veze sa svim ovim, Čedo?

PČEDO
Ne znam, samo znam da je Bin, kada me je ubo, rekao da plan ide kako treba.

PČEKSPIR

Hm… Biće da—

Iz mraka se javlja Pčelpatin.

PČELPATIN

– Tako je.

Pčelpatin ulazi ispred njih. Biljana se zalijeće ka njemu sa mačem u ruci. Zaustavljaju je rešetke.

PČELPATIN
Misliš da možeš nešto sa tim protiv mene?

BILJANA
Samo me pusti odavde, pa ćeš vidjeti.

Pčelpatin otključava njenu ćeliju. Polako vadi svoj žaoku.

PČELPATIN
Hajde. Nema više rešetki iza kojih možeš da se kriješ.

Biljana stoji, drhti joj ruka.

PČELPATIN

Kao što sam i mislio.

Zaključava ćeliju. Ključ stavlja na sto.

PČEDO

Ona je bolji mačevalac od tebe!
BILJANA

(poraženo) Čedo…

PČELPATIN

Ti si, biće, onaj dječak. Fascinantno. Možda bi i obrnut proces bio moguć? Ali, ne sad o tome. Hvala ti što si omogućio da se sve ovo desi…

PČEDO
Za šta hvala? Svakako smo otkrili da blefiraš. Ne možeš zapaliti vatru da sve izgori.

PČELPATIN

(Pčekspiru) Još uvijek ne shvata?

Pčekspir ćuti.

PČEDO

Šta ne shvatam? Biljana?

BILJANA

Ne znam o čemu govore.

PČEKSPIR

Čedo, roditelji nekad paze svoju djecu isuviše. U namjeri da ih zaštte i učine im život pogodnijim i lakšim, čine im nažao.

PČEDO
Ma šta to pričaš? Kakve veze moji roditelji imaju s ovim?

PČELPATIN
Neću ja zapaliti Drvo. Oni će.

PČEDO

Ne! Lažeš!

PČELPATIN
Lažem? Stari je odmah sve shvatio. to je završena priča… Da nijeste pokušali da me spriječite, samo biste prošli toksično krštenje i živjeli kako pčele zapravo treba da žive.

PČEKSPIR
Ali, to je pogrešno. Nestaće život.

PČELPATIN
Nestaće ovakav! Nastaće novi.

PČEKSPIR
Novo nije uvijek i bolje. Šećer umjesto polena i meda, plastika umjesto prirode. Ne treba tako da bude.

PČELPATIN
Da nije za korišćenje, zašto bi čitav svijet bio prekriven plastikom? Kese na drveću, na livadama. Svjetlucaju, presijavaju se kao mjesečevi biseri… Vođeni tihim glasom u dubini našeg bića, generacijama smo se klonili toga. Ali, nakon što sam slučajno upao u rijeku pored fabrike, u vodu neobičnog mirisa i čudne boje, tihi glas je nestao. Oslobođen od savjesti i instinkta pogledao sam svijet i vidio ga kavim jeste!

PČEKSPIR

Ta voda neprijatnog mirisa jeste naš svijet, ali ne onakav kakav treba da bude. Ona ti nije isprala sočiva, već te natopila otrovom.

PČELPATIN

Ali, Starče, nijesam ja taj koji pali drvo! Ja ne pravim plastikua, ja ne proizvodim šećer. Moja volja je volja one vode. Moramo se prepustiti njenom toku i svijetu kakav jeste… Osim ako… Dječače, hoćeš li da probaš da spasiš Biljanu i Drvo?

PČEDO

Molim? Naravno da hoću!
Pčelpatin otključava njegovu ćeliju.

PČELPATIN

Evo ti prilike da pokažeš ko je od nas dvojice u pravu. Ako uspiješ da ubijediš svoje roditelje da ne pale drvo, odustajem od svojih namjera. Ako ne uspiješ, pa…

PČEDO

Biljo, ne brini, spasiću te!
Pčedo izlijeće iz prostorije. Pčelpatin se smije. Pčekspir je tužan.

BILJANA

Šta je, stripče? Čedo će uspjeti.

PČEKSPIR

Čedo nije vičan letjenju i izbjegavanju. Voli blizinu svojih roditelja.

PČELPATIN

Uvjerićete se na njegovor primjeru u neumitnost toka. Ovaj početak će se u istorijskim knjigama zvati „Veliki pljasaka“

Pčelpatin jako lupa dlanom o dlan, kao da ubija komarca. Smije se.

TRINAESTA SLIKA

U dnevnoj sobi, Otac i Majka. Zabrinuti. Majka sjedi na kauču, glava rukama, kao Čedo onda u tamnici. Otac nervozno korača. Prozor otvoren.

OTAC
Po čitav dan sam mu pričao da uči. Nijesam shvatao koliko ga pritiskam. Pobjegao je zbog mene.

MAJKA
Nijesmo znali mnogo stvari. Ali, ja otpočetka znam da šta treba s ovim drvetom.

Kroz prozor ulazi Pčedo.

MAJKA
Sad će mrak. Ako se izgubi, vidjeće kuda treba. Ako se krije, pomisliće da nešto nije u redu.

Čedo se približava majki.

MAJKA

Možda su ga one izubadale, pa u nekom jarku leži.

PČEDO

Mama…

MAJKA
Čujem njegov glas i u zujanju.

PČEDO
Mama, ne smijete da zapalite drvo!

Majka maše rukama ka njemu, tjera ga. On se izmiče.

PČEDO
Tata, poslušaj me. Ne smijete da zapalite drvo! Ako ono nestane, sve će biti uništeno!

MAMA

Zujanje.

Majka maše. Čedo jedva izmiče.

MAJKA

Poluđeću više! Učini nešto!

Majka zamahne i ošamari Pčeda. Pčedo padne na zemlju, držeći se za lice.

PČEDO

(kroz suze) Mama…

Otac joj prilazi.

PČEDO

Oni me ne čuju… Isuviše sam mali… Tata, mama!!!

Otac maše novinama i tjera Pčeda ka prozoru.

OTAC
U redu. Nema više odlaganja.

Otac uzima upaljač, provjerava radi li. Uzima i bidon benzina.

OTAC
Samo da uzmem benzin.

PČEDO

Ne, ne, ne! Biljana je tamo! Biljanaaa!

Pčedo iskače kroz prozor.

MAJKA

(kao da ga je čula) Čedo… Izvini…

ČETRNAESTA SLIKA

U tamnici su Biljana i Pčekspir. Izvan tamnice komešanje i buka. Ključevi na stolu. Van domašaja. Pčekspir pokušava svojom žaokom da ih dohvati.

BILJANA
Kraj će brzo.

PČEKSPIR

Svaki kraj je zapravo početak.

Pčekspir pokušava ponovo.

BILJANA
A možda je samo kraj.

Pčekspir ne uspijeva da dohvati, klone niz rešetke.

PČEKSPIR

Biće da je tako.

Ulijeće Pčedo.

PČEDO
Biljo! Tu ste… Brzo!

Pčedo uzima ključeve i otključava njihove ćelije. Pčekspir i Biljana ostaju u ćelijama.

PČEDO

Biljo, hajde, šta čekaš? Pčekspire!
Pčekspir je zamišljen, mrmlja.

BILJANA

U čemu je svrha? I da izađem odavde, šta ću da uradim? Vidio si kako sam se prepala. Slaba sam.

Pčedo gleda Pčekspira. Zatim ulazi kod Biljane u ćeliju, sjeda pored nje. Uzima je za ruku.

PČEDO

Jednom mi je jedna snažna i hrabra osoba rekla nešto, što ću ja sada reći tebi: Snažnija si nego što misliš da jesi. Vjeruj mi… I nešto što sam naučio od mog druga Biiitera: sa velikom moći, dolazi velika odgovornost, a ti si najmoćnija osoba koju znam.

Bilja ga gleda. Ustaje. Izlaze iz ćelije zajedno.

BILJANA

Dugujem Pčelpatinu nešto.

Momenat nježnosti između Pčeda i Biljane. Biljana izlijeće s isukanim mačem u ruci.

PČEDO
Pčekspire, budi se! Moramo da spriječimo vatru!

PČEKSPIR
Čedo, ne idem nikud. Ovo drvo je život.

PČEDO
Ne smijem dozvoliti… Moramo pokušati sve, jer ako odu pčele, ne ostaje nam ništa!

Pčedo izlijeće. Pčekspir skače, viče za njim.

PČEKSPIR
Biiiti, ili ne biiiiti, pitanje je sat! Da li je plemenitije na koži trpjeti plamičke i ubode sudbine klete, ili krila dići na more nevolja i žaokom okončati ih? Umrijeti… Spavati…

PETNAESTA SLIKA
Dvorana Kraljice. Panika i Buka. Pčelpatin je pored nje. Gurači pored kreveta. Kroz prozor, u mraku, nazire se otac, sa bakljom.

PČELPATIN

Kraljice, evakuišemo pčele, mora biti način da Vas izvučemo!

KRALJICA
Trebalo je ranije da mislim na opasnosti! Ne mogu izaći, ogromna sam!

PČELPATIN
Oh, šta da radimo? Ko će sada da nas vodi?

KRALJICA
Ne postoji druga osoba do Vi.

PČELPATIN
Ne govorite to, nijesam dostojan.

KRALJICA
Morate preuzeti krunu. Nađite odgovarajući dom. Neko lijepo drvo, slično ovom, dalje od ovih ljudi koji sve uništavaju.

PČELPATIN

Ne, ne mogu! Nije mi stalo do krune!
KRALJICA
Pa baš zato ste pravi za nju.

PČELPATIN
Kraljice, ako mislite da je to ispravno… (Guračima) Čuli ste Kraljicu, pronesite vijest!

Pčelpatin se klanja. Gurači izlaze. Ostaju Kraljica i Pčelpatin, sami. Kroz vrata stupa Biljana.

BILJANA
Pčelpatine! Neću ti dozvoliti da se izvučeš!

PČELPATIN

Ti? Trebalo je da izgoriš u zatvoru!

BILJANA
Kraljice, sve je njegovo maslo!

KRALJICA
Djevojko, kako u ovim trenucima možete tako?

PČELPATIN

Kraljice, sada kad smo sami i kada glasnici pronose vijesti da ste mi stavili krunu na glavu, nešto ću Vam otkriti. Sve što ova djevojka kaže je istina.

KRALJICA
Molim?

PČELPATIN

Sasvim sam ozbiljan. Sve što su tvrdili je istina. Ja sam sredio da se zapali drvo. Sve pčele će preći da žive u plastici da se hrane šećerom na obližnjim deponijama.

KRALJICA
Ti si taj… Toliko nade sam polagala u tebe. Toliko povjerenja. Kako si mogao?

PČELPATIN

Vrlo lako. Bilo je potrebno samo malo laskanja i puno torti. Jer, Kraljice, ti nisi pčela, ti si prasica! Oprosti, ne kraljica, nego kravljica! Samo jedeš, jedeš, a sve kao „neću, ma ne mogu“! A sada se pokloni, ako ti stomak dozvoljava, novom Kralju!

BILJANA

Pčelpatine, neću ti dozvoliti. Neka se drvo i zapali, ti nećeš odavde izaći.

PČELPATIN

Inače ne bih vrijeđao svoju oštricu ubijanjem djevojke, ali tebe zaista treba naučiti manirima!

Pčelpatin vadi mač. Biljana se koncentriše. Vadi i ona svoj Trn.

PČELPATIN

Pobjeći ćeš od prvog udarca!

Pčelpatin napada velikom brzinom. Leti, udara poprečno, vertikalno odozgo. Biljana jedva stiže da izblokira. Pčelpatinova žaoka posječe Biljanu po ruci.

PČELPATIN
Brzo će biti gotovo.

Pčelpatin krene ka njoj.

BILJANA

(za sebe, žmureći) Jača sam nego što mislim, jača sam nego što mislim…

Pčelpatin uz krik poleti u vazduh da bi se brzo stuštio ka Biljani. Dugačka, zelena žaoka uz resko siktranje para vazduh ka Biljaninom čelu. Biljana stoji mirno. U poslednjem trentuku,Biljana zamahuje Trnom odozdo. Zaustavlja Pčelpatinov napad. Pčelpatin je iznenađen njenim blokom.

KRALJICA
Bravo!

Biljana popušta blok. Izmiče se u stranu. Tik pored nje prolazi puštena Pčelpatinova oštrica. Biljana se izdiše i zamahuje ka njemu. Pčelpatin, uz okret, blokira udarac. Pčelpatinova blokada je umješna. Tokom blokiranja već je postavio tijelo u poziciju za napad u koji kreće. Poprečni zamah ka Biljaninom stomaku. Biljana velikom brzinom „otpleše" u stranu, blokirajući napad Trnom iza leđa.

PČELPATIN
(zadihano) Bolje ti je da bježiš! Do sad sam se igrao sa tobom!

BILJANA
Moja brzina te plaši. Sada ću te napasti punom snagom.

Biljana klisne naprijed. Toliko brzo da se Pčelpatin iznenadi i nađe na zadnjoj nozi. Biljana napada vješto. Pčelpatin blokira udarce, ali jedva stiže.

KRALJICA

Sad ga, pokaži mu!

Pčelpatin se izmiče unazad. Biljana upućuje seriju napada velikom brzinom. Biljana izbacuje mač iz Pčelpatinovih ruku. Pčelpatin pada na zadnjicu. Kraljica aplaudira.

KRALJICA

Bravo!

BILJANA
Biće da ipak nijesi uvrijedio svoju oštricu.

U tom momentu se vraćaju Gurači.

KRALJICA
Brzo, zavežite ga!

Gurači vežu Pčelpatina.

PČELPATIN
Mislite da ste podijelili tako što ste mene savladali? To ništa ne znači! Svakako će sve izgorjeti! Pčele će živjeti kako sam zamislio, samo bez mene da ih vodim! Dobili ste bitku protiv mene, ali izgubili rat za sudbinu pčela! HAHAHAHA!

Otac je stigao do drveta. Kraljica gleda kroz prozor.

KRALJICA
Čekajte! Neka pčela se približava onom čovjeku. Ko je to? Šta to govori?

Biljana dotrčava do prozora.

BILJANA
Čedo.

ŠESNAESTA SLIKA

Otac se približava drvetu sa baklom u ruci. Ispred njega stoji Pčedo.

PČEDO
Tata, ne smiješ da zapališ drvo!

Otac ne staje.

PČEDO
Čuj me!!! Ne smiješ!

Pčedo vadi svoj mač.

PČEDO

Zbog Biljane, Biljema i svih pčela.

BILJANA

(iz rupe u drvetu) Čedo, ne! Umrijećeš!

PČEDO

Zbog mene, jer ja sam: Pčedo!!!

Pčedo se zalijeće s ispruženom žaokom na ruku svog oca. Žmuri od straha. Ubada ga.

MRAK.

SEDAMNAESTA SLIKA

Pali se svjetlo. Čedo se budi u krevetu. Pored njega su otac i majka.

ČEDO
Hej, gdje sam?

OTAC
Kući. Dugo si spavao.

Majka grli Čeda.

MAJKA
Uplašili smo se da ti se nešto nije desilo.

Čedo vidi da mu je zamotana ruka.

MAJKA

Ubod ti se inficirao.

OTAC
Vjerovatno si od groznice imao čudne snove. U bunilu si pominjao neku Biljanu, nekog Pče…

ČEDO

Sve je bio samo san.

Majka i Otac se zabrinuto pogledaju.

MAJKA
Hajde da spremamo palačinke, sa kremićem. Ti da ih obrćeš.

ČEDO
Med je ljepši.

Otac i Majka začuđeni.

OTAC
Čedo, što se tiče učenja i biologije, nije to važno toliko. Odmori pa ćemo zajedno učiti.

ČEDO

Ne brini tata, znam dosta iz biologije sada. O pčelama, o zagađenju. Ponajviše o čovjeku.

BILJANIN GLAS

(tiho, da ne znamo je li glas, ili eho sjećanja i mašte) Čedo…

ČEDO
Molim?

MAJKA
Ništa nijesmo rekli.

Otac ga mazi po glavi. Očeva ruka zavijena.

ČEDO

Šta ti se desilo sa rukom?

OTAC
Čudna stvar… Sinoć me je u mraku ubola pčela. Odjednom si se ti našao tu i vikao da ne smijem da zapalim drvo. Zamalo mi nisi probio bubnu opnu.

Čedo skače u krevetu.

ČEDO
Nijesam sanjao! Sve je istina!

MAJKA

Sinčiću dobri, čekamo te na doručku.

Otac i Majka izlaze. Na prozoru se pojavljuje Biljana.

BILJANA
Mislila sam da se nikada nećeš probuditi.

ČEDO

Biljana! Je li sve u redu tamo?

Biljana dolazi do Čeda, hvata ga za ruku.

BILJANA
Došla sam da te povedem da vidiš.

ČEDO
Ali, kako?

BILJANA

Samo treba da zajednički želimo to.

Zamračeno je sve osim njih dvoje, koji su zajedno u snopu svjetla. Nakon koncentracije, svjetlo se širi i nalazimo se u drvetu, sa svim pčelama i trutovima. Tu su Kraljica, Pčekspir,Gurači, Zuz i Zuzo…

KRALJICA
Ah, stigao je i naš prijatelj bez koga ne bismo bili ovdje. Dragi svi, dosta se stvari desilo u našem Drvetu. Pobijeđene su nevolje čija veličina višestruko nadilazi snagu pčele. Prije izlaska gosta iznenađenja na scenu, iznijela bih nekoliko svojih odluka… Na upražnjeno mjesto Dvorskog Pjesnika, postavljam onoga koji ne samo što vidi da stvari nijesu toliko savršene u svijetu pčela, već ima hrabrosti i umijeća da na te stvari ukaže. Postavljam onog koji nas voli i želi da budemo bolji.

PČEKSPIR

Vaše Pčeličanstvo, počastvovan sam. Nadam se da ću Vas uskoro obradovati jednim komadom koji vjerno oslikava sve skorašnje događaje. Predstava će se zvati:“Pčedo“.

KRALJICA
Hvala, Pčekspire, što ste pomenuli našeg mladog prijatelja. Potrebno je puno hrabrosti da se suprotstavimo svojim neprijateljima, a mnogo više da se suprotstavimo našim roditeljima. Tvoja težnja da nam pomogneš, spremnost da platiš najvišu cijenu, čini nas vječno zahvalnim. Kod nas ćeš uvijek biti dobrodošao!

Aplauz.

KRALJICA

Nijesmo završili… Uvidjela sam da mi je potrebna promjena. Kolači i torte su mi zamaglili vid, otežali korak. Imam opasne količine meda ukrvi. Odlazim na neko vrijeme u institut Zimo Pčelošević. Ne brinite, u tome periodu ćete imati odličnu zamjenu. Našu hrabu Zaštitnicu, Biljanu!

BILJANA
Šta? Ne, ne mogu to…

ZUZ
Evo je ona mala. Vazda sam ti pričao da će učinit velike stvari!
ZUZO

Ti pričao, ja joj davao mačevalačke savjete.

ZUZ/ZUZO

Zaštitnice Biljana, Zaštitnice Biljana…

KRALJICE
Biljana, dokazala si da pčelice mogu sve što požele.

Biljana i Pčedo stoje jedno pored drugog. Pčedo joj se poklanja.

PČEDO
Vaše Pčeličanstvo.

BILJANA
Ne zezaj meee.

PČEDO
Niko mi neće vjerovati da znam jednu Princezu-Ratnicu.

BILJANA
Ih, ima dosta stvari koje ti niko neće vjerovati.

Smiju se. Bin prilazi Pčedu i Biljani.

BILJANA
Pazi!

BIN

Ne brinite, više nisam onakav. Prestao sam da pijem. Sad alkohol koristim samo da ispiram žaoku. Zelenilo se povlači. Htio sam da se izvinim zbog svega.

PČEDO
Da me nisi ubo, ništa od dobrog koje je izašlo se ne bi desilo.

Kraljica u ruci drži medenjak.

KRALJICA
Molim za još jedan trenutak pažnje. Prije nastupa, poješću poslednji medenjak za ko zna koliko vremena. Ujedno ću vam otkriti ko večeras nastupa. Gost iznenađenja je…

Kraljica ne može da izdrži, stavlja medenjak u usa. Izgovara ime Gosta Iznenađenja punih usta, nerazumljivo.

KRALJICA
Mfmfmfmf.

PČEKSPIR

Aj, sjajno, dugo ga nijesam slušao!

PČEDO

Koga?

Počinje muzika, na scenu izlazi Zzztefan.

ZUZ/ZUZO

Zzztefan!

Na scenu za Zztefanom izlazi i dječiji hor Pčelice.

ZZZTEFAN

A sada:“Zujalica“!

Zzztefan pjeva „Zujalicu“, publika se raduje, igra pjeva.

Post navigation

ZA ANTOLOGIJU

ODLAGANJE

ĐORĐE PISAREV

Čini se da sam jednom živeo kraj velikog grada, bio sam uspešan plantažer, oženjen ženom koju sam voleo I verovao joj. Imali smo, ponekad se činilo, jedno dete, obećavajućeg mladića sjajnih talenata. On je uvek bio nejasna figura, često sasvim van slike.

Embrouz Birs, Put obasjan mesečinom

Postojalo je vreme u Junakovom životu kada se nije plašio smrti.

Budio bi se pred zoru i, u polumračnoj sobi u kojoj je postajalo sve vidljivije, što zbog neumitno nadolazećeg dana, to i zbog privikavanja očiju na sumrak, sasvim opušten, miran, i razmišljao o tome šta treba da učini kada svane, kada dođe vreme za ustajanje. Obično su to bile misli u kojima je pravio spiskove jutarnjih kupovina, dnevnih obaveza i poslova.

Nije žurio, jer nije nikada ni pomislio da će njegovo vreme da istekne. I, tek povremeno, u tim polumračnim snoviđenjima, duha u prasku razbuđenog idejom koja bi sevnula u trenutku ostavljajući ga bez daha, ostavljajući ga u uverenju da je to baš ona genijalna iskra kojoj je stremio kao celokupnom opravdanju smisla života, a već u sledečem trenu otvorio bi oči, a od njegove velike ideje, posle neplaniranog i nervoznog predjutarnjeg bunila stvarnosti u kojoj je egzistirao druga ne bi ostalo baš ništa.

Samo slutnja da će uskoro, odnosno malo kasnije, već stići vreme u kome neće biti siguran da će se, posle noći u kojoj se grozničavo prevrtao mokar od znoja, dobrih i loših snova, uopšte probuditi. Ikad.

Neopozivo odložen iz života.

PS

Sloboda Junaka u (njegovom) Romanu uvek je relativna. Na primer, sloboda da, iako tuđa kreacija, i sam stvara. Kako da razdvoji ono što mu je Pisac "ubacio" u glavu, od onog što je, navodno, sam smislio? Inhibirajuće, zaista i verovatno nerešiv problem.

PREĆUTNI DOGOVORI

VELIMIR KOSTOV

Prećutni dogovori

III

najavilo je gradsko poglavarstvo

nečuveni način odgajanja krompira

jazz regrutovati muzičare

pustiti papirnog zmaja

zaklati njujorčanina (holandskog porekla)

kandidata vlastite stranke

lakomo progutati novouvedeni član

sajdžiju preobratiti u baštovana

i gospodara nebeskih vojski obuzetog stravom

prisiliti da se zove srbin

Crnci, belci i bluz

Sredi već jednom sat bez baterije
Htela bi na III programu da vidiš
Običaje, Obrede i Simbole
Vaska Popu, njegovu godišnjicu.
Jednako Psiha i Droga.
Šta ćeš kad ti preostane samo jedno palidrvce?

Pa ja nisam Nišči
Ja uvek pišem Knjigu o knjizi
Flertujem sa srednjovekovnom Iranskom Keramikom
I ne propuštam priliku da kažem
My blues collection is the best one.

Jebi ga,
Treba napokon napraviti
Ilustrovanu Enciklopediju Krhotina Tebe.

Saveti

Progovorili smo da ranimo
pa nismo izlečili
Zamahnuli da udarimo
pa se nismo zaštitili
Prizvali ozledu

na zaceljenje –
Onu blagorodnost koja je
zaboravljala pamćenje.
A zatim i
beskrajnu frustraciju

Tada, kada ljubav nije bila dovoljna.

Hajde da razumemo
ljudsku krhkost
koja iskazuje ljubav nad ženskim telom
o kom ne zna da li je majčino
ili, pak, uličarkino.

Ponekad kad budemo stranci i mnogo jači
nego što imamo običaj da budemo
Trebalo bi da mi udeliš oproštaj
A moj oproštaj je zahtevan
i nikada ne tvrdi da
Ljubav je dovoljna.

Letnja pesma

Odsutna si i možeš da vidiš kako je proključalo sunce
posisalo more.
Hajde, kaži nekome stvari od kojih bi čak i ja pocrveneo.
Neka ti spavaćica sklizne niz bedra u visokoj sobi nad lukom.
Piši mi.

Imena čudnog voća svetlucaju na tamnoj strani meseca koji je
uronjen u pijacu jezika. Muzika iz obližnje crkvice ukopava te
u mesto.
Breskva u ruci počinje da se znoji.
Probaj je umesto mene.

Odsutna si i možeš da vidiš stvari kojima su reči podarile
imena, let
slogova, raširena krila koja ispisuju imenicu.
Iskušavaj reči ma gde da obitavaju; slušaj i dodiruj, omiriši,
poveruj,
Izgovaraj ih s ljubavlju.

Neko zvoni sa udaljene kapije.
Odsutna si pa možeš da vidiš ko je. Pusti unutra
novo, živo. Užas i samilost, strast,
nepoznatog koji drži do budućnosti.
Pitaj ga za ime.

Ništa nije isto kao sve.
Odsutna si i možeš sama da vidiš.
Šetaj. Unajmi čamac i plovi sve dok se kopno
ponovo ne
ukaže, zanavek izmenjeno, udarajući u sva zvona.

Odsutna si i imaš moje oči sinegdohe.

Iskoristi to.

Dobro veče, reko

Prelazim preko mosta u hladno februarsko povečerje
Suočavam se sa problemom stilske doslednosti
U vezi sa izborom deficitarnih lekova.

Stoga, liznem dijamantsku iglu na gramofonu
Mikroskopska prašina prija nepcima
Ulazim u zebrinu kožu Dž. B. Linoara
You should talk to your daughter
I stavljam na papir jednim potezom:
Možda je svet samo jedna kafana –
U Rusiji je uvek bilo obrazovanijih i
Visprenijih.

Večeras sam oči u oči sa mostom
U Proleterskoj
Nije izdržao
Promenio je ugao za 30 stepeni

Navika u sporazumevanju

Kad putuješ za Sofiju
i osetiš se usamljen,
nije baš pametno
da o sebi misliš kao o neznalici.
Jer kad putuješ sam

ni na koga se ne možeš osloniti
sem na samoga sebe
A da li bi mogao verovati nekom
koga smatraš neznalicom?

Reci samo, „Ne razumem”.
Te stvari koje ne razumeš,
gurni ih u torbu
i torbu prebaci preko ramena.
I onako kako vreme prolazi,
torba će se prazniti.

Građevina

U njoj bejaše prostora za smeh
rad i igru
ljubav i bogomdani san.
Jedno stablo češalo se o okno
po noći i zvezde bile vidljive.

Pojaviše se u zidovima naprsline
a mi bejasmo prezauzeti da ih zapazimo.
Jednog dana se uz prasak sruši krov.

Rastinje biljaka sada preovlađuje prostorom,
zakopava korenje u vlažno i duboko tlo
i razvija se na ruševini i šutu.

A jednom građevina izvesnog stila stajala je tu.

Je li mogao dom to da bude?
Je li ova trošna kapija od drveta
bila ulaz u vrt?
Je li ovo ono što preostane od našeg obzira?

Šetajući ovuda neki put po noći
začujem korake među ruševinama

i pokaže se da su to senke
samo mrtve grane koje udaraju o srušene zidove.

Šah

iz straha ili hrabrosti
ne znam
iz samoće možda
igram šah sa samim sobom
s ironijom i tugom
svojstvenom zatvoreniku
otvaram kutiju i
naginjem se nad nju
sam sam sebi i kralj i pešak
odneću pobedu samo svojom greškom

moj život se odvija u hladovini

koju stvara loše povučen potez drvenih figura
na njima se ne očitavaju godovi
crni i beli lak skrivaju ožiljke

s koje strane table da sednem
kako da podesim ugao gledanja
hoće li mi crni ili beli pešak
izvući crnu ili belu kraljicu

jednog dana okliznuće mi se ruka
pašće na drveno polje
i ono će eksplodirati

Fotografija
iz bosanskog rata

Nekoliko delova ove fotografije se ne vidi.
Nekoliko delova je prepravljeno.
Nekoliko delova ovog platna je iscepano
ili ponovo premazano.
Nekoliko delova je zamazano.
Ako odeš na naličje, rezultat će biti isti.
Rezultat jedne slike koja je tkana utroje
jesu tri slike.
Nekoliko delova ove fotografije je prepravljeno.
Nekoliko delova je izglađeno spoljašnjim uticajem.
Ženu koja drži penis jednog muškarca takođe je nacrtao

muškarac.

Ako oči gledaju i usta opisuju.

Ako se nekoliko delove ove fotografije ne vidi.

Ako je kukuruz na njivama dobio nove zube i usta koja se

smeju

To znači da je nekoliko delova ove slike nedavno

restaurirano.

Vrhove krila, jagodice prstiju, bradavice i udove –

delove kojima smo nekad umeli da letimo

prvo slamaju oni sa čekićem

oni kojima je let tela uvreda.

Ko si ti?

Ako to Vaclav Havel, NKC, Niš, 2004.

***

Nikoli Vapcarovu

kažu da ličimo

ali da li nam je isti put u vavilon

imamo li istu filozofiju jezika

raspolažemo li istim darom letenja

igramo li rondo

volimo li lu rida

dragi moj vapcarove
ja ne volim majakovskog
ne razumem se u fabrike i mašine
grozim se balkana
i smucanja po vrletima

pa ipak
zvuk mog srca iza rebara nije više slabašan
moraćemo se videti jednog dana
ne bi li konačno shvatili
da sunce izgreva sa pogrešne strane.

***

trenutak je kad senke prestaju da govore našim jezikom
samo smo vlažni otisci na pesku koje neko drugi ostavlja
naši amuleti sad bez boje skratili su se do opasne dužine
smeh zatrpan u meni visi na užetu ustajalog brloga

idem do reke
i nosim stolicu za ljuljanje
hoću da sednem i njišem se
sve dok me ne napusti ovaj *blues*.

***

još nisam ostavio trag
koji će neki slučajni prolaznik prepoznati
ili se saplesti neka životinja
kao o polomljenu i suvu granu
nisam se još vratio u onu senkovitu goru
nalik na crkvu

ništa čudno
stvari se pojavljuju a posle gube
kristalno jasno se raspoznaju
poznate palme i dokoličarski časovi
dok mesec gradi dvorac od svetla
u vrtu u koji zmija još nije upuzala

***

hoće li napokon biti koristi od reči
ako to zna vaclav havel
znam li ja

ja znam da u zimu kroz niš brišu ledeni
vetrovi
i na belim platanima ispisuju male velike forme
ispunjavajući zadatak razmrzavanja b. miljkovića

reka
crvena i nalegla
nazdravila onima koji će umreti poštujući dobro

na medijani cele noći

eksponati su se nadali da ću ih nahraniti

ja sam tada bio sit

ja znam ko sam ja

***

prijatelji s kojima smo pili čaj na terasi

i čekali na veliki brod

imali su u očima po jednu pticu

hranili su je mrvicama poezije

tako smo neosetno ušli u poslednje predvečerje leta

krhka krila ptice

i prijatelji

otišli su nekuda

govorim o važnim stvarima

čitav je svežanj vizit kartica u fioci

i jedna fotografija

početak juna 2000. u pragu

šetam ulicama

svet je lep ne zato što je raznolik
već zato što postojano budi uspomene
nedostižne kao teretni voz na mostu
i ogromni mesec u praznom vagonu.

***

nije bitno pišeš mi
niko ne bi prepoznao bretona na ovoj periferiji
i ja razumem
makar i da duže traju od prisustva u džepovima
mrvice poezije nisu izgovor
za naše lutanje po običnim stvarima ovog sveta.

***

Dragani

tvoja plava boja
pobeđuje

evo me
tu sam
grejem se na neupaljeni kamin
listam bele noći i crne dane
izgovaram triptihe jesenjih elegija

dišem punim plućima na kiši

zatim čitam pa mislim zatim čitam i shvatim

prekoračujem prag

oko svedržitelja posmatra

odozgo pod lupom

tvoj plavi pogled

dubok milion kilometara

zadire u moju budućnost.

***

pada na zemlju parčad seoske noći

krivokletna i tamna i crvena

po staklu i vratima

na kominu i rakiju

srušeni ambar

u suvi izvor

ja ću se opet složiti sa tobom

kao mačka kosmata i crna

ući ću u senku plamena

do tvojih zagrejanih kolena

***

zato što je čekanje najčešće
ranjivije od samog susreta
a vesti stižu izuzetno kasno
izvlačim odeždu noći
odričem se odbačenih želja
i jedne jabuke u džepu

zadubljena u snove
nećeš raspoznati usne na slepoočnici
miriše na iskipelo mleko i pecivo
ulice ovog grada dovoljno su duge
da upiju tvoje korake
ima mnogih mostova za slučajne susrete
jer ni hleb ni poljupci
nisu dovoljni
da zasite belu ptice između nas.

***

evo o čemu se radi
izbačeni smo iz ravnoteže
iznad koje pravimo piruete na ledu
ne bi li osetili ponor
jer smo neizlečivo zaključani u sebe
očekujući
što se već odavno dogodilo

pisanje je

ako ne u toposu

onda u tempusu.

***

mora da sam mnogo umoran

čim onako dugo

ne mogu da otvorim

dva najlakša oka

i ovaj umor

niko mi neće zapisati

u tankoj biografiji

o tome kako se budim.

***

najzad smo završili posao

prekoračili sopstvenu meru

sada osećamo samo ukus šampanjca u ustima

peckanje u očima

višak nikotina u krvi

da je smrt daleko

da već imamo kuću van grada

i da smo krenuli

na jedan dug i srećan obilazak domovine

samo trenutak kasnije tuđi životi
već su nam nepodnošljivo dosadni.

***

imam dobre i loše dane
sunce i kišu

noću sanjam dobre dane
pišem vatrene ode
belima prsima moje ljubavi

po magli preskače mi srce
muče me damari u ušima
čekajući da svane balkanski *blues*
i jeftine serenade u obliku svita

ti si živa brava u novom zavetu
projekat organizacije u zlatnom runu
aleksis korner sa *i wonder who*
najbolje od leb i sol
johny and the devil

ovo je dobar dan
kažem ti dobar dan
i odlećem u obitavalište svitaca

Izbor sačinio Aleksandar Kostadinović

ECKERMANN

WEB ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST

WWW.ECKERMANN.ORG.RS

JANUAR – FEBRUAR 2021.

BROJ 31

Autor fotografije: Ešref Džanefendić

Sva prava zadržana © 2015 – 2021. Eckermann ISSN 2466-3220 (Online)